

T.C.

İSTANBUL ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

**PYD’NİN TÜRKİYE ULUSAL GÜVENLİĞİNE
MEVCUT VE OLASI YANSIMALARI**

ERSİN YURULMAZ

Danışman: Dr. BAHADIR KAYNAK

İstanbul, (2019)

[PYD’NİN TÜRKİYE ULUSAL GÜVENLİĞİNE MEVCUT VE OLASI YANSIMALARI]

[Ersin Yurulmaz]

Uluslararası İlişkiler
Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne Yüksek Lisans
tezi olarak sunulmuştur.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

[2019]

Bu dökümandaki tüm bilgilerin akademik kural ve etiğe bağılı kalınarak yazıldığını ve tez yazım kuralları kapsamında bu çalışmada bulunan ve özgün olmayan bütün bilgi ve materyallerin referanslandırıldığını temin ederim.

[Ersin Yurulmaz]

[İmza]

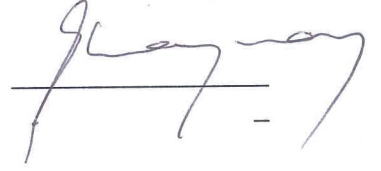

Bu çalışma 23.05.2019 tarihinde yapılmış olan Tez Savunma Sınavında tarafımızca incelenmiş olup, kapsam ve kalite açısından Yüksek Lisans Tezi olmaya yeterli bulunmuştur.

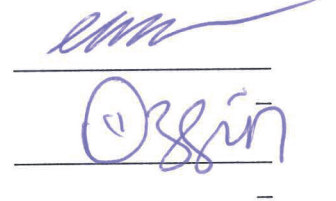
Dr.Öğr.Üyesi Bahadır KAYNAK
(Danışman)

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri

Dr.Öğr.Üyesi Bahadır KAYNAK
(Danışman) Altınbaş Üniversitesi

Dr.Öğr Üyesi Eylem Akdeniz
GÖKER Altınbaş Üniversitesi

Doç.Dr.Özgün ERLER
İstanbul Üniversitesi

Bu çalışma bir Yüksek Lisans tezinin tüm gerekli şartlarını taşımaktadır.

Dr. Öğretim Üyesi Eylem Akdeniz GÖKER
(Anabilim Dalı Başkanı)

Sosyal Bilimler Enstitüsü onayı:

Doç. Dr. Nur Banu KAVAKLI
Enstitü Müdürü

İTHAF

<İsteğe baēlı: Eēer bir ithafınız yok ise, tüm sayfayı silin. Aēaēıdaki bölüm arasını **silmeyiniz**. Bu, bundan sonraki sayfaların numaralarının korunması için gereklidir.>

ÖNSÖZ

Çalışmamın her evresinde bilgi ve tecrübesiyle bana destek olan ve her koşulda yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Akif Bahadır Kaynak ve bu çalışma tamamlanana kadar her türlü fikir ve yardımlarını esirgemeyen değerli dostlarım Dr. Selim Yeşiltaş, Hasan Hüseyin Aytar ve Av. Metin Akbulut'a ve maddi ve manevi her türlü destekleri için aileme minnet ve şükranlarımı sunarım.

ÖZET

[PYD’NİN TÜRKİYE ULUSAL GÜVENLİĞİNE MEVCUT VE OLASI YANSIMALARI]

[ERSİN YURULMAZ],

[Yükssek Lisans], [Uluslararası İlişkiler], Altınbaş Üniversitesi,

Danışman: Dr. Bahadır KAYNAK

Tarih: Temmuz 2019

Sayfa Sayısı: 125

Soğuk Savaş döneminde farklı bloklarda olan Türkiye ve Suriye iki kutuplu sistem sona ermesine rağmen kötü olan ilişkilerin seyrini değiştirememiştir. Ancak Adana Mutabakatı ile başlayan yeni süreç tarafların bakış açılarının değişmesini sağlamıştır. Üstelik Suriye’de Beşar Esad’ın yeni lider olması, Türkiye’de ise 2002 yılında iktidara gelen AKP ile ilişkiler altın çağını yaşamaya başlamıştır. Daha sonra Tunus’ta başlayan Arap Baharı’nın Suriye’ye sıçraması ile sistemik faktörler iki ülke ilişkilerinin yeniden bozulmasına neden olmuştur. Bu durumda Suriye’de ortaya çıkan güç boşluğunun terör örgütlerince doldurulması Türkiye’nin ulusal güvenliğini etkileyen neden olarak göze çarpmıştır.

Bu çalışmada Suriye’de PYD’nin güçlenmesi ve Türkiye’nin ulusal güvenliğinin nasıl etkilendiği incelenmektedir. Ayrıca PYD’nin Türkiye-Suriye ilişkilerinde yaptığı değişiklikler de çalışmanın kapsamı içerisindedir.

Anahtar Kelimeler: PYD, Ulusal Güvenlik, Türkiye-Suriye, Terör

ABSTRACT

[THE PRESENT AND FUTURE REFLECTIONS OF PYD ON TURKEY’S
NATIONAL SECURITY]

[YURULMAZ ERSİN],

[M.A.], [International Relations], Altınbaş Üniversitesi,

Supervisor: Dr. Bahadır KAYNAK

Date: Temmuz 2019

Pages: 125

Turkey and Syria are in different blocks during the Cold War. Despite the end of bipolar system relationship could not change. However, the new process, which started with the Adana Consensus, changed the perspectives of the parties. Moreover, to be the new leader Bashar Assad in Syria and new party AKP in Turkey has started new relations between Syria and Turkey. After the Arab Spring started in Tunisia, the systemic factors caused the regression of the relations between the two countries. In this case the filling of terrorist organizations by the power void that Syria has been implicated as causes affecting Turkey's national security.

In this study is to examine how PYD in Syria affects the strengthening of Turkey's national security. In addition, changes made in PYD'nin Turkey-Syria relations are also within the scope of the study.

Key Words: PYD, National Security, Turkey-Syria, Terror

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
1. TEMEL KAVRAMLAR.....	4
1.1 KAVRAMLARIN TANIMLANMASI.....	4
1.1.1 Güvenlik Kavramı.....	4
1.1.2 Ulusal Güvenlik Kavramı.....	9
1.1.2.1 Kavramsal Olarak Ulusal Güvenlik.....	9
1.1.2.2 Ulusal Güvenliği Biçimlendiren Düşünce Akımları.....	12
1.1.2.2.1 İdealizm.....	13
1.1.2.2.2 Realizm.....	14
1.1.2.2.3 Liberalizm.....	16
1.1.2.2.4 Marksizm.....	18
1.1.3 Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi.....	19
1.3.1.1. Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisinde Coğrafi Konumunun Etkisi.....	22
1.3.1.2. Tarihsel Olarak Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi.....	24
1.3.1.3. PYD Bağlamında Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi	26

2.ARAP BAHARI’NIN SURİYE’YE YANSIMALARI

2.1 ARAP BAHARI.....	30
2.2 ARAP BAHARI’NIN SURİYE’DEKİ YANSIMALARI.....	35
2.2.1 Suriye’deki Savaşı Etkileyen İç Aktörler.....	47
2.2.1.1 Suriye Ulusal Konseyi (SUK).....	48
2.2.1.2 Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK).....	49
2.2.1.3 El-Nusra Cephesi.....	50
2.2.1.4 Özgür Suriye Ordusu (ÖSO).....	52
2.2.1.5 Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDGUK).....	53
2.2.1.6 Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD).....	53
2.3 SURİYE İÇ SAVAŞI VE DEMOKRATİK BİRLİK PARTİSİ (PYD) / HALK SAVUNMA BİRLİKLERİ (YPG).....	55
2.4 SURİYE İÇ SAVAŞI’NIN TÜRKİYE’YE BAKAN YÖNÜ VE PYD/YPG.....	56

3. TÜRKİYE’NİN ULUSAL GÜVENLİĞİNDE TERÖR TEHDİDİ: PYD ÖRNEĞİ.....

3.1 PYD VE ESAD REJİMİ İLİŞKİLERİ.....	71
3.2 PYD’NİN SURİYE’DEKİ DİĞER KÜRT GRUPLARLA İLİŞKİLERİ.....	72
3.3 ÖSO VE PYD ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	75
3.4 TÜRKİYE’NİN SINIR DIŞI OPERASYONLARI.....	76
3.5.1 Şah Fırat Operasyonu.....	79
3.5.2 Fırat Kalkanı Harekâtı.....	80
3.5.3 Zeytin Dalı Operasyonu.....	84

3.5.4 İdlib Operasyonları.....	87
4. SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA.....	96

KISALTMALAR LİSTESİ

AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKP	: Ak Parti
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
DAEŞ	: Devlet'ül Irak ve's Şam
ECO	: Ekonomik İşbirliği Örgütü
ENKS	: Suriye Kürt Ulusal Konseyi
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
FKH	: Fırat Kalkanı Harekâtı
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HTŞ	: Heyet Tahrir el Şam
İİD	: Irak İslam Devleti
IEK	: Irak El Kaidesi
İŞİD	: Irak – Şam İslam Devleti
KCK	: Kürdistan Toplumlari Birliği
KUK	: Kürt Ulusal Konseyi
KYK	: Kürt Yüksek Konseyi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OHAL	: Olağanüstü Hal
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PYD	: Demokratik Birlik Partisi

ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
S-KDP	: Suriye Kürdistan Demokrat Partisi
SMDGUK	: Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUK	: Suriye Ulusal Konseyi
ŞEPAL	: Gelecek Partisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEV-DEM	: Demokratik Halk Hareketi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UGK	: Ulusal Geçici Konsey
UKK	: Ulusal Koordinasyon Komitesi
vs.	: ve saire
vd.	: ve devamı
YPG	: Halk Savunma Birlikleri
YPJ	: Kadın Koruma Birlikleri

GİRİŞ

Ulusal güvenlik kavramı, Soğuk Savaş yıllarında yaygınlaşarak politik ve akademik söyleme dahil olmuştur. Ülkelerin güvenliğini içeren bu kavram, siyasal anlamda ülkenin en önemli konularındandır. İç ve dış tehditler nedeniyle ülkelerin ulusal güvenlik stratejileri bulunmaktadır. Stratejiler; ülkelere ve zamana göre farklılık gösterebilmektedir.

Coğrafya ülkelerin kaderi olarak kabul edilmektedir. Doğu ile Batı arasında çok kritik bir noktada yer alan Türkiye'nin stratejik açıdan sahip olduğu önem, onu daha değerli ve kılmaktadır.

Arap Baharı, birden fazla ülkede meydana gelen olaylar zincirini ifade etmektedir. Ortaya çıktığı ülkelerde yönetimler bakımından ciddi sonuçlar meydana çıkmıştır. Tunus'ta başlayarak yayılan olaylar, Suriye'de halen devam etmektedir. Başlangıçta barışçıl başlayan protestolar iç ve dış faktörlerin de etkisiyle zamanla iç savaşa dönüşmüştür.

Suriye'deki iç savaş ülke içerisinde kısa sürede neticelendirilemeyince diğer ülkeler ve uluslararası örgütler olaya dahil olmuştur. Bazıları Suriye'deki Esad rejiminin yanında olurken bazıları da Esad'ın olayları bastırmak için kullandığı yöntemleri sert bir şekilde eleştirerek muhaliflerin yanında olmayı tercih etmiştir. Türkiye de başlangıçtan günümüze kadar olan süreçte muhalif tarafta yer alan ülkelere dendir. Suriye'nin, Türkiye ile uzun bir sınır hattına sahip olması Türkiye'nin Suriye'de yaşanan olaylardan birçok yönden etkilenmesine neden olmuştur. Bu etki günümüzde de halen devam etmektedir.

Araştırmanın Önemi:

Türkiye'nin güvenliğine ilişkin konularda bilgi verilmeye çalışılacaktır. Arap Baharı ile ilgili olaylar, değişimler ve Suriye'nin durumunun ve buradaki oluşumların Türkiye'nin güvenliğine etkileri incelenecektir. Bu çalışmada Türkiye'nin Ortadoğu'da yaşanan olaylardan nasıl etkilendiği, Türkiye'nin ulusal güvenliğini sağlamak için nelere başvurduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca yakın zamanda meydana gelen ve

halen devam eden harekâtlar incelenerek Türkiye'nin Suriye'deki olaylara karşı tutumu sorgulanacaktır.

Araştırmanın Amacı:

Devletler de insanlar gibi çevresinde meydana gelen olaylardan olumlu ya da olumsuz olarak etkilenmektedir. Türkiye de son yıllarda Suriye'de meydana gelen iç karışıklıklardan, bu karışıklıkların neticesinde de güçlenen silahlı örgütlerden ve bunların eylemlerinden etkilenmiştir. Bu araştırmanın amacı da Suriye'de Arap baharı sonrası meydana gelen iç savaşta önemli bir aktör olarak öne çıkan PYD'nin Türkiye'nin ulusal güvenliğine dönük etkilerini, bu etkilerden dolayı Türkiye'nin Suriye'ye yönelik tutum ve davranışlarını incelemektir.

Kapsam ve Sınırlılıklar:

Bu araştırma, konuyla alakalı güvenlik ve ulusal güvenlik konularını açıkladıktan sonra kısaca Arap Baharı'nı aktarıp Suriye'deki iç savaş ve bu savaşın sonucunda öne çıkan örgütlerden yalnızca PYD'nin Türkiye'ye etkileri ile Türkiye'nin bu örgüte karşı tutumunun incelenmesiyle sınırlandırılmıştır. Türkiye'de doğrudan bu konu ile alakalı araştırmaların yetersiz olması, uluslararası alanda ise konunun farklı boyutlarla ele alınması nedeniyle yararlanılabilecek kaynaklar sınırlıdır. Ayrıca konunun halen devam eden boyutları olması da araştırmayı sınırlandıran bir başka unsurdur.

Bu çalışmada, Suriye'de yaşanan olaylara ve PYD'ye tüm dünya ülkelerinin tepkileri yerine Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, İran ve Türkiye gibi başlıca aktörlerin tepkileri ele alınarak sınırlandırma yapılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi:

Bu çalışma, araştırmanın temel konularını irdeleyen nitel verilere dayandırılmaktadır. Çalışma konusu çerçevesinde Türkiye'de ve Suriye'de yaşanan gelişmeler yakından takip edilmiş, konuyla alakalı farklı kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışma yapılırken, ulusal ve uluslararası akademik çalışma ve araştırmalar incelenmiştir.

Bu çalışmada üç ana bölüm bulunmaktadır;

Birinci bölümde; Temel Kavramlar başlığı altında, konuyla ilgili temel kavramlar tanımlanmış, düşünce akımları ve Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejilerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde; Arap Baharı'nın Suriye'ye Yansımaları başlığı altında, Tunus, Mısır ve Libya'daki Arap Baharı olaylarına değinildikten sonra Suriye'deki olaylar ve iç savaş ile bu savaşın Türkiye'ye etkileri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; PYD'nin Türkiye Ulusal Güvenliğine Mevcut ve Olası Yansımaları başlığı altında, PYD'nin rejimle, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile, bölgedeki diğer Kürt gruplarıyla ve Türkiye ile ilişkileri incelendikten sonra Türkiye'nin Suriye'ye yönelik sınır dışı operasyonları açıklanmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise tez konusuyla alakalı bilgiler ışığında çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Kavramların Tanımlanması

1.1.1. Güvenlik Kavramı

Güvenlik kavramı, Latince'deki se (olmaksızın) ve cura (endişe) sözcüklerinin birleşmesiyle meydana gelen “securitas” sözcüğünden türemiştir (Lewis & Short, 1879). Tercüme anlamıyla güvenlik kelimesi, endişeden uzak olmak demektir. Türkçe’de güvenlik kelimesi, itimat veya inanmak anlamındaki güven (küven) kökünden türetilmiştir. Orta Asya Türkçesinde ün ve iktidar anlamlarında kullanılan “küve” veya “küv” kelimeleri güvenlik kelimesinin etimolojik kökenini oluşturmaktadır (Nişanyan, 2009: 219).

Güvenlik kavramı, canlıların yaşamının her döneminde yer almaktadır. Bu kavram endişe ve kaygıdan meydana gelmiştir. Endişe ve kaygı nedeniyle ortaya önlemler ve güvenlik çıkmıştır (Dedeoğlu, 2003: 9).

Güvenlik, yaygın olan tanımına göre; devletin ve toplumların bağımsızlık ile bütünlüğünü koruma yeteneğidir (Mütercimler, 2001: 18). Basitçe tanımlanırsa, kişilerin korkusuz şekilde yaşayabilmesi anlamına gelir (www.tdk.gov.tr, 10.08.2018). Güvenlik, kelime anlamıyla ise sıkıntısız, endişesiz, emniyet, selamet, korkusuzluk anlamlarındadır (Caşın, Özgöker, & Çolak, 2007).

Güvenlik, 1940’larda Stratejik çalışmalar adıyla doğan, zamanla Uluslararası İlişkilerin alt disiplinine dönüşen, uzun yıllar boyunca Stratejik Çalışmaların gerçekçi perspektifinin hegemonyasında kaldıktan sonra günümüzde pek çok güvenlik teorisine ev sahipliği yaparak adını da değiştiren Güvenlik Çalışmaları alanının anahtar kavramıdır.

Güvenlik kavramı yukarıda da belirtildiği üzere, 1940’lardan 1980’lere kadar neredeyse tamamen Stratejik Çalışmaların gölgesinde tanımlanmaktaydı. Yani bu

döneme kadar güvenlik, devletleri ilgilendiren askeri sorunlar çerçevesinde devletlerin uyguladığı güç politikaları ile özdeşleştiriliyordu. Literatürdeki yaygın görüşe göre, özellikle 1980’lerden itibaren güvenlik Stratejik Çalışmaların dar kalıbına sığmayan bir kavrama dönüştü. 1980’lerin sonlarında, süper güçler arasındaki nükleer gerilim ortadan kalkarken, güvenliğin askeri sorunlardan ziyade yoksulluk, nüfus fazlalığı, çevre sorunları, siyasi baskılar, suç, ekonomik istikrarsızlık, hastalık, göç vb. sorunlarla tehdit edildiği anlayışı yerleşmeye başlamıştı (Açıkmeşe, 2014: 7).

Güvenliğin bu şekilde yeniden tanımlanması çabaları sonucunda güvenlik çok boyutlu bir kavram olarak da karşımıza çıkmıştır. Güvenlik teorilerinin her biri güvenlik kavramını analiz ederken, kavramın farklı boyutlarını farklı perspektiflerden ele almıştır. Böylece kavramın çok boyutlu niteliğinin doğuşuna katkıda bulunmuşlardır. Örneğin kavram güvenlik özneleri bakımından incelenirken kimileri bireyi, kimileri devleti, kimileri sistemi analizin merkezine oturtmaktadır (Rotschild, 1995:55).

Güvenlik kavramını uluslararası ilişkiler alanında ele alan ilk yazarlardan olan Arnold Wolfers, güvenliğin önceden kazanılmış olan değerlerin korunması ve onlara karşı bir tehdit olmaması durumu olduğunu dile getirmiştir (Wolfers, 1952: 484). Burada esas olan devletin güvenliğidir ve devlet bekasına karşı bir tehdidin olmamasıdır. Ayrıca askeri gücün devletlerin dış ve güvenlik politikalarında en önemli unsur olduğunu savunan realistler (gerçekçiler), tehditlerin ortadan kaldırılması için askeri kapasitenin artırılması gereği üzerinde dururlar. Güvenliği devlet merkezli düşünen realist ekolün güvenlik anlayışı güç ve savaş kavramları üzerine kurgulanmıştır. Buna göre, savaşlar kaçınılmazdır ve devletler her an savaş durumuna hazırlıklı olmalıdırlar. Aslında realist görüşte sürekli olarak “güvende olmama” durumu ve “güvensizlik” vurgusu vardır.

Realizmin üzerinde durduğu temel noktalardan biri olan “her devletin kendi güvenliğini sağlamaya çalışması”, aynı zamanda her devletin silahlanmasını da beraberinde getirecektir. Bir devlet silahlanınca, diğeri/diğerleri de ondan tehdit algılayıp silahlanabilecek ve bu da “güvenlik ikilemi” yaratacaktır.

1980’lerde bazı yazarlar güvenliğin anlamının yeniden sorgulanması gerektiğinden bahsetmekteydiler. Ancak esasen Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle uluslararası ilişkiler biliminde güvenliğin klasik yorumuna giderek artan bir şekilde

itirazlar gelmeye başladığı görülmüştür. Bu tartışmanın göbeğinde ise, güvenlik kavramının devlet düzeyinden birey ve toplum düzeyine doğru “derinleştirilmesi” ve sadece askeri konulardan ziyade askeri olmayan konuları da içerecek şekilde “genişletilmesi” çabaları yer almaktaydı. Güvenlik kavramının Soğuk Savaş normlarının dışına çıkması yani genişlemesi, eleştirel güvenlik çalışmalarının, güvenlik anlayışını derinleştirme amaçlarının kaçınılmaz sonuçlarından biriydi (Booth, 1997: 211).

Merkeze “devletin güvenliği” mi yoksa “bireylerin güvenliği” mi konuluyor olmasının ötesinde, hangi konuların güvenlik alanında birincil öneme sahip olduğuyla ilgili de bakış açısı farklılığı ve tartışma söz konusudur. Merkeze birey koyan eleştirel yaklaşım, doğaldır ki birey güvenliğini ilgilendiren tüm konu ve tehditleri de önemli görmektedir. “Kitle imha silahlarının yarattıkları sert tehditler ile karşılaştırıldıklarında dünyanın bazı bölgelerinde insanların yemek ile su bulamamaları ve bu yüzden göç etmeye veya yasa dışı yöntemlere başvurmaları yumuşak tehditler olarak görülebilir. Ancak bu insanların içinde bulundukları güvensizlik ortamında bu tehditler gayet sert bir şekilde hissedilmektedir. ‘Sert güvenlik’ ve ‘yumuşak güvenlik’ terimlerini ortaya koymak yoluyla tehditler arasında hiyerarşik bir sıralama oluşturulması, sert güvenliğe konu olan tehditlerin daha ciddi ve önemli oldukları ve acil olarak ele alınmaları gerektiği mesajını verir. Bu ise, bir taraftan gündem genişletiliyormuş gibi yapılırken diğer taraftan geleneksel yaklaşımın yeniden hâkim duruma getirilmesi sonucunu doğurmaktadır (Bilgin, 2010: 40).

Yeni güvenlik çalışmalarına bakıldığında; Barry Buzan ve Ole Weaver’ın liderliğindeki Kopenhag Ekolü ile Ken Booth’un öncülüğündeki Aberystwyth Ekolünün son dönemlerdeki çalışmalarıyla yeni bir güvenlik paradigması oluşturma çabası içinde oldukları görülür. Her iki ekolün de yaptıkları çalışmalarla güvenlik alanına çok önemli katkılar yapmışlardır. Kopenhag Ekolünün tarihsel argümanı; savaşlarla anılan Avrupa’nın artık barışla anılmaya başlamasının ardında yatan dinamikleri, AB’li devlet adamlarının İkinci Dünya Savaşı sonrasında yürüttüğü güvenlik dışına çıkarma çabaları ile açıklar (Waever, 1998: 45). Kopenhag Okulunun güvenlik literatürüne kazandırdığı “güvenlikleştirme” kavramı oldukça önemlidir. Buna göre, söylemler aracılığıyla tehditler yaratılmakta ve aslında güvenlik alanına girmeyen birçok konu güvenlikleştirilebilmektedir. Eleştirel anlayışa sahip olanlar, devlet bekasının

korunmasını güvenlik ile eşit görülmesinin aslında bir anlamda şiddeti meşrulaştırdığını düşünmektedirler. Bu çerçevede konuların güvenlik gündemine alınmaları ve tehdit olarak görülmeleri yani güvenlikleştirilmeleri de söz konusu durumun sürekli olarak yeniden üretilmesine sebep olmaktadır. Weaver, güvenlikleştirme kavramına karşın “güvenlik dışılaştırma” kavramını geliştirmiştir. Güvenlik dışılaştırma kavramı ile, önceden tehdit algılamasında olan bir konunun artık tehdit olarak görülmemesinin sağlanması vurgulanmaktadır (Bayır, 2013: 183).

Kopenhag Ekolü, sorunların ve ilişkilerin güvenlik dışına çıkarılması (desecuritization) stratejisinin yaygınlaşması ve sadece devletin bekasını ilgilendiren acil konuların güvenlik konusu olarak kabul edilmesini önermektedir. Bununla birlikte Aberystwyth Ekolü ile aralarındaki en önemli farklılık, sorunların çözümünün, güvenlikleştirmekte mi yoksa güvenlik dışına çıkarmakta mı yattığı konusundadır. Kopenhag Ekolü, sorunları güvenlik gündeminden çıkararak normal politik süreçler aracılığıyla dile getirmek ve çözmek için kanıtlar ortaya koyarken; güvenliğin derinleştirilmesi (deepening security) ve genişletilmesine (broadening security) vurgu yapan Aberystwyth Ekolü, güvenliği türetilmiş bir kavram olarak yeniden kuramlaştırarak güvenliğin siyasiliğinin farkına varma çağrısı yapar (Bilgin, 2010: 43).

Yeni güvenlik çalışmalarının Aberystwyth Ekolünün ilk analitik hamlesi, güvenlik anlayışımızı derinleştirmektir (deepening security). Bu hamle, akademik kavramlar ve siyasi gündemler arasındaki ilişkiyi açığa çıkarır. Bu şekilde devlet düzeyinin üstünde ve altında kalan diğer güvensizliklerin de değerlendirilebilmesi sağlanır. İkinci hamle, bu aktörlerin karşılaştığı bir dizi güvensizliği ele almak için güvenlik anlayışının genişletilmesidir (broadening security).

Aberystwyth Ekolünün, sorunları “güvenlik dışına çıkarma” yerine “güvenliğin siyasiliğini ortaya koyma”yı tercih etmesi üç temel argümana dayanır. İlk argüman stratejiktir. Aberystwyth Ekolü, sorunları güvenlik meselesi olmaktan çıkarmanın, güvenliği, insanların güvenlik kaygılarına her zaman duyarlılık göstermeyebilen güvenlik elitinin tekelinde bırakmak anlamına geleceğini iddia eder (Wyn Jones, 1999). İkinci argüman etik-politiktir. Aberystwyth Ekolüne göre güvenliğin geleneksel olarak devlet ve devletin kaygıları ile ilgili olmuş olduğu gerçeği, bu şekilde kalması gerektiği anlamına gelmez. Siyasi tercihler çerçevesinde güvenliğin insanların endişelerini

içerecek şekilde genişlemesi mümkündür. Aberystwyth Ekolünün üçüncü argümanı ise analitiktir (Bilgin, 2010: 85).

Güvenlik kavramında Soğuk Savaş dönemindeki kadar olmasa da askeri konular ağırlıklı olmaya devam etmektedir. Ancak, askeri olmayan konuların da gerek savaş gerekse de barış ortamlarında güvenlik politikalarının önemli unsurları olarak önemlerinin artmakta olduğu da oldukça açıktır. Bugün her ne kadar hakim literatür eleştirel düşünce çerçevesinde şekillense de klasik (realist: gerçekçi) yaklaşımların tamamen önemini yitirdiğini söylemek pek mümkün değildir. Ancak etkinliğinin eskiye oranla azaldığı kabul edilebilir (Bayır, 2010: 185).

Adına “yeni güvenlik” denilen yaklaşım, doksanlı yıllarda güvenlik gündeminin salt askerî konuların ötesinde, insan, devlet hatta üzerinde yaşadığımız gezegenin güvenliğini ilgilendiren başka hususları da içerecek şekilde geliştirilmesi çağrıları ile karşımıza çıkmıştır (Krause & Williams, 1996).

Yalnız “yeni güvenlik” sadece gündemi genişletmekten ibaret değildir. gelişmekte olan üçüncü dünya devletleri bu konuda öncü aktörler olarak görülebilirdi. Çünkü bu ülkeler henüz devlet ve ulus inşası süreçlerinin başında oldukları için gerek iç gerekse dış tehditlerle baş etmek durumundadırlar. Dolayısı ile güvenlik gündemleri eskiden beri geniş olagelmiştir. Ancak bu onların yeni güvenlik yaklaşımını benimsedikleri anlamına gelmez. Yani güvenlik anlayış ve uygulamalarının merkezine insanı aldıklarını göstermez. Aksine, bu ülkelerin bazıları kendi yurttaşlarının güvenliğine yönelik başlıca tehdidi teşkil edebilmektedirler.

Bu duruma da örnek vermek gerekirse bazı bölgelerde, mesela Orta Doğu’da güvenliğin tanımı çok geniş olagelmiştir. Bunun nedeni bu ülkelerin güvenliklerine yönelik tehdidinin sadece komşu ülkelere ya da küresel güçlerin müdahaleci politikalarından değil aynı zamanda iç sorunlardan kaynaklandığının düşünülmesidir. Devlet ve ulus inşasının hâlâ sürdüğü bu coğrafyalarda rejimler her baktıkları yerde tehdit görebilmektedirler. Bu tehditlerle baş edebilmek için de güvenlik gündemini geniş tutmaktadırlar. Aslında yaptıkları, ulusal güvenliği korumak adına bir ailenin, bir zümrenin, bir kabilenin veya sınıfın iktidarını devam ettirmektir (Bilgin, 2004: 88). Bunu da “güvenlik” kelimesinin verdiği otoriteden yararlanarak yaparlar.

Yeni güvenlik çalışmalarının bakış açısından değerlendirildiğinde, güvenlik bir bütündür. Askerî üstünlükler bütüncül bir siyasetin parçası olmadıklarında başarıya çevrilemeyebilirler hatta yeni güvensizliklere neden olabilirler (Bilgin, 2010: 75).

Yeni güvenlik çalışmalarının güvenliğin siyasiliğine işaret etmesi ve yeni bir siyaset olarak insan güvenliğini merkeze almayı önermesi, devlet güvenliğinin geri plana itildiği anlamına gelmez. Devletin güvenliğinin sağlanması, yurttaşların güvenliğini sağlamak için ön şarttır. Devlet güvenliğinin sağlanamadığı durumlarda, mesela düşman askerleri sınırdan içeri girdiğinde, yurttaşların güvenliği de tehlikede demektir. İşte bu yüzden adına “ulusal güvenlik” de denilen devlet güvenliğinin sağlanmasına hep öncelik verilmiştir. Varsayılan şudur: devlet güvende ise yurttaşlar da güvendedir; güvenliğe ilişkin kaygılara kapılmadan günlük işlerinin peşinden koşabilirler (Bilgin, 2010: 77).

1.1.2. Ulusal Güvenlik Kavramı

1.1.2.1. Kavramsal Olarak Ulusal Güvenlik

Bireyler, doğuştan itibaren kendi güvenliklerini sağlamaya çalışmaktadırlar. Bireysel güvenlik zamanla aile ve toplum algısının oluşmasıyla birlikte toplumsal güvenlik konusunu ortaya çıkarmıştır. Sonrasında devlet algısı oluşmuş ve devletin de güvenliğinin sağlanması durumu gündeme gelmiştir. Devletler, varlıklarını korumak ve sürdürmek için güvenliğe önem vermektedirler (Acar & Urhal, 2007). Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkilerde oldukça önemlidir. Bu husus, hükümet politikalarına rehberlik etmektedir (Öke, 2001: 53).

1930’lu yıllarda ekonomik bunalım nedeniyle kullanılan ulusal çıkar kavramı, zamanla ulusal güvenlik kavramıyla eşdeğer olmuştur. Ulusal güvenlik kavramı, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Herry S. Truman döneminde ve 1947 yılında çıkartılan “National Security Act (Ulusal Güvenlik Yasası)” ile üne kavuşmuştur (Wolfers,1952).

Ulusal güvenlik kavramının günümüzde anlaşıldığı şekliyle ortaya çıkışı ve evrensel bir boyut kazanması ise İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni uluslararası koşullarda gerçekleşmiştir (Sheehan, 2005: 6). Bu dönemin ardından ulusal güvenlik

kavramı Uluslararası İlişkiler literatürüne girmiştir (Mangold, 1990: 2). Soğuk Savaş döneminin parametrelerine uygunluk ve Realist kuramın alan içindeki üstünlüğüne bağlı olarak şekillenen ulusal güvenlik kavramı belirtilen geleneksel anlamıyla, korunması gereken değerler olan siyasal bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü içermektedir. Bir devletin varlığını sürdürebilmesi için kendisine yönelen tehditleri nasıl algıladığını ifade etmekle birlikte ulusal güvenlik kavramının anlam ve içeriği zaman içerisinde değişmiştir (Torun, 2012: 18).

Güvenlik olgusu, çağdaş devletlerin olmazsa olmaz hizmet alanları arasında yer almakta ve devletlerin var olma nedenlerinin başında gelmektedir. Tarihsel olarak büyük ölçüde askeri açıdan tanımlanan ulusal güvenlik politikalarının literatüre hakim olduğu görülmektedir. Askeri açıdan tanımlanan ulusal güvenlik politikalarının temel ilgi alanı ise devletlerin kendilerine yönelik tehditlerle mücadele etmek için geliştirmeleri gereken askeri imkan ve kabiliyetlerdir (Baylis, 2008: 73).

Spesifik bir anlama sahip olmayan dolayısıyla kendisine atfedilen değerlere bağlı olarak anlam ve mana kazanan ulusal güvenlik, farklı boyutlarda tanımlanabilen bir kavramdır. Ulusal güvenlik kavramı sadece askeri boyuta indirgenerek ve olağan olmayan dönemlerde alınacak olan önlemleri de kapsayacak biçimde dar anlamda kullanılabilir. Bu anlamıyla ulusal güvenlik kısa ve özlü bir ifadeyle, bir ülkenin iç ve dış tehditlerden korunması biçiminde tanımlanabilir. Daha genel ve geniş anlamda ulusal güvenlik, devlet düzenini korumak amacıyla alınan her türlü önlemin ulusal güvenlik kavramının içeriğini oluşturması şeklinde tanımlanabilir. Bu anlamıyla ulusal güvenlik kavramı; bir devletin siyasi bağımsızlığını ve özgür karar verebilme yeteneğini silahlı kuvvetler, diplomasi ve istihbarat servisleri aracılığıyla sağlayabilmesi anlamına gelmektedir (Sheehan, 2005: 16).

Ulusal güvenlikle ilgili yapılan tanımların hepsi çıkar, güç veya tehdit kavramları etrafında şekillenmiştir. En genel anlamda, “devletlerin zararlı tehditlerden uzak kalma özgürlüğü” olarak tanımlanabilecek olan ulusal güvenlik kavramı, bir devletin fiziki güvenliği, toprak bütünlüğü, milli egemenliği ile politik, ekonomik ve sosyal istikrarı gibi öğelere işaret etmektedir. Ulusal güvenlik kavramı ayrıca milli değerlerin, sosyal ilişki kalıplarının ve yaşam biçimlerinin korunması ve sürdürülmesini öngörmektedir. (Sevim, 2014: 22)

Devletler ulusal güvenliği sağlamak, korumak ve arttırmak için bazı strateji ve politikalar üretmek zorundadırlar. Ama bunda bazen başarısız olabilirler. Önemli olan, karşılaşılan tehditle ilgili olarak devletin ulusal gücü arasındaki oran ve ulusal güvenlik yapılanmasının esneklik düzeyidir. Bir devlet yalnızca belli yönlerden gelecek tehlike ve tehditlere göre ulusal güvenliğini kurmuşsa diğer tehditlerle karşılaştığında güvenlik sorunu yaşayabilir. Bu nedenle güvenlik yapılanmalarının her türlü beklenmeyen tehditleri ve tehlikeyi engelleyecek şekilde oluşturulması gerekmektedir. Bunun içinde gerekli olan güvenlik sistemlerinin önem sırasına bakılmadan her seviyede güçlendirilmesi gerekmektedir.

Çoğu zaman güvenliğe yönelik tehditler uzmanlar tarafından olasılık hesapları yapılarak belirlenir, ancak yurttaşlara “bariz” olarak sunulur. Saldırı tehdidinde bulunan bir hasmın olmadığı durumlarda bile devletler yine tehdit hesaplamaları yapmaya ve önlemler almaya devam ederler (Kaplan, 1991: 68). Diğer bir deyişle, devlet güvenliğine yönelik tehditleri belirlemeyi, “bariz” olduğu varsayılanın kâğıda dökülmesi olarak görmek ve göstermek yanıltıcı olabilir. Ulusal güvenliğe yönelik tehditleri belirlemek ve gerekli uygulamaları benimsemek bazı yaşamsal seçimler yapılmasını gerektirir (Bilgin: 2010: 78).

Ulusal güvenlik sistemi; güvenlik ortamının izlenmesinden fırsatların ve çıkarların tespitine, gerekli istihbaratın üretilmesinden durumun değerlendirilmesine, uygun politikaların ve vasıtaların seçiminden kriz yönetimi içerisinde uygun politikaların uygulanmasına kadar gerekli fonksiyonları sağlayacak süreç ve unsurları bünyesine entegre etmiş olmalıdır (Yılmaz, 2008: 99).

Tarihsel süreçte ulusal güvenlik büyük ölçüde güç politikalarına dayandırılmış bir konunun ulusal güvenlik konusu olup olmadığına ilişkin ayrım geleneksel askeri-politik yaklaşım içerisinde bulunmuştur. Bu anlayışta güvenlik, devletin bekasıyla ilgilidir ve buna yönelik yaşamsal bir tehdit söz konusudur. Bu güvenlik anlayışı, tehdidin ortadan kaldırılması için kuvvet kullanımı dahil olağanüstü önlemler alınmasını meşru görmektedir (Buzan vd., 1998: 21). Fakat son zamanlarda, bu güvenlik anlayışı eleştirilmekte ve birçok uluslararası ilişkiler uzmanı, ulusal güvenlik politikalarını diğer meseleleri de içerecek şekilde genişleterek, genişletilmiş bir güvenlik kavramı önerisinde bulunmaktadırlar (Baylis, 2008: 73).

Türkiye’de, ulusal güvenlik kavramı yasal boyutta tanımlanmamıştır (Tezkan, 2005: 201). Ulusal güvenlik kavramı sözlük boyutuyla tanımlanacak olursa; devletin iç ve dış her türlü tehdide karşı korunmasıdır (<http://www.tdk.gov.tr>, 10.08.2018). Ulusal güvenlik kavramı daha kapsamlı tanımlanacak olursa; devletin anayasal düzeninin, ulusal varlığının ve bütünlüğünün uluslararası alanda, siyasi, kültürel ve ekonomik tüm çıkarlarının her türlü tehdide karşı korunması ve kollanmasıdır (Harp Akademileri Yayınları, 1996: 25). Bu tanımlama, 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu’nda da yer almaktadır (<http://www.mgk.gov.tr>, 10.08.2018).

Ulusal güvenlik kavramı, doğal kaynaklar, çevre ve demografi konularını içerecek şekilde kapsamlıdır (Ülman, 2000: 101). Günümüzde ulusal güvenlik, sınırların ve devletin korunmasının yanında sivil toplum ile bireylerin korunmasını da içermektedir.

1.1.2.2. Ulusal Güvenliği Biçimlendiren Düşünce Akımları

Ulusal güvenlik, politik olarak 20. yüzyılda görülse de düşünsel açıdan bakıldığında kökleri çok daha eskilere uzanmaktadır. Sosyal bilimlerde mutlaka tarihsel bir yön bulunmaktadır. Kavramlar, çevresel koşullardan bağımsız ele alınamamaktadır. Fikirden bilime geçiş için ise iyi temellendirilmiş bir ontoloji gereklidir.

Güvenlik kavramı, tehdit nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Tehdidi ortadan kaldırmak için güç kullanılmaktadır. Bu güç için de eylem gereklidir. Güç ve eylem tek başına meşru değildir. Bunlara politika ile meşruiyet kazandırılması da güvenliğin bir boyutudur.

Ulusal güvenliğin düşünsel temelleri, siyasetin yaygın kuramlarında aranmalıdır. Ulusal güvenlik politikalarını biçimlendiren düşünsel akımlar, İdealizm, Realizm, Liberalizm ve Marksizm başlıkları altında incelenmektedir. Bu yaklaşımların temel kavramı politikadır. Bu yolla ulusal güvenlik politikalarının da düşünsel temelleri bulunabilecektir.

1.1.2.2.1. İdealizm

Politika kavramı normatif olarak ilk defa Platon ve Aristo tarafından kullanılmıştır (Topakkaya, 2007.a). Platon ve Aristo, idealizmin ilk düşünürleridir. Bunun sebebi ise, politikayı faziletli bir yaşam ile bu yaşamı mümkün kılan toplumsal düzeni sağlayacak bir araç olarak düşünmeleridir.

İdealizmin güvenlik teorilerine yansımaları ise; tehdit ve düşmanlıkların gerçekte olmadığı, insan davranışları neticesinde tehditlerin ortaya çıktığı, insan davranışları da çevreden etkilendiğinden çevresel şartlar değiştirilirse ve eğitim sağlanırsa insan davranışlarının da değişebileceği yönündeki düşüncü biçimidir.

Aristo düşüncesinde olaylara teleolojik yaklaşılmaktadır. Bu düşüncede her şey doğal sonucuna göre değerlendirilmektedir Aristo “Politics” adlı kitabında; akıllı bir devletin de akıllı bir adam gibi yaşamı en iyi sona göre tasarlaması gerektiğini belirtmiştir. Aristo, iyi insanlar içinden iyi yönetimlerin çıktığını ve iyi yönetimlerin de insanları daha iyiye doğru biçimlendirdiğini söylemektedir. Bu bağlamda doğru tasarlanmış bir yönetimle doğru bir yaşamın sürülebileceği sonucuna varılmıştır ki Aristo’ya göre bu tasarım da güvenli bir hayata götürecektir (Bagby, 2002: 33).

İdealist teoriler, büyük düşüşler ve savaşlar sonrasında yaşanan umut arayışlarıyla yükselişe geçmektedir. Aristo’nun düşüncesi de Atina’nın çöküş döneminde ortaya çıkmıştır.

İdealizm, ütopyacı bir görüntüye sahip olduğu için ulaşılamamıştır. Ancak aydınlanma felsefesi, liberalizm ve Wilson Prensipleri’nin arka planında yer almaktadır (Arı, 2004: 89).

İdealizm, bireyin en iyi yaşam şartlarına sahip olmasını beklemektedir ancak birey, tek başına bunu sağlayacak güce sahip değildir. Bu bağlamda toplumun gücüne gereksinim duyulmaktadır. Düşünürler, bireyin çıkarıyla toplumun çıkarının genellikle uyduğuna ve bu nedenle de bireyin toplumdaki çoğunluğa razı gelmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu duruma çıkarların uyumu (harmony of interest) denilmektedir (Carr, 2001: 42).

İdealizmin güvenlik politikalarına yansımaları, konstrüktivist ve eleştirel güvenlik yaklaşımlarında görülmektedir. Konstrüktivist politikalarda kültür, inanç, kimlikler,

fikirler ve normlar ön plandadır. Devletlerin davranışları ile tutumları üzerine yoğunlaşan pozitivist ve post-pozitivist çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Eleştirel güvenlik yaklaşımlarında, doğal olarak bir tehdidin olmadığı varsayımı üzerinden hareket edilmektedir. Olgular sosyal veya siyasal kontrolden çıkarsa tehdit meydana gelmektedir (Buzan & Hansen, 2009: 37).

1.1.2.2.2. Realizm

Ulusal güvenlik politikalarının düşünsel temellerini oluşturan yaklaşımlardan biri de realizmdir. Realizm, idealizmin zıttıdır. Realistler, idealistlerin yaklaşım ve amaçlarını reddetmektedirler. Realistler, sosyal ve politik değişim hususunda idealistlerden daha fazla iyimserlerdir. Ancak farklı görüşleri mevcuttur. Realistler, insanların çıkar, hırs, güç gibi konularda olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğini belirtirler. Bu duygular siyaset içerisinde doğru yönlendirilirse siyaseten olumlu sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedirler (Bagby, 2002: 49).

Realizmde Machiavelli önemlidir. Machiavelli (1469–1527), İtalyan Rönesans'ı döneminde yaşamıştır. Bu bağlamda düşüncelerinde, dönemindeki siyasal ve sosyal karmaşanın izleri mevcuttur. O dönemde İtalyan şehir devletleri dağılmaya başlamıştır. Bu nedenle Machiavelli, devlet merkezli ve güce odaklı bir düşünce ile çare aramıştır. Machiavelli'e göre güçlü bir savunma ve otoriter bir yönetim, güvende olmanın temel kaynağıdır (Machiavelli, 2005: 64). Machiavelli, hükümdar için korkulmanın mı yoksa sevilmenin mi daha iyi olduğunu sorgulamıştır. İkisi bir arada olamıyorsa korkulmanın daha güvenli olduğunu savunmuştur. İnsanların kendisini korkutana daha az zarar verdiğini belirtmiştir. Ayrıca, çıkarlar çatıştığında sevgi bağının kuvvetinin kalmayabileceğini savunmuştur (Machiavelli, 2005: 70, 89). Machiavelli tarafından savunulan bu düşünceler, otoriter yönetimlere ve devlet merkezli realist güvenlik yaklaşımlarına kaynak olmuştur.

Devlet merkezli realist güvenlik yaklaşımında Jean Bodin (1530–1596) önemli bir diğer isimdir. Bodin, politik düşüncelerini egemenlik kavramıyla olgunlaştırmıştır. Egemenliği sorgulamış ve Batı siyasal düşüncesindeki “ulusal egemenlik” kavramına giden yolun başında durmuştur. Bodin, egemenliği şiddet üzerine oturtmaktadır yani

egemenliği meydana getiren şiddettir. Bodin'in egemenlik tanımında hem tebaa hem de toprak üzerinde denetim söz konusudur (Hardt & Negri, 2008: 119).

Realizm düşünürlerinden diğeri Hobbes'tur (1588-1679). Hobbes doğduğu zaman İngiltere ve İspanya savaş halindeydi. 52 yaşındayken parlamento ve kral yanlıları arasındaki gerilimin neticesinde Hobbes, Fransa'ya kaçmak zorunda kalmıştır. Sonrasında İngiltere'de sivil savaş çıkmış ve Hobbes'un muhalefet ettiği parlamento taraftarları kazanmış ve İngiliz Milletler Topluluğu oluşmuştur. Hobbes, Cromwell'in tutucu ve otoriter yönetimi altında Leviathan (1652) adlı eserini oluşturmuştur. Hobbes'un bu eserinde devlet, mutlak güç ve yetkilere sahip bir egemendir (Bagby, 2002: 67). Hobbes, devletin amacının bireysel güvenlik olduğunu ve bu güvenliğin de tüm güç ve kudreti tek insana veya insanların meclisine vermekle mümkün olacağını savunmuştur (Hobbes, 2005: 127). Bu bağlamda insanlar, gönüllü olarak haklarından vazgeçmelidirler. Hobbes'un bu eseri, sözleşme teorisinin en eski örneklerindendir. Ancak, Avam Kamarası'nın 1666'da çıkardığı yasa kapsamında incelenen eserin tehlikeli addedilen kısımları yakılmıştır (Bagby, 2002: 67).

Açıklananlara ve düşünürlerin savunduklarına bakıldığında ulusal çıkarda savaş ve güvenlik temel politika konularıdır. Toplumsal, kültürel ve ekonomik konular ise alt politika sayılmaktadır (Arı, 2004: 93). Realistlerin görüşleri, muhafazakâr yaklaşıma kaynaklık etmiştir (Goldstein, 1996: 46).

Realizmin önemli düşünürlerinden diğeri Spinoza (1634–1677)'dır. Spinoza güçlü devlet egemenliğini savunmaktadır. Ancak Spinoza'ya göre devletin amacı korkutmak değil, insanların güven içinde yaşamalarını sağlamak ve doğal haklarını güçlendirmektir (Vural & Aktan, 2003: 120). Spinoza'nın bir çelişkisi vardır. Devletin özgürlükleri savunmakla görevli olduğunu savunurken aynı zamanda otoriteye başkaldırıyı da hoş karşılamamaktadır. Yönetim kötü olsa da ona göre güvenlik, itaatle sağlanır. Spinoza, demokrasinin en doğal hükümet biçimi olduğunu belirtir (Russell, 2002: 116).

Realizmin güvenlik politikalarına etkileri; Batı merkezli post kolonyal güvenlik, politik ve askeri dinamikler üzerine yoğunlaşan stratejik güvenlik ile devlet merkezli neorealist güvenlik çalışmalarında görülebilmektedir (Buzan & Hansen, 2009: 37).

1.1.2.2.3. Liberalizm

Güvenlik teorilerinin önemli kaynaklarından bir diğeri liberalizmdir. Liberaller, bireysel özgürlüklerin ve yaygın temsilin savunucularıdır. Liberalizmin düşünürlerinin başında John Locke (1632-1704), Jean Jack Rousseau (1712-1778) ve John Stuard Mill (1806-1873) gelmektedir. Liberalizm; politik, kültürel, ekonomik, sosyal, muhafazakar ve neoliberalizm şeklinde çeşitli bölümlere ayrılabilir. Liberalizm, realizm ve idealizmden farklı olarak insan doğasını değiştirmek yerine pozitif şekilde yönlendirmeyi tercih eder. Politik liberalizmin kurucusu John Locke (1632-1704), parlamentoyu savunmaktadır. Hobbes ile aynı dönem İngiliz düşünürüdür. Güvenlik noktasında Locke, insanların hükümetin olmadığı doğal bir yönetimde yaşamalarının daha güvenli olacağını savunur. İnsanlar, tehdit altında olmadıkça doğal haklarından devlet adına vazgeçmeyeceklerdir. Bu nedenle de insanların kendi güvenliklerini sağlama özgürlüğüne sahip olmalarının daha iyi olacağını belirtmektedir (Bagby, 2002: 88).

Locke, insanın kendi vücudunu ilk ve en temel mülkiyeti olarak görmektedir. İnsanların hayatını devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu zenginliğin korunmasını da temel hak ve özgürlükler arasında sayarak engellenmesini kabul etmemiştir. Bu bağlamda liberalizm kaynaklı güvenlik politikalarına ontolojik güvenlikle mülkiyet güvenliğini aynı düzeyde gören katı bir kendini koruma (self-preservation) refleksini kazandırmıştır (Tannenbaum & Schultz, 2006: 271).

Locke, politik gücün kamu zenginliğine katkıda bulunanlarca belirlenmesi gerektiğini savunur. Bu bağlamda, katı materyalizmin ilk mucidi olarak görülebilecektir (Bagby, 2002: 90).

Liberalizmin önemli düşünürlerinden diğeri Jean Jacques Rousseau (1712–1778)'dur. Rousseau, İsviçre'de doğmuş ve uzun süre Paris'te yaşamıştır. Emile (Emile ou de l'éducation) ve Toplum Sözleşmesi (Du Contrat Social) onun eserleridir (Wokler, 2003: 16).

Rousseau, modernitenin insan doğasını bozarak kendine yabancılaştırdığını savunmaktadır. Medeniyeti kibir ve küstahlıkla eşit görmektedir. Ayrıca, servetin ve aşırı materyalizmin insanın doğasını bozduğunu, bireysel gelişimini engellediğini

belirtir. “Bilimler ve Sanatlar Üzerine Konuşma” (Discours sur les Sciences et les Arts) ile “İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Temeli ve Kökenleri” (Discours sur l’Origine et les Fondements de l’Inégalité Parmi les Hommes) eserlerinde bu durum görülebilmektedir. Rousseau, insanın kendine yeniden nasıl döndürüleceğini düşünür (Topakkaya, 2007.b).

Rousseau, devlete ortak iyilik ve kamusal esenliğin gerçekleşmesi ödevini yüklemektedir. Rousseau’ya göre bireysel özgürlükler, bütünün parçası şeklinde uygulanabilecektir (Beriş, 2006: 86). Rousseau’nun fikirleri, devlet merkezli güvenlik teorilerine ilham kaynağı olmuştur.

Liberal düşünürlerin diğeri John Stuart Mill (1806-1873)’dir. Mill, faydacılık akımının savunucularındandır. Mill, devletin görevinin insanları en yüksek seviyede mutlu etmek olması gerektiğini savunur. Mill’in yaşadığı ortamdan kaynaklı olarak bireysellik ve ekonomik özgürlük konularına ilgisi fazladır. İnsanların özgürlüklerinin artmasıyla mutlu olacaklarını, bu nedenle üzerlerinde devlet ve toplum baskısı olmaması gerektiğini savunmaktadır. Aynı zamanda da iş ve işçi haklarını savunmaktadır (Sher, 2006: 1056). Özgürlükler hususundaki vurgusu nedeniyle Mill, liberal düşüncenin kurucuları arasında görülür (Bagby, 2002: 154).

Liberal düşüncede eleştirel felsefi düşüncesiyle farklı bir çıkır açan düşünür Immanuel Kant’dır (1724-1804). Kant, eleştirel felsefenin kurucusudur. Fransız Devrimi’nden etkilenen Kant, siyasi çıkış yolları aramış ve günümüzdeki güvenlik politikalarını etkileyen “Ebedi Barış (Perpetual Peace)” adlı eseri meydana getirmiştir. Kant, bu kitapta savaşı hukuk dışı görmüştür. Cumhuriyetçi bir hükümetin ebedi barış sağlamak için insanlara eşitlik ve özgürlük sağlayan bir hukuk düzenini kurmak ve korumakla görevli olduğunu belirtmiştir (Hirs, 1946: 34). Kant’ın bu düşünceleri liberal idealizmin ve insan merkezli güvenlik yaklaşımlarının düşünsel kaynaklarını oluşturmaktadır.

1.1.2.2.4. Marksizm

Ulusal güvenlik konusundaki bir diğer düşünce sistemi ise Marksizm'dir. Marksizm'in ulusal güvenlik politikalarına katkıları genellikle eleştirel düzeyde kalmaktadır.

Marksizm, sanayi kapitalizminin var olduğu, insanların ağır iş koşullarıyla ezildiği bir dönemde meydana çıkarak gelişme göstermiştir. Marx tarafından bu koşulları ortaya çıkartarak toplumda sosyal eşitsizlik ve adaletsizlik meydana getiren sistemler eleştirilmiştir. İnsanların temel hak ve özgürlükleri bakımından kısıtlayıcı olduğu ileri sürülmüştür. Marx'ın düşüncelerinde ontolojik güvenliğin hareket noktası sosyal adalet ve eşitliktir. Marx, İngiltere sanayisinde ağır koşullarla çalışan işçileri modern köleler şeklinde ifade etmektedir. Bu modern kölelik sorununun, sınıf bilincinin gelişmesi ve insanların kendi haklarının savunucusu olmasıyla çözüme kavuşturulabileceğini savunmuştur (Bagby, 2002: 172).

Marx, insanların hayata dair algı ve fikirlerinin kendi maddi yaşam ilişkilerinin ürünü olduğunu belirtmektedir. Bu ilişkilerin en belirleyicisi üretim ilişkileridir. Marx'a göre insanlar ürettikleri şeylere kendilerinden bir şeyler katmaktadırlar. Ancak ürettiklerini sürekli şekilde yabancılara kaptırmak onlar da yabancılaştırmaktadır. Bu bağlamda üretilen şey üreticisinden bağımsız bir güç gibi görünür ve insanlar da kendilerine yabancılaşır (Topakkaya, 2008).

Marx'a göre maddi şartlar insanların üretim yeteneğini ve sürecini etkilemektedir. Üretim ilişkileri sırasında ortaya çıkan değişiklikler de tarihsel süreci belirlemektedir. Bilinç ile fikirlerse maddesel tarihin refleksidir. Bu bağlamda bir şeyin gerçek pozitif bilim sayılabilmesi için maddi yaşam şartları ile üretim süreçlerini konu alması gerekmektedir (Topakkaya, 2008).

Marx, üretim araçlarını elinde bulunduran maddi güce sahip sınıfın tinsel güce de egemen olduğunu savunmaktadır. Yükselen sınıflar, kendi beklentilerini toplumun beklentisi gibi ortaya koymaktadırlar. Güvenlikleri konusunda da aynı şeyi yapmaktadırlar. Sınıfsal güvenliklerini kolektif güvenlik politikaları haline getirmektedirler (Erdoğan, 2010). Marx'a göre devlet, egemen sınıfın egemenliklerini devam ettirmelerinin bir aracıdır (Topakkaya, 2008). Devletin ve hukukun bağımsızlığı iddialarının artması aslında bunların belli bir sınıfın organı olması niteliğinin daha da

arttığı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda ulusal güvenliğin ve politikalarının kavranması bakımından ulus, devlet ve sermaye konularının birlikte ele alınarak irdelenmesi gerekmektedir.

1.1.3. Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi

Ulusal güvenlik stratejisi, devletlerin kendi ulusal güvenliğini uzun vadeli olarak sağlamaya dönük planlamalarıdır. Devletlerin tehdit algılarını ve bu tehdit algıları ile nasıl baş edilebileceğini göstermektedir. Her devletin tehdit algısı ve tehdit unsurları aynı değildir. Devletlerin konumu, sosyal ve ekonomik durumu, gelişmişlik düzeyi vs. bu anlamda önem taşımaktadır (Yalçın, 2017: 41).

Güvenlik stratejilerinin özünü oluşturan güvenlik kavramı, devletlerin en temel görevidir. Vatandaşlarına güvenli bir ortam sağlamak devletlerin görevlerinin başında gelmektedir. Güvenlik, tehditlerden korunmak demektir. Tehditler, dıştan ya da içten gelebilmektedir. Strateji ise daha çok askeri kökenden gelen bir kavramdır. Günümüzde ise farklı alanlarda stratejiler belirlenerek stratejik belgeler hazırlanabilmektedir. Örneğin, Türkiye gibi bazı ülkelerin temel probleminin terör olduğu kabul edilmektedir ve teröre yönelik stratejiler belirlenmektedir (Yalçın, 2017: 42).

Ulusal güvenlik stratejileri, ülkelerin savunma stratejilerine kaynaklık etmektedir. Ülkelerin askeri alanda yönelmesi gerekenler, eksiklikler, sorunlar ya da olumlu durumlar ulusal güvenlik stratejileriyle bağlantılıdır. Bu bağlantı altında her alan için farklı strateji başlıkları belirlenebilmektedir. Örneğin; istihbarat stratejisi, terörle mücadele stratejisi, kara kuvvetleri stratejisi gibi.

Türkiye, çevre ülke ve kıtalardaki siyasal atmosfer içerisinde, kendi kimliğini ortaya koyarak geleceğe yönelik projeksiyonlar üretmek ve bunlara uygun stratejiler geliştirmek durumundadır. Türkiye; tarihsel birikimi, coğrafyası, nüfusu, kültürü gibi potansiyel verilerini kullanarak millî güce dönüşebilecek bir ülke olarak görülmektedir (Erikli, 2003: 95). Bu noktada değer ve öneminin farkında olup bunları kullanıp stratejik bir yerde konumlanarak etkin ulusal ve uluslararası stratejiler geliştirmesi gereken Türkiye'nin, gerekli tedbirleri almaması durumunda sınır dışı olaylardan daha fazla etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır. İç ve dış düşman algısı ve stratejisi bakımından Türkiye'nin stratejik planlamalar yapması zorunluluğu mevcuttur.

Türkiye’de ulusal güvenlik stratejisinde askeri boyutlar da dikkat çekmektedir. Günümüzde siyasi ve askeri başarılar ise savaş alanları ile beraber masada kazanılmaktadır. Devletler, kendilerince tehdit oluşturan durumlar karşısında Milli Güvenlik Siyaseti tespit edip uygulamaktadırlar. Bu siyasette, ulusal, bölgesel ve uluslararası değişimlerle milli menfaat ve hedefler dikkate alınmaktadır (Milli Güvenlik Siyasetinin Oluşturulması, 1994). Yine Anayasanın 5. maddesine göre de devletin temel amaç ve görevleri; Türk milletinin bağımsızlığını, bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyet’i ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlayan ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaktır.

Ulusal güvenlik bağlamında Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Türkiye’nin bölgesel güç konumunda bulunmasına büyük katkısı olduğu savunulmaktadır. Bu yüzden Türkiye’nin, yeni savunma stratejileri ve ekonomik çıkarlara uygun şekilde silah gücünü sürekli yenilemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ne yazık ki uluslararası diplomaside barışın yolunun kuvvetten geçtiği ve güçlü olanın daima haklı olduğu anlayışı hakimdir. Bu sebeple bölgesel güç konumunda bulunan Türkiye’nin diplomasisinde de bu anlayışa paralel olarak silahlı kuvvetlerin güçlendirilmesi düşüncesi etkindir (Külebi, 2004: 168).

Türkiye’nin güvenlik birimleri ve ilgili kurumlar tarafından hazırlanan raporlara göre (2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu) belirlenen ulusal güvenlik hedefleri şu şekilde sıralanabilir;

- Devletin anayasal düzenini, milli varlığını ve bölünmez bütünlüğünü, siyasi, askeri, sosyal, kültürel ve ekonomik tüm menfaatlerini iç ve dış tehlikelere karşı koruyup kollamak,
- Yurt içinde milli birlik ve beraberlik ile huzur, güven ve istikrarı sağlamak,
- Anayasayla teminat altına alınan hak ve hürriyetlerini korumak,
- Hayat şartları ile refah seviyelerini demokratik düzen ve sosyal adalete uygun şekilde geliştirmek,
- Türkiye’nin güvenliğini sağlayacak biçimde çevre ülkelerdeki sürekli ve adil bir barış tesisi ve idamesine yardımcı olmak,

- Türkiye’yi siyasi, askeri, ekonomik, sosyal, bilimsel ve teknolojik gücüyle itibarlı ve güçlü bir mevkie ulaştırmaya çalışmak, Türk ulusunu çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak,
- Türkiye’yi dışa bağımlılıktan kurtarmak vs. (Sandıklı, 2008: 11).

Ulusal güvenliğin bir nevi uygulayıcı ve karar vericileri olan Türkiye’nin güvenlik ve savunma birimlerinin marifetiyle oluşturulan raporlar ve savunma politikalarında devlet tarafından kabul edilen politikalar, şu şekilde temellendirilmiş ve sınıflandırılmıştır; (MSB Beyaz Kitap, 1998)

- Bağımsızlık, bütünlük ve cumhuriyetin korunup kollanması,
- Bölgedeki barış ve güvenliğe katkı sağlanması,
- Bölgede güç ve denge unsuru olması,
- Çevresinde “Barış ve Güvenlik Kuşağı” oluşturması,
- Kriz ve çatışmaların önlenmesi için tedbirlerin alınması,
- Strateji ve güvenlik üreten bir ülke haline gelinmesi,
- Atatürk’ün “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” prensibine göre savunma politikası oluşturulup uygulanması,
- Ülkelerle işbirliği ile olumlu ilişkiler geliştirmek amacıyla girişimlerde bulunulması gibi konular üzerine oturtulmuştur (Soğuksu, 2007).

Türkiye’nin ulusal güvenlik politikasını etkileyen en önemli unsurlardan birisi de Batılılaşma eğilimi olarak görülmektedir (Karaosmanoğlu, 2000). Bu açıdan Türkiye’nin Avrupalı kimliğini Avrupa’ya kabul ettirmek amacıyla Avrupa Birliği’ne giriş için yıllardır çaba sarf ettiği bilinmektedir. Avrupa Birliği’ne kabul edilmek Türkiye açısından sadece sosyal ve ekonomik bir hedef olarak görülmemektedir. Bu amaç aynı zamanda batı ile tam entegre olma ve güvenlik açısından kendisini daha güvenli hissetme durumu için önemli addedilmektedir (Bilgin, 2009: 134).

Yine ekonomi de ulusal güvenliği temin eden önemli unsurlardandır. Türkiye ise, ekonomik anlamda tam olarak bağımsız bir ülke değildir. Bu nedenle dış politikada ekonominin belirleyici olduğu söylenebilir (Oran, 2001: 47). Yeni Türk politikası, Türk Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan Beyaz Kitap’ta açıkça ifade edilmiştir. Buna göre NATO alanı dışındaki barışı korumak ile insani amaçlı operasyonlara katılmak Türk savunma politikasının temel boyutlarından (Beyaz Kitap, 1998: 21).

1.3.1.1. Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisinde Coğrafi Konumunun Etkisi

Ulusal güvenlik konusunda coğrafi konum büyük önem taşımaktadır. Güvenlik stratejileri bağlamında politik yönden dinamik bir coğrafyada konumlanmış bulunan Türkiye, sahip bulunduğu jeopolitik ve de stratejik konum itibarıyla dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı ulusal güvenlik stratejisi belirleme gerekliliğini hissetmiş ve bu bağlamda birçok kuruluşa (NATO, İslam Konferansı Örgütü, ECO, Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Türk Zirveleri vs.) üye olmuştur veya bu kuruluşların kurucularından birisi olarak güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır.

Global ölçekte de ulusal güvenliğe bakılacak olursa, günümüzde askeri olarak kara hakimiyetinin yanında açık denizlere ya da bir denize çıkışı bulunan ülkeler avantajlı konumda görülmektedir. Orta Asya'da da bu bakımdan Türkiye'nin stratejik konumu önem taşımaktadır. Denizler, ülkelerin nefes almasını sağlayan akciğerleri olarak görülmektedir. Türkiye de bu açıdan jeopolitik konumunun sağladığı avantajla birlikte stratejik bir noktada yer almaktadır (İlhan, 1999: 89). Bununla birlikte Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının belirlenmesi sorunu mevcuttur. Bu durum Yunanistan ve Avrupa Birliği ilişkilerinde sorunlar meydana getirmektedir. Türkiye'nin deniz yolu ile taşımacılığı bakımından sorunun çözülerek güvenliğin sağlanması önemlidir. Suriye'deki olaylar, Hatay'ın konumu ve Rusya'nın emelleri de Doğu Akdeniz'de sorun oluşturmaktadır (Aksu, 2013: 61).

Devlet merkezli ulusal güvenlik politikasında tehditler devlet odaklıdır. Buna göre Türkiye, iç ve dış düşmanlarla çevrilidir ve onların tehditlerine maruz kalmaktadır. Coğrafi konum gereği Rusya ile komşusu olup onların Akdeniz'e çıkış kapısı olan boğazlara sahip bulunmaktadır. Uluslararası güçlerin rekabet sahnesi olan Ortadoğu bölgesine de komşu olması nedeniyle bu bölgedeki olaylardan etkilenmektedir (Ülman, 1968). Türkiye'nin çevresindeki ülkeler farklı rejimler ve ideolojilerle yönetilmektedir. Ayrıca farklı ulusal kimlik ile politikalara sahiptirler. Bu komşuların bir kısmı da geçmişte Osmanlı Devleti egemenliğinde olan ülkelerdir. Komşu ülkelerin bu yapısı Türkiye'de güvensizlik algısının oluşmasına neden olmaktadır. Komşu devletlerdeki egemenlik uyuşmazlıkları ile içeride yaşanan ayrılıkçı hareketlerin, Türkiye'nin ulusal güvenliğini zora soktuğu savunulmaktadır. Yine bu tehditlerden Batı kaynaklı olan tehditler, genellikle alakalı olduğu kadar ekonomi ile de alakalı olabilmektedir. Ülke

içindeki dini ve etnik azınlıkların ayrılıkçı hareketleri, Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit etmektedir. Uzun yıllar boyunca bu tehdit var olmuştur ve günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Ancak özellikle 1990'lı yıllardan sonra bu tehditler teröre dönüşmüş ve Türkiye'nin güvenliği bakımından ağır sonuçlar doğurmuştur (Aydın, 2003: 168).

Öncelikle Soğuk savaş koşulları ortadan kalkınca Türkiye'nin ilgi alanı ve etki alanı genişlemiş ve güvenlik riskleri ile tehdit algılamalarında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu yıllarda, geleneksel tehdit kavramı değişmiştir. Tehdit denilince artık;

- Bölgesel ve etnik çatışmalar,
- Ülkelerin siyasal ve ekonomik belirsizlikleri,
- Kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yaygın hale gelmesi,
- Köktendincilik,
- Uyuşturucu ve silah kaçakçılığı,

-Uluslararası terörizm akla gelmektedir (Soğuksu, 2007: 74). 2000'li yıllarda dünyadan bağımsız şekilde Türkiye'nin ulusal güvenliği konusu düşünülememektedir (Keyman, 2005: 68).

Genel Kurmay Başkanlığı tarafından Türkiye'nin coğrafi konumunun önemi şu şekilde açıklanmıştır;

- Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Yugoslavya'nın dağılmasından sonra yapısal değişimlere maruz kalan Balkanlar'a komşudur,

- Çevresinde sürekli etnik çatışmalar mevcuttur,

- Zengin doğal kaynaklara sahip olan Kafkasya ve Orta Asya'nın oluşturduğu coğrafyanın merkezindedir,

- Hazar Havzası ve Orta Asya doğal kaynaklarının Batı'ya ulaştırılmasında doğal bir köprüdür,

- Dünya doğal enerji kaynaklarının % 70'i Türkiye'nin etrafındadır,

- Güçlü bir silahlı kuvvetlere sahiptir,
- Karadeniz-Akdeniz deniz yolu ulaşımı Türk boğazlarına bağımlıdır,

- Ender demokratik ülkelerden biridir (Bayramoğlu, 2010: 124). Bu nedenle de ulusal güvenlik konusu, Türkiye gibi önemli bir konumda bulunan ülke için büyük bir öneme sahiptir. Devamlı teyakkuzda olunması ve ulusal güvenlik stratejileri oluşturulup geliştirilmesi gerekmektedir (Aktaş, 2011: 91).

Günümüzde, ulaştırma, savunma ve iletişim tekniklerinde yaşanan büyük gelişmeler, coğrafi değerleri etkilemiştir. Savaş teknolojisindeki gelişmeler nedeniyle sınırların ve ülkelerin güvenlik problemleri artmıştır. Türkiye özelinde ise; uzun ve düz Suriye sınırı, zor ve engebeli İran ve Irak sınırı, küresel güç olma amacındaki Rusya, uzun ve kolay kara sınırı ile engellik gücü gittikçe azalan Karadeniz, düz ve küçük Trakya ovası, atlama taşı durumundaki adalarıyla Ege Denizi bütünlük sağlasa da ciddi güvenlik problemlerine neden olmaktadır. Tüm bu durumlar başlı başına tehdit unsuru olarak görülmektedir (İlhan, 2000: 28).

1.3.1.2. Tarihsel Olarak Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi

Son iki yüz yıla bakıldığında genel manada Türk politikalarına yön veren temel etkenlerden birinin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünün korunması olduğu görülecektir. Bu bağlamda da ulusal güvenlik kaygılarının ülkenin politikalarına yön verdiği görülmektedir (Ülman, 1968). Bu durumun esasen Türkiye'nin bulunduğu stratejik düzlemde kaynaklanmakta olduğu bilinmektedir. Türkiye'nin komşu devletlerinin sayısı, onların güven oluşturmaması, Kafkaslar, Ortadoğu, Balkanlar, Akdeniz, Avrupa gibi jeostratejik bölgelere yakınlığı, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney eksenlerinin kesişme noktasında olması gibi etkenler Türkiye'yi karmaşık bir güvenlik düzlemine itmektedir (Oran, 2008: 35).

Türkiye'nin günümüzdeki ulusal güvenlik stratejisini tarihsel olarak etkileyen noktalara bakıldığında Sykes-Picot Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmesi ile Suriye ve Irak da dahil olmak üzere Orta Doğu'daki yerlerin sınırlarının bugünkü halini alması bakımından önemli olan gizli bir antlaşmadır. Günümüzde bu antlaşmanın düzeni korkutucu boyutlara varmıştır. Irak, Suriye ve Kürtlerin durumları oldukça karmaşık bir hal almaktadır. IŞİD, "İslami hilafet" rotasını engelleyenlere meydan

okumaktadır. IŞİD, Sykes-Picot düzeninin bozulması için çabalayan en dirençli grup olarak görülmektedir. Sonu belli olmayan bir yolun ortasında yer alan bir Ortadoğu ve Türkiye bulunmaktadır. Yeni sistemin ne zaman oluşacağı ise belirsizdir. Bu bağlamda Sykes-Picot düzeni dağılmaktadır. Fransa ve İngiltere genel anlamıyla Orta Doğu'yu terk etmiş durumdadır. Ancak Orta Doğu kendi içerisinde yaşanan büyük bir kaosun içindedir. 1990'lı yılların sonunda Türkiye, Orta Doğu ülkeleriyle ilişkilerindeki sorunları azalttığından Avrupa'daki çıkarlarına dönebilecek duruma gelmiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye, Orta Doğu'daki durumunu korumayı ve oranın sorunlarından da uzak durmayı hedefleyen bir politika izlemeye başlamıştır (Reinl, 2016).

Bu bağlamda 1990'lı yıllar ve sonrasında meydana gelen SSCB'nin yerini BDT'ye bırakması, VP'nin ortadan kalkmasıyla Yugoslavya'da yaşanan iç savaş ve bu savaşın sonucunda Balkanlar'da yeni istikrarsızlıklara açık siyasi haritanın oluşumu, Körfez Krizinde Amerika'nın Irak'a müdahalesiyle Kuzey Irak'ta oluşan de-facto durum, İsrail-Filistin çatışmaları içinde gerçekleştirilmeye çalışılan Ortadoğu barış süreci, New York'ta ikiz kulelerin vurulması ile başlayan Afganistan savaşı, Kafkasya ve Orta Asya petrol ve doğalgazı üzerine hegemonya tesisi arayışları gibi gelişmelerin neticesinde Türkiye, ulusal güvenlik ve savunma politikalarında ciddi ve kapsamlı dönüşümler yapmak durumunda kalmıştır.

İkinci dünya savaşı neticesinde ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki güç mücadelesi nedeniyle ortaya çıkan Soğuk Savaş nedeniyle dünyada kutuplaşma yaşanmıştır. Türkiye ile Suriye bu kutuplaşmada farklı uçlarda yer aldıklarından her ne kadar coğrafi bakımdan komşu olsalar da bir gerilim oluşmuştur. Türkiye ile Suriye arasındaki sınır anlaşmazlığının ardında soğuk savaşın iki kutbunun arasındaki güç mücadelesi bulunmaktadır. Bu bağlamda konu Birleşmiş Milletler aracılığıyla uluslararası gündeme taşınmıştır. Yaşanan görüşmeler neticesinde Türkiye ve Suriye arasında barış ortamı sağlanabilmiştir. Gerilim sonlansa da bu durum nedeniyle Türkiye'nin Arap dünyasıyla ilişkileri olumsuz yönde etkilenmiştir. Türkiye, bu süreçte ülke güvenliğini sağlayabilmek için Bağdat Paktı ve NATO gibi çok uluslu organizasyonlara katılmıştır ve savunma harcamalarını artırmıştır. Gerilim neticesinde ABD, Ortadoğu'ya müdahalesine imkan sağlayan Eisenhower doktrinini hayata geçirmiştir (Küçükvatan, 2011: 145). Soğuk Savaş sonrası sistemler değişmiş ve Türkiye, kendi bölgesinin merkezi konumda bulunan en güçlü devleti durumuna

gelmiştir. Bu durum da ABD başta olmak üzere diğer ülkelerin dikkatini çekmiştir (İnan, 1993: 19).

Günümüzde Türkiye’de takip edilmeye çalışılan ulusal güvenlik politikalarında; özgürlük ile güvenlik arasında kurulacak bağlantı, komşu ülkelerle sıfır problem ilişkisi, Türkiye’nin merkez karakterinden dolayı dış politikanın çok boyutlu olması, Türkiye’nin “köprü” olarak değil “merkez” ülke olarak görülmesi, dinamik diplomasi anlayışı gibi durumlar mevcuttur. Bu noktada Türkiye’nin Milli Savunma Politikası’na bakılacak olursa; diyalog ve işbirliği, kolektif güven, caydırıcılık, ileriden savunma, kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesine askeri katkıda bulunma ve yeniden yapılanma ile kuvvet oluşturma askeri prensipleri üzerine inşa edilmiştir (Onay, 2002: 109).

Türkiye’nin uzun süreli devlet tecrübelerinden hareketle ortaya koyduğu bir İç Güvenlik Stratejisi mevcuttur. Bu strateji; iç güvenlikteki mevcut durumu, kısa, orta ve uzun vadeli muhtemel gelişmeleri, iç güvenliğe dair milli hedefleri, hedefleri gerçekleştirmek amacıyla milli güç unsurlarının kullanılması ve geliştirilmesi noktasındaki faaliyetleri içermektedir (Soğuksu, 2007: 54).

1.3.1.3. PYD Bağlamında Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Stratejisi

Türkiye’ye yönelik tehditler; iç, dış, sınır aşan ve diğer tehditler şeklinde dörde ayrılabilir. Türkiye’nin hassas noktaları ise Türk - Kürt problemindeki etnik hat, Sünni - Alevi problemindeki dini hat ve kamu yaşamında dine yer olduğuna inananlar ile bunu reddedenler problemindeki siyasi hattır (Kinzer, 2002: 81).

Bu tehditlerden Kürt problemine bakılacak olursa, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye’nin Kürt meselesi bulunmaktadır. 1980’lerden sonra ise PKK’nın ortaya çıkmasıyla Kürt meselesi güvenlik sorunu haline gelmiştir. Terör örgütü, Kürt meselesinin karmaşık dinamiklerini unutturmuştur. 1990’lı yıllarda OHAL yönetiminde Kürt sorunu teröre indirgenmiş ve bu şekilde baş edilmeye çalışılmıştır. Bundan sonra Kürt meselesi yaklaşımını değiştirecek pek çok sorun yaşansa da kamu otoritesinin terörle mücadele şeklinde konuya yaklaşımı değişmemiştir. Bu yaklaşımın değişmemesi nedeniyle Kürt meselesi başka bir boyut kazanmıştır. Zorunlu göç nedeniyle Türkiye’nin her yerinde Kürt meselesi hissedilir duruma gelmiştir. 1999 yılında Abdullah Öcalan’ın yakalanmasıyla PKK’da dönüşüm yaşanmış ve uluslararası çıkar dengeleri işe karışmıştır. Bu durum Kürt meselesinin çözülmesini daha da

zorlaştırmıştır. 2000’li yıllarda Kuzey Irak’taki Kürtler özerk bir siyasi yapılanmaya sahip olmuştur. Bunun neticesinde Kürt meselesi Kürdistan Devleti sorununa dönüşmüştür. Devlet tarafından bu gelişmelere çözücü fikirlerle yaklaşılmadığından Kürt meselesinin boyutları artarak devam etmektedir. Günümüzde Suriye’deki olaylarla birlikte milli birlik ve bütünlüğe tehdit olarak algılanmış ve bu algı Türkiye’nin dış politikasında belirleyici olmuştur. Kürt meselesinin kalıcı olarak çözülebilmesi için her türlü strateji gözden geçirilmezse günden güne artan bu sorunun, Türkiye’nin geleceğini tehdit edecek bir konuma gelebileceği öngörülmektedir (Özhan & Ete, 2008: 114).

Türkiye’de farklı siyasal görüşler ve dinler yer almaktadır. Bu farklılıkların suistimali sebebiyle de son otuz yıldır terör problemi adeta ülkenin birinci gündemidir. Ülke içerisinde genel kabul gören ulusal güvenlik algısı çerçevesinde mevcut farklı etnik ve dini unsurlar vasıtasıyla ülkenin istikrarsızlaştırılmak istenildiği yönünde kuvvetli bir anlayış mevcuttur. Ülkedeki etnik ve dini hassasiyetlerin üst düzeyde gündemde kalması neticesinde bu hassasiyetlerin istismar edilmek istendiği savunulmaktadır. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan terör olaylarının temelinde etnik hassasiyetlerin ön plana çıktığı görülmektedir. 1980’li yıllardan beri ise terör olayları nedeniyle pek çok vatandaş yaşamını yitirmiştir. Bölücü terör örgütleri, doğuda Bağımsız Birleşik Kürdistan kurma düşüncesi ile Kürt nüfusun yoğun olduğu doğu bölgelerdeki vatandaşların etnik kimlikleri üzerinden hareket etmektedir. Bu örgütlerin başında, Türkiye’nin yıllardır uğraştığı PKK gelmektedir. PKK’nın siyasal anlamda da örgütlenerek dernek, vakıf ve sivil toplum örgütleri çatısı altında başka isimlerle de faaliyet gösterdiği ve bölücü faaliyetlerde bulunduğu kabul edilmektedir (Alkan, 2002: 61). 1990’lı yıllardan sonra dini motifli terör örgütleri ortaya çıkmıştır. Terör olaylarında can kayıplarının yanı sıra, ekonomik, sosyo-kültürel ve diğer alanlarda onarılması güç yaralar açılmaktadır (Soğuksu, 2007: 43).

Yukarıda da görüldüğü üzere Türkiye’nin ulusal güvenliğine tehdit oluşturabilecek farklı unsurlar mevcuttur. Bu tehdit unsurları içerisinde çalışmamızın da temelini teşkil eden Suriye bağlamında PYD’ye bakılacak olursa;

Türkiye’nin Suriye’yle olan münasebetlerine bakıldığında, özellikle 1980’li yılların başlarından 1990’ların sonuna dek genel olarak Suriye’nin PKK’ya verdiği desteklerden dolayı güvenlik eksenli münasebetler olmuştur. 1998’e gelindiğinde, bu problem iki ülke arasında ciddi bir savaş riski oluşturmaya başlamıştı (Miş, 2009; 211).

Ancak iki ülke arasındaki bu kriz imzalanan Adana Mutabakatı ile son bulmuştur. Bu mutabakatta, PKK lideri A. Öcalan'ın Suriye'den çıkarıldığı, Suriye ülke toprakları üzerinde PKK'nın askeri, ekonomik ve siyasi faaliyetlerinin hiçbirine izin verilmeyeceği ve örgüt propagandasına müsaade edilmeyeceği ve Suriye yönetimi PKK'nın "terörist bir örgüt" olduğunu kabul ettiği ifadelerine yer verilmiştir (Gökcan, 2018: 193). Bu tarihten sonra iki ülke ilişkileri yumuşamaya başlamış, 2000'lerin hemen başında, Türkiye, Suriye ile olan ilişkilerini "güvenlik dışılaştırarak" güvenlik bürokrasinin tekelinden almak suretiyle siyasi ve toplumsal düzleme çekmeyi başarmıştır (Yeşiltaş, 2017: 12).

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrasında PYD'nin Suriye'nin kuzeyinde ön plana çıkması ve ABD ile bazı Avrupa devletlerin desteğini almasıyla bu durumu "güvenlikleştirilen" Türkiye bölgede ulusal güvenliğine ciddi tehditler algılamıştır .

Dönemin Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu gelişmelerle ilgili şunları söylemiştir:

"PKK'nın etkili olduğu PYD'nin, alan hakimiyeti kurarak silahlı unsurları vasıtasıyla bölgede otonom veya özerk bir yapı kurmaya yeltenmesi, başlı başına bir sorundur. PKK, Suriye'nin kuzey sınır bölgesini Türkiye ile mücadelesinde bir üs olarak görüyor. PYD'nin bölgeyi PKK üssüne çevirmesi, Türkiye açısından öncelikli güvenlik tehdidi oluşturur ve Türkiye'nin meşru savunma hakkını, değil PYD hiçbir güç engelleyemez." (Amerika'nın Sesi, 27/07/2012).

A. Davutoğlu'nun yaptığı açıklama ile Kuzey Suriye'de PKK'nın yapılanmasının Türkiye'nin ulusal güvenliği için nasıl bir tehdit oluşturduğunu da ortaya koymuştur. Aynı zamanda dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan benzer bir açıklama yaparak şu ifadeleri kullanmıştır:

"Özellikle de Afrin'e kadar bölge... Kobani bölgesi falan tabii buralar hassas fakat Türkiye olarak bizim PKK terör örgütüyle PYD'nin oradaki işbirliğine tabii ki sıcak bakmamız mümkün değil. Buradaki yapılanma, oradaki Kürtlerin bir yapılanması olarak değerlendirilemez. PKK terör örgütüyle PYD'nin bir yapılanmasıdır ki bu tabii hassas dengelerimiz arasında yer alacaktır ve şu anda da yer almaktadır. Bunun

değerlendirmesini yapmak durumundayız. Burada kalkıp da bu oluşuma 'eyvallah' edecek halimiz yok. '' (Posta, 25/07/2012).

Yukarıda görüldüğü üzere PYD Türkiye'nin karar alıcıları tarafından güvenlikleştirilerek, sınırlarındaki bu Kürt oluşumu ulusal güvenlik tehdidi şeklinde algılanmıştır.

PKK ile bağlantılı görülen PYD'nin Türkiye'nin Suriye sınırının önemli bir bölümünü rejimle çatışmadan ele geçirmesi ve buralarda kendi yönetimini inşa etmeye başlaması ve Türkiye'de Kürt milliyetçiliğini tetikleme potansiyeline sahip olması Türkiye için hem sınır güvenliğine hem de toprak bütünlüğüne dönük bir ulusal güvenlik tehdidi olarak görülmektedir. Türk karar alıcılar birçok kez böyle bir yapılanmaya izin verilmeyeceğini, gerekirse müdahale edileceğini söylemişlerdir (Akar, 2018: 68).

Kuzey Suriye'de kurulan yeni yapı yönetim biçimi olarak PKK lideri Abdullah Öcalan'ın "demokratik konfederalizm" ya da "demokratik özerklik" politik teorisine dayanarak inşa edilmiştir. Bu teori ulus devletin ve kapitalizmin başarısız olduğunu söylemekte ve yerel yönetim sistemini savunmaktadır (Güneş, 2015: 5). Dolayısıyla hem böyle bir modelin Türkiye sınırında uygulanmak istenmesi, hem de Türkiye'deki Kürt milliyetçiliğini etkilemesi açısından ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur.

Özellikle uzun yıllar boyunca Türkiye'nin egemenliğini tehdit eden silahlı terör örgütü PKK'nın Suriye uzantısı olarak görülen PYD'ye bağlı YPG'nin Suriye'nin kuzeyini kontrol etmesi ve Suriye iç savaşını Türkiye'ye taşıma pratikleri Türkiye için Suriye sorunun başka bir aşamaya geçmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin güvenliğine ve egemenliğine doğrudan tehdit olan bu iç savaş Türkiye'nin uzun yıllar boyunca uyguladığı dış politikasında değişime gitmesine neden olmuş ve Türkiye Suriye'de askeri yöntemler başta olmak üzere sert güç enstrümanlarını devreye sokmaya başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP BAHARI'NIN SURİYE'YE YANSIMALARI

2.1. Arap Baharı

Arap Baharı, Arap ülkelerinde köklü değişikliklere neden olan halk ayaklanmasına verilen isimdir. Bu halk ayaklanmaları; Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yaşanmıştır. Suriye'de ise süreç farklı ilerlemiş ve halen devam etmektedir.

2011 yılının başlarında ilk olarak Tunus'ta başlayan olaylar zamanla diğer Arap ülkelerine yayılmış ve hemen hemen bütün Arap ülkelerini etkilemiştir. Arap Baharı kavramı batılı ülkeler tarafından verilmiştir. İlk olarak da İngiliz “Independent” gazetesinde bu kavram kullanılmıştır. Tunus'ta başlayan halk hareketinin ilk adı halkın gösteriler sırasında “polise yasemin verelim” sloganlarından dolayı “Yasemin Devrimi” olarak belirlenmiş ancak sonrasında diğer ülkelere de sıçramasından dolayı Arap Baharı olarak adlandırılmıştır (Aktaş, 2012: 58).

Dünya gündemine damgasını vuran Arap Baharı olarak adlandırılan süreç, 17 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta pazar arabasıyla meyve sebze satan 26 yaşındaki Muhammed Bouazizi isimli gencin zabıta tarafından yakalanması ve arabasına el konulması sonrasında yine zabıta tarafından gence tokat atılması sonucunda ortaya çıkmıştır. Aynı genç, kendisini valiliğin önünde ateşe vermiş ve hayat pahalılığı ile yoksulluğa karşı eylem yapmıştır. Böylece olaylar başlamış ve yayılmıştır (Özpek, 2013: 71). Bouazizi, 4 Ocak 2011 günü kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan on gün sonra yirmi üç yıldır iktidarda olan Tunus devlet başkanı Zeynel Abidin Bin Ali, hükümeti feshetmek mecburiyetinde kalmıştır. Altı ay içerisinde yeni bir seçim yapılacağı duyurulmuştur. Ancak bu durum olayların genişlemesinin önüne geçememiştir. Bunun üzerine Tunus'ta olağanüstü hal ilan edilmiştir. Devam eden olaylar neticesinde Zeynel Abidin Bin Ali, 300 bin kişiye istihdam sağlanacağını, temel besin maddelerinin fiyatlarında indirimle gidileceğini ve 2014 yılında görevini bırakacağını duyurmuştur (Güleç, 2012: 113). Bouazizi'nin ölümünden yaklaşık dört hafta sonra hükümet tamamen devrilmiş ve Zeynel Abidin Bin Ali 14 Ocak 2011 tarihinde Suudi Arabistan'a sığınmıştır (Aktaş, 2012: 47).

Arap Baharı sürecinin yaşanmasında birçok faktörün etkili olduğu görülmektedir. Bu faktörlerden bazıları; ülkelerdeki baskıcı ve otoriter rejimler, insan hakları ihlalleri, yönetimlerdeki bozulmalar, ekonomik gerileme, artan işsizlik, yoksulluk, gıda fiyatlarında artış, gelir dağılımındaki dengesizlik, gençlerin eğitim seviyelerinin artması ve bu gençlerin yönetim politikalarından memnun olmamalarıdır. (Sağsen, 2011: 64). Arap Baharının yaşanmasında ekonominin ciddi bir rolü olduğu kabul edilmektedir. Arap ülkelerinde işsizlik oranı %25'lerdedir. Arap gençlerindeki fakirlik ve işsizlik oranının yüksekliği bu olaylarda etkili olmuştur. Yolsuzlukların artışı ve gelir dağılımındaki dengesizlikler normalin üzerine çıkarak söz konusu sürecin yaşanmasına neden olmuştur (Abuhasan, 2013: 96). Ancak Arap Baharının tek sebebinin ekonomik nedenler olduğunu söylemek de çok sınırlayıcı bir yaklaşımdır. Arap Baharının arka planında ekonomik nedenlerin dışında içtimai ve siyasi nedenlerinde var olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Arap Baharını tetikleyen münferit hadiselerin genel karakteristiği sosyolojik nedenlerine ilişkin ipuçları vermektedir. Arap Baharı süresince meydanlarda müşahade edilen toplumsal gösterilerde, kitlelerce kullanılan dil ve argümanların da siyasal nedenlerin dışı vurumu olduğu söylenebilir (Çelik, 2015: 36).

Aslında Arap baharının gerçekleşmesi sömürgecilik sonrası bağımsızlıklarını kazanan devletlerin ulusallaşma bilinçlerinin oluştuğunun göstergesidir. Arap baharının ortaya çıkışına zemin hazırlayan faktörleri öncelikle iç ve dış faktörler olarak ayırmak gerekirse, iç faktörlere bakıldığında; Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika'da hâlihazırda var olan devletlerin, Osmanlı hâkimiyeti sona erdikten sonra ve Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde Avrupalı güçlerin planlamalarıyla kurulması, bu bağlamda devletlerin ulusal bağımsızlıklarını savaşlarla değil Batı'nın lütfuyla, gizli anlaşmalarıyla kazanmış olmaları, dolayısıyla var olma mücadelesinin savaş veya kanla verilmemesinden gelen hoşnutsuzluk ve bu anlamda toplumun zembereğinin de boşalmamış olması, bunlarla bağlantılı olmak üzere sınırlarının Batı'nın menfaatleri odaklı kurulmuş olmasının Arap halkları üzerinde getirdiği eziklik duygusu; buna ilaveten Arapların 1900'lü yıllar boyunca Batı tarafından kandırılmışlık, aldatılmışlıkları, aşağılanmaları ve kuşaklardır hatta yüzyıllardır yaşamlarında bozgunlar, eşitsiz anlaşmalar, kapitülasyonlar, aşağılamaların biriktirdiği onur kırıklıkları Arap baharını tetikleyen iç nedenler olarak gösterilebilir.

Dış faktörlere bakıldığında ise; 11 Eylül 2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde ikiz kulelere yapılan saldırılarından sonra ABD dış politikalarına yön verenler tarafınca Müslüman dünyasının neredeyse genele yayacak şekilde bir tehdit unsuru olarak görülmesi ve bir nevi dinler arası mücadelenin başladığının belirtilmesi, Müslüman ve Arap halklarının adeta terör destekçileri biçiminde sunulmaları Ortadoğu ve Müslüman dünyasına ait yeni senaryolarının meydana çıkmasına ve artık farklı bir döneme geçilmesine sebep olmuştur. ABD'deki terör saldırılarının ardından meydana gelen Irak savaşı ve Afganistan işgalleri günümüze bakan yönüyle Müslüman Arap dünyasında olacakların sinyallerini de vermiştir (Buzkıran, 2013: 150).

Küreselleşen dünyada artan iletişim ve ulaşım imkanlarının bir sonucu olarak halkın, özellikle de Arap gençlerinin sosyal medya üzerinden görüp, haberdar oldukları daha demokratik ülkelere ve toplumlara özenmeleri ve sisteme karşı isyan etmeleri gibi birçok neden Arap baharını fitillemiştir. Çünkü sosyal medyanın etkisi, Tunus'ta devrim günlerinde yaygınlaşmış ve devrimden sonra da hissedilmeye başlanmıştır. Fakat Mısır'da Arap Baharı'nda çok daha önceleri sosyal medya faaliyetleri organize olmuştur. Sosyal medyanın gücünü gören liderler, interneti yasaklama veya kontrol etme yoluna gitmiştir. Sosyal medya, ayaklanmalar ve protestoların kitlesel niteliğe dönüşmesinde önemli rol oynamıştır. Bu halklar, şiddete başvurmadan, meydanlara inip, yönetimleri protesto etmişlerdir (Buzkıran, 2013: 151).

Görüldüğü üzere, Arap Baharı sürecinde sosyal medyanın, isyanın yayılmasına ve halkın örgütlenmesinde etkili olduğu görülmüştür. Bu nedenle de bu isyanlar; sosyal medya devrimleri şeklinde nitelendirilmiştir. Arap toplumunda nüfusun büyük çoğunluğunu 15-40 yaş grubu oluşturmaktadır. Bu sebeple teknolojiyi kolay şekilde ve yakından takip edilebilmektedir. Ayrıca, genç nüfus ile yaşlı yöneticiler arasındaki iletişim kopukluğu, çıkan olaylarda sürekli gündeme gelmiştir.

Arap Baharı sürecinin ayaklanma ya da bir protesto olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Klasik anlamda ayaklanmalarda bir lider bulunmaktadır. Ancak Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan somut bir liderin olmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu sürecin ayaklanma olarak adlandırılması zordur. Bir halk hareketi olarak ortaya çıkan Arap Baharının yaşandığı ülkelerde olayların ana sebepleri; ekonomik zorluklar, yönetimle halk arasındaki mesafe ve siyasi kilitlenmedir. Arap Baharı olayları, ayaklanmadan hafif ancak protestodan da fazla bir süreci ifade etmektedir. Yaşanan

olaylar sonucunda Arap Dünyası dönüşü olmayan yeni bir aşamaya girmiştir. Bu aşamanın ana başlıkları ise demokrasi ve haysiyet talep edilmesi, fakirliğe ve işsizliğe çözüm bulunması, adaletin gerçekleşmesi ve fırsatların eşitliğidir. Arap Baharı olaylarının diğer sonuçları ise; polisin saygınlığının kaybolması, toplumdaki tüm sınıfların kendini ifade edememesi, sosyal ve siyasi güce sahip kişilerin bulunamamasıdır. Arap Baharını yaşayan toplumların görece olarak bilinçlendikleri ve eski zulüm ve yolsuzluk rejimlerine karşı hak arama mücadelesi verme noktasında tecrübe kazandıkları görülmektedir.

Arap Baharından sonra Libya'daki rejime NATO yardımıyla son verilmiştir. Diğer ülkelerde ise böyle bir durum gerçekleşmemiştir. Olaylardan sonra Libya'da ekonomik durgunluk ve siyasi istikrarsızlık dönemi yaşanmıştır. Aşiret ile gruplar arasında çatışmalar meydana gelmiştir. Libya her ne kadar eski haline dönmeye çalışsa da ülkedeki istikrarsızlığın günümüzde de devam etmekte olduğu görülmektedir.

Tunus, Arap Baharının başladığı ilk ülkedir. Cumhurbaşkanı Zeynelabidin Binali tahttan indirilmiştir. Yeni cumhurbaşkanı ve parlamento seçimleri yapılmış ve İslami Rönesans Partisi kazanmıştır. Ancak olaylardan sonra ülke tam olarak istenilen yenilikleri ve reformları gerçekleştirememiştir. Anayasa değişiklikleri referanduma sunulmamış, işsizlik oranı yüksek kalmıştır (Aljazeera, 2013).

Arap Baharı olaylarının Tunus'tan sonra yaşandığı ülke olan Mısır'da, eski rejime ait bazı kurumlar ile semboller kaldırılmıştır. Ancak bazıları halen çalışmaktadır. Eski rejimdeki seçimlerinden daha farklı şekilde seçim tecrübesi yaşayan ülkelere birisi de yine Mısır'dır. Mısır'daki seçimleri "Özgürlük ve Adalet Partisi" kazanmıştır. Arap Baharı sonrasında Mısır'da yapılan seçimleri Muhammed Mursi kazanarak 30 Haziran 2012'de Mısır'ın seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı olmuştur. Mursi seçilmesini müteakiben yeni Anayasa hazırlıklarını başlatmıştır (Anadolu Ajansı, 04.07.2013). Buraya kadar olan Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi, yeni Anayasa hazırlıkları vb. gibi gelişmeler Arap Baharını başlatan sebepler, amaçlar ve devrim sürecindeki halkın söylemleri ile örtüşmektedir. Ancak sürecin bu aşamasından sonra sürecin amacına uygun olmayan gelişmeler ortaya çıkmış ve buna bağlı olarak sonuçlar da sapmıştır. Mursi, 3 Temmuz 2013'te darbe ile görevden uzaklaştırılmış ve hali hazırda kendisine verilen idam cezası konuşulur hale gelmiştir (Çelik, 2013: 41). Mısır'da, devrilen Cumhurbaşkanı Mursi'yi desteklemek için Rabia meydanında halk toplanmıştır. Bu

kişileri dağıtmaya çalışan polisin ve askerin müdahaleleri neticesinde çok sayıda insan öldürülmüştür. Gerçekleştirilen askeri darbe sonrası devlet başkanı olan General Abdülfettah el Sisi, 2014 ve de 2018 yıllarındaki düşük katılımlı seçimlerden galip çıkarak, ülkede yönetimini hala devam ettirirken Muhammed Mursi hala özgürlüğüne kavuşamamıştır.

Yemen’de de Arap Baharının etkileri diğer Arap ülkelerinden farklı değildir. Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, Yemen’i 22 sene (katı bir rejimle) yönettikten sonra ülkedeki şiddet hareketlerine dönüşen gösteriler sonucu 2012 yılı başında istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Yerine ise yardımcısı Abdurabbu Mansur Hadi geçmiştir (Hürriyet, 24.02.2012). Hala siyasi ve toplumsal istikrara kavuşamamış olan Yemen’de bugün Hutsilerin ve Cumhurbaşkanı Mansur Hadi’nin iki hükümeti bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Mansur Hadi hükümeti uluslararası toplumca tanınmakta ve Yemen’i Birleşmiş Milletler’de temsil etmektedir. Mansur Hadi Suudi Arabistan ve müttefiklerince doğrudan desteklenmekte, Hutsilerin arkasında ise İran’ın bulunduğu bilinmektedir. 2015 yılında ülkede başlayan Şii – Sünni eksenli iç savaş ise hala sonlandırılmamıştır.

Arap baharı olayları, Arap baharını yaşamayan diğer Arap ülkelere de yansımıştır. Onların da siyaset alanında yeni ve çeşitli uygulamalara geçmesine zemin hazırlanmıştır. Bu durumun nedeni ise olayların kendilerine sıçramasını istememeleridir. Yaptıkları ve vaat ettikleri düzenlemeler ile olayların kendi ülkelerine sıçramasını önlemeye çalışmaktadırlar.

Arap Baharının sonuçlarına bakıldığında bu sürecin çok da amacına ulaşamadığı görülmektedir. Uzun yıllar boyunca süregelen bir yönetim anlayışının ve idarenin kısa sürede değişmesi ve ülkelerin tam demokrasiye kavuşması kolay bir durum değildir. Günümüzün çağdaş demokrasilerine bakıldığında bile demokratikleşme süreçlerinin kolay olmadığı ve belli aşamalardan geçerek uzun mücadeleler sonucunda demokrasinin yerleştiği görülecektir. Bu açıdan Arap ülkelerinde demokrasi ve insan haklarının tam anlamıyla yerleşmesi için zamana ihtiyaç olduğu savunulmaktadır.

Arap Baharı, bölgesel dengeler açısından değişikliklere neden olmuştur. İslam ülkelerinin, Arap olmayan Müslüman ülkelerle işbirlikleri güçlenmiştir (Şelebi, 2012).

Arap Baharı; Tunus'ta Zeynel Abidin Bin Ali'yi, Mısır'da Hüsnü Mübarek'i, Libya'da Muammer Kaddafi'yi ve Yemen'de Ali Abdullah Salih'i koltuğundan etmiştir. Söz konusu ülkelerde yaşanan yönetici değişikliklerinin birbirinden farklı olarak geliştiği görülmektedir (Zengin, 2013: 22). Arap Baharı coğrafyasında liderlerin değiştirilmesinden ve lider değişiminden ziyade bir lider düşürülmesinin söz konusu olduğunun da altını çizerek vurgulamak gerekmektedir. Liderin ve rejimlerinin düşürülmesi bir sistem yıkımı ortaya çıkarmıştır. Var olanın, sistemin değişmesi dönüşmesi değil, var olanın yıkımından söz edilebilir. Bu ise yeniden bir inşa ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Sisteme ilişkin yeniden bir yapısal inşa olamaması veya yeniden sistem inşasına başlayan ülkelerde de örneğin Mısır örneğinde olduğu gibi yapılan müdahaleler bir kaos halini ortaya çıkarmıştır. Suriye örneğinde olduğu gibi liderin düşürülememesi, ancak bununla birlikte ülkede otoritenin de yitirilmesi gibi hususlar Arap Baharına yüklenen amaçların, maksadın hasıl olamamasına, sonuçlarda sapmalara neden olmuştur. Hali hazırdaki sonuçların büyük kısmı Arap Baharının amacında olmayan sonuçlar olarak tasniflenebilir. Arap Baharının ortaya çıkardığı amaçlardan sapılmış sonuçların, sonuçları üreten ülkelere, diğer bölge ülkelerine ve hatta küresel düzeye uzanan olumsuz etkileri söz konusudur (Çelik, 2015: 42).

Arap Baharı, cumhuriyetle yönetilen ülkelerde yaşanmıştır. Katar, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi krallık ve monarşi yönetimlerinde olayların sınırlı düzeyde kaldığı veya hiç ortaya çıkmadığı görülmektedir. Ancak Cezayir, Fas, Suudi Arabistan ve Ürdün gibi ülkelerde de sürecin etkisi ile bazı reformların yapılmasına sebebiyet vermiştir.

2.2. Arap Baharı Sonrasında Suriye'deki Yansımalar

Suriye, Ortadoğu'nun önde gelen devletlerindendir. Suriye, uzun süre yabancı yönetimlerin tahakkümüne maruz kalmıştır. Buna rağmen Arap kimliğini koruyabilmiştir. Ortadoğu'da yaşanan sorunların çoğunda yer almıştır (Erendil, 1992: 65).

Arap Baharı öncesine bakıldığında Suriye'de toplumsal kesimler arasında düşmanca çatışmaların mevcut olmadığı görülmektedir. Nusayriler ve Sünni Müslümanlar arasında farklılıklar olmasına karşın çatışma durumu yaşanmamıştır

(Karabat, 2013: 67). Toplumun %12'lik kısmını oluşturan Nusayrilerin, Suriye'nin ekonomik ve siyasi yapısında önemli bir yeri olduğu görülmektedir.

Suriye'deki olayların başlamasında etkili olan faktörler bulunmaktadır. Suriye, bölgesel anlamda tarihsel zenginliğe sahiptir. Bu nedenle kendi içerisinde birçok farklılıklar barındırmaktadır. Küresel güçlerin etkisi altında bu farklılıkların bölgede gerilime neden olması mümkündür. Bu gerilimler; dinsel, mezhepsel, enerji – petrol, etnik gibi birçok şekilde tezahür edebilmektedir (Nergüz, 2012: 103).

Suriye'de Beşşar Esad, iktidara geldiğinde demokrasi ve insan hakları alanlarında birçok yenilik ve reform vaat etmiştir. Ancak vaatlerini gerçekleştirememiştir. Hafız Esad döneminden gelen eski kadronun sistemdeki gücü varlığını korumuştur. Beşşar Esad'ın vaatlerini yerine getirememesi halkın ona duyduğu güveni azaltmış ve babasının izinden ayrılmadığı kanaatinin oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Bütün Arap dünyasını etkileyen bu toplumsal hareketlerin ardından Beşşar Esad, 31 Ocak 2011 tarihinde açıklama yaparak Arap Baharı sürecinin Suriye'yi olumsuz etkilemeyeceğini belirtmiştir. Ortadoğu'da barış sürecinin devam etmesini talep etmiştir (Zisser, 2012: 67). Mart 2011'de ise Arap Baharının yansıması niteliğindeki protestolar Suriye sokaklarına ulaşmıştır (Karakoç, 2013: 89).

Başlangıçta Suriye'deki muhalif silahlı güçler, Sünni halkın desteğiyle güçlenmiştir. Suriye ordusu ile etkin savaş yöntemlerini öğrenmişler ve başarılı sonuçlar elde etmişlerdir. Suriye coğrafyası, geniş ve karmaşık bir coğrafyadır. Kimi yerlerin saldırıya oldukça açık konumda olduğu görülmektedir. Geniş kapsamlı olaylarda Suriye devlet yönetiminin bu büyük coğrafyanın tamamını kontrolünde tutması çok zor görülmektedir. Bu nedenle Suriye'deki savaş geniş çerçeveye yayılmış ve rejim kuvvetlerinin işi bu açıdan zorlaşmıştır.

Rejim ordusunda görevli olan ancak rejimin halka yönelik sert tutumu karşısında orduyu terk edip silahlarıyla birlikte muhalefete katılan eski ordu mensupları Temmuz 2011'de Özgür Suriye Ordusu (ÖSO- Free Syrian Army) adıyla ülkedeki ilk muhalif grubu oluşturmuştur. Bundan sonra ülke içerisinde yaşanan çatışmalar kısa sürede iç savaşa dönüşmüştür. Süreç içerisinde Suriye, küresel ve bölgesel aktörlerin vekâlet savaşı yürüttüğü bir zemin haline gelmiş, bu durum sahadaki grupların yapısını

çeşitlendirmiş ve karışık bir ilişkiler ağının oluşmasına neden olmuştur. Savaşın başında oluşturulan ÖSO, homojen ve kontrol edilebilir bir sistem kuramamış ve bunun sonucunda muhalifler içerisinde bağımsız birçok grup ortaya çıkmıştır. Sivillerin sürekli rejim güçleri tarafından hedef alınması muhalefetin daha fazla radikalleşmesine neden olmuş, Rusya ve İran'a ek olarak Şii yabancı savaşçıların Suriye'de etkili olmasıyla birlikte çatışmalarda mezhepsel dinamik ağırlık kazanmaya başlamıştır (Ulutaş, Kanat, & Acun, 2015:8-9). Suriye ordusu içerisinde yaşanan mezhepsel ayrılıkların da olayların gidişatında etkili olduğu görülmektedir. Suriye yönetiminin Sünni askerlere güvenmemesi ve Nusayriler dışındakilerin ordu içinde pasif noktalarda görevlendirilmesi, Suriye yönetiminin zayıf karnı olarak kabul edilmektedir (White, 2012: 77).

Suriye’de Arap Baharı sürecine genel çerçeveden bakılacak olursa; muhaliflerin rejimin devrilmesi haricinde halka alternatif sunamadığı görülecektir. Rejim devrildikten sonra neler yaşanacağı hakkında da mutabakat sağlanamamıştır. Suriye’deki bu süreçte yer alan dış ülkeler de genel olarak rejimin devrilmesini istemektedirler. Rejim değişmezse Suriyelilerin kendi kendini imha etmesine seyirci kalınacağı savunulmaktadır. Suriye’de halkın reform talepleri, dış güçlerce desteklenerek silahlı isyan hareketine dönüştürülmüştür (Khashanah, 2014). Suriye’nin bu olaylardan sonra artık istikrarlı ve güçlü bir devlet olması zor görülmektedir (Zisser, 2012: 68). Suriye’de yaşanan süreç, ülkeye büyük zarar vermektedir. Suriye’de 2013 yıllarında dahi enflasyon %40’ı aşmış, Suriye lirası %51 değer kaybetmiş, Gayri Safi Yurt İçi Hasılası %20 küçülmüş, işsizlik oranı %25 seviyelerine gelmiştir. Yıkılan binalar ise oldukça fazla olduğundan bunların yenilenmesi için en az 3 milyar dolar gerektiği belirtilmektedir (Bakeer, 2013: 43).

Suriye’de durum, Arap Baharının yaşandığı diğer ülkelerden çok daha farklı ve şiddetli ilerlemiştir. Mevcut iç savaşta öldürülenlerin sayısı gün geçtikçe de artmaktadır. Başta Türkiye olmak üzere, Suriye’deki vatandaşlar başka ülkelere sığınmışlardır. Rusya, İran, Irak ve Lübnan temelli Hizbullah Esad’ı desteklemişken; Türkiye, Katar, Suudi Arabistan ve diğer Sünni yoğunluklu ülkeler de muhalifleri desteklemiştir. Türkiye 2016 yılında DAESH (al-Dawla al-Islamiya fi alIraq wa al-Sham)’e karşı Fırat Kalkanı, 2018 yılında ise PYD/YPG’ye karşı Zeytin Dalı operasyonu düzenlemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri, 2014 yılında DAESH karşıtı koalisyonu kurmuş ve DAESH'e karşı hava saldırılarına başlamıştır. İsrail, Suriye'de özellikle Hizbullah'ın olduğu noktalara hava saldırıları düzenlemiştir. Suriye hava savunma sistemi ilk defa bir İsrail jetini Şubat 2018'de düşürmüştür. Eylül 2015'te Rusya, Suriye'de terörist grup olarak gördüğü, DAESH ve Amerika destekli Esad karşıtı örgütler de dahil, muhaliflere karşı hava bombardımanı başlatmıştır. Rusya ayrıca Esad rejiminin savunmasını güçlendirmek adına askeri danışmanlarını görevlendirmiştir. Rusya, Çin ile beraber BM Güvenlik Konseyi'nde Suriye rejimine karşı alınan yaptırım kararlarını sürekli veto etmiştir (Aljazeera, 2018). Bununla beraber muhalefetin yanında 90'dan fazla ülke (Demir & Rijnoveanu, 2013: 59) bir araya gelerek Suriye Halkının Dostları grubu oluşturulmuştur. Suriye Halkının Dostları çekirdek grubu 11 ülkeden oluşmaktadır. Mısır, Suudi Arabistan, Katar, BAE ve Ürdün 5 Arap ülkesi; ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya 5 Batılı ülke; Türkiye ise 11. ülke olarak grupta yer almaktadır. Bu grup özellikle kendi içerisinde senkronizasyon eksikliği, uyumsuzluk ve üye ülkelerin Suriye konusunda farklı ajandalarının olması nedeniyle aktif bir rol üstlenememiştir. Hâlbuki rejimin yanında yer alan Rusya ve İran koordine bir şekilde, ne istediğini daha iyi bilen bir görüntü sergilemiştir. Grup içerisinde özellikle statükocu bazı Arap devletleri kendi ülkelerini bu domino etkisinden kurtarmak adına elinden geldiği kadar Suriye devrimini baskılamaya çalışıp muhalefeti Esad rejimi ile pazarlık yapmaya zorlamıştır (Ulutaş & Hoca, 2014:10).

Suriye'de Arap Baharı sürecinin ilk kıvılcımı 28 Ocak 2011 tarihinde başlamıştır. Hasan Ali Akleh isimindeki Suriyeli, kendini ateşe vermiştir (Bozkurt, 2012). Olayın nedeni belirsiz kalmıştır ancak rejimin baskıcı yönetimine karşı gerçekleştirildiği iddia edilmiştir (Karabat, 2013: 101). Suriye'de halk hareketleri ise Ürdün sınırı yakınlarındaki Dera kentinde, 15 Mart 2011 tarihinde meydana gelen gösterilerle başlamıştır. Dera'daki bazı öğrenciler duvarlara "Halk rejimin yıkılmasını istiyor" yazıları yazmıştır. Bu kişilerin sonradan işkenceye maruz kaldığı iddiasıyla Suriye Arap Baharı sürecine girmiştir (Taştekin, 2015: 21, 22). Esad ise Dera valisini ve güvenlik şefini görevden aldığını belirtmiştir (Türel, 2011). Dera'da güvenlik kuvvetlerinin açtığı ateşle hayatını kaybedenler Suriye yönetimince şehit ilan edilmiştir. Ancak bu durum olayları durdurmaya yetmemiştir (Levent, 2012: 214).

Suriye'deki ayaklanmanın bir diğer tetikleyicisi ise, 19.02.2011 tarihinde Şam'daki ticari bir markette başlamıştır. Sonrasında ülkenin farklı yerlerinde toplumsal ve siyasi ayaklanmalar yaşanmıştır. Suriye rejimine ait güvenlik güçleri ise olaylara karşı aşırı güç kullandıkları gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu durum da rejimin Cami-i Ömer'i basması gibi hataları nedeniyle toplumun dini duygularını harekete geçirmiştir. Protestocular ise başlangıçta barışçıl hareket etmişlerdir. Daha sonra olayların kızışması ile protestolar, silahlı ayaklanmaya dönüşmüştür. Ancak camilere saldırma olayının yalan haber olduğu, Suriye'deki Emevi Camii'nin 2012 yılının başlarında muhaliflerce ele geçirilerek silah deposu ve komuta merkezi şeklinde kullanıldığı, minarelerinden Suriye güvenlik güçlerine ateş açıldığı ve onların karşılık vermesinin camiye hasar verdiği, bu olayın da camileri bombalamaları şeklinde yayıldığı belirtilmiştir (Mahalli, 2014: 56).

Suriye'de başlangıçta halkın tamamı sokaklara çıkmadığından olaylar yoğunlaşmamıştır. Ancak, güvenlik güçlerinin aldığı sert önlemler nedeniyle halkın olaylara katılımı artmış ve olaylar büyümüştür (Levent, 2012: 92). 10 Nisan 2011'de Banyas'ta 9 asker, 18 Nisan 2011'de Humus'ta bir Tuğgeneral ile iki çocuğu, 19 Nisan 2011'de bir pilot öldürülmüştür. Bu nedenle artık olaylar barışçıl olmaktan çıkmış, savaşa dönüşmüştür (Karabat, 2013: 134).

Suriye hükümeti, 29 Mart 2011 tarihinde Beşşar Esad'a istifasını sunmuştur (Yavuz & Erdurmaz, 2012.b: 151) Esad, 31 Mart 2011 tarihinde sokak olaylarında tutuklananları serbest bırakmıştır. 3 Nisan 2011 tarihinde ise Tarım Bakanını yeni hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. 21 Nisan 2011 tarihinde Esad, Olağanüstü Hal Yasası'nı ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ni kaldırmıştır (Kıymaz, 2012: 30). 30 Mart 2011 tarihinde Esad'ın yaptığı konuşma ise halk bakımından hayal kırıklığı ile neticelenmiştir. Olaylar bu nedenle devam etmiştir.

Gelişen bu toplumsal olayların ardından Esad, 1 Haziran 2011 tarihinde Baas Partisinin tek parti olmayacağını açıklamış, 21 Haziran 2011 tarihinde genel af ilan etmiştir. (Yavuz ve Erdurmaz, 2012.b: 180-183). Esad, reform hareketlerine devam ederek 4 Ağustos 2011'de Partiler ve Seçim Yasası'nı çıkartmıştır. Böylece ülkede çok partili hayata geçilmiştir. Ayrıca, yeni bir anayasa hazırlanarak 26 Şubat 2012 tarihinde katılım oranının %57,4 olduğu bir referandumda %89,4 oyla kabul edilmiştir (Mahalli, 2014: 174 - 175).

Suriye'deki ayaklanmaların meydana çıkmasına sebep olan toplumsal sıkıntılara bakılacak olursa;

- Ülkede siyasi yapının muhalif düşüncelere imkân tanımaması,
- Ekonomik durgunluk ve yoksulluk,
- Yöneten partinin dini inançlara yaklaşımı,
- İnsan haklarının ihlal edilmesi,
- Özgürlüklerin sınırlandırılması,
- İktidarın babadan oğluna veraset ile intikal etmesi,
- Yetkinin, bir zümrenin elinde olması,
- Beşer Esad'ın vaatlerini yerine getirmemesi,
- Diğer ülkelerdeki ayaklanmalar gösterilebilir (Abuhasan, 2013: 32).

Görüldüğü üzere Arap Baharının etkisiyle diğer ülkelerdeki olayları takip eden muhalifler, Baas Partisi rejimini devirerek Özgür Suriye Devleti'ni kurmak için önce dostane sonra silahlı isyan çıkarmışlardır. Suriye'de iç savaş, silahlı muhaliflerin rejim kuvvetleriyle çarpışmasıyla başlamıştır. Zamanla dağınık ve bireysel olmaktan uzaklaşarak dış desteklerin de etkisiyle sistematik hale gelmiştir.

Suriye'de yaşanan olaylar; genel halk gösterileri, silahlı isyanlar, genel grevler, bin ve üzeri göstericiye sahip halk gösterileri, bölgesel halk gösterileri ve mezhep çatışmaları şeklindedir. Muhaliflerden aktif olarak hareket edenlerin yaş ortalaması 15 – 24 aralığıdır. Halkın %22'sini oluşturan bu aralıktaki kişilerin, sosyal değişime duyarlı, cesur ve girişken olduğu savunulmaktadır. Ayrıca bu yaş grubu; sosyal durgunluğun, adaletsiz ekonomik dağılımın ve işsizliğin en çok etkilediği grup olarak görülmektedir (Abuhasan, 2013: 41).

Suriye'de yaşanan ayaklanmalar, rejim tarafından silahlı güçle bastırılmaya çalışılmış ve bunun sonucunda olaylar iç savaşa dönüşmüştür. Başladığı ilk günden günümüze kadar olan süreçte çok sayıda insan hayatını kaybetmiş ve çok sayıda insan ülkeyi terk ederek diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Suriye rejimine İran ve Lübnan Hizbullah'larının ciddi lojistik ve askerî yardım sağladığı görülmektedir. Rusya'nın da rejime destek vererek sürece dâhil olması, ülkedeki güç dengeleri bakımından belirleyici olmuştur.

2012 yılında Fas'ta yapılan Marakeş Konferansı'nda Suriye muhalefet koalisyonunun, Suriye halkının meşru temsilcisi olduğu kabul edilmiştir. 2013 yılında Katar'da yapılan Doha Konferansı'nda ise muhalefete askeri destek sağlama kararı alınmıştır (Abuhasan, 2013: 43).

Olayların ilerlemesiyle birlikte Esad rejimi, muhaliflere ağır silahlarla saldırmış ve onlara karşı sert müdahalelerde bulunmuştur. Olaylarda çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Bu durum da uluslararası alandaki gözlerin Suriye'ye çevrilmesine sebebiyet vermiştir. ABD, Beşşar Esad'ı şiddet uygulamasından dolayı kınamıştır. 18 Ağustos 2011'de ise uyguladığı yaptırımlarla Beşşar Esad'ı yıldıramayan ABD Başkanı tarafından Esad'a meşruiyetini kaybetmesi nedeniyle görevden çekilmesi çağrısında bulunulmuştur. Avrupa Birliği de Esad'ın sert tutumunu eleştirmiş ve görevden çekilmesini talep etmiştir.

Suriye'de birçok kişinin ölümüne neden olan kanlı cumalar olarak adlandırılan zamanlar yaşanmıştır. Muhalifler, genellikle ekonomik durumu kötü mahallelerde yaşayan insanlardan oluşmaktadır. Bunların çoğu ekonomik sorunlar nedeniyle iflas etmiş ya da işsiz kalmıştır. Suriye rejiminin farklı dini inanç gruplarına yaklaşımı, olayların artmasında etkili olmuştur. Medyanın da bu konuda Esad tarafında yer alması, inanç gruplarının kendilerini dışlanmış hissetmesine yol açmıştır. Örneğin başörtülü vatandaşların kamusal alandan dışlanması neticesinde Şam'da büyük protestolar gerçekleşmiştir. Bunun yanında, Suriye Ordusu'nun Hz. Ömer Camisi'ni savaş uçaklarıyla bombaladığı ve dini inançlara saygı duymadığı iddiaları, yaşanan olayların geniş alana yayılmasına neden olmuştur.

7 Ağustos 2011 günü olaylara Suriye Ordusu müdahil olmuştur. Protesto eylemleri şehirleri kuşatmıştır. Olaylardan kaçmak isteyenler komşu devletlere sığınmaya başlamışlardır. Bu sebeple sınıra yakın bölgelerde askeri yoğunluk artmıştır. Suriye Ordusu olayları bastıramamış ve göstericiler eylemlerini bırakmamışlardır. Bu nedenle rejim, artık dönüşü olmayan bir yola girmiştir.

Suriye'de savaşın temposu gün geçtikçe yükselmiştir. Esad rejiminin, olaylara karşı sert müdahalelerde bulunması ancak bastıramayınca "Scud" füzeleri ile olaylara müdahale etmesi, uluslararası camianın dikkatini çekmiştir. NATO'nun, bu süreçteki tutumu eleştirilmiş ve bu tutumun Esad'ı daha da teşvik ettiği savunulmuştur. Bu

nedenle de Esad rejimi, durumu daha ileri boyuta taşımıştır. Hatta bazı uluslararası kuruluşların yapmış olduğu incelemelerde Esad rejiminin muhaliflere karşı sınırlı ölçüde kimyasal silah kullandığı iddiası ortaya atılmıştır.

Esad tarafından kimyasal silahların kullanıldığı iddiası uluslararası ortamda ciddi bir tepkiye neden olmamıştır. Bu duruma Rusya'nın tutumunun neden olduğu savunulmaktadır. Esad rejiminin sağladığı dış destekten yararlanarak kimyasal silah kullanımını arttırdığı ileri sürülmüş ve 21 Ağustos 2013 tarihinde Şam ilçelerinde kullanılan kimyasal silahlar sonucunda 400'ü çocuk 1400 kişinin öldürüldüğü iddia edilmiştir. (<https://now.mmedia.me/lb/ar/orient/%D8%B6%D8%AD%D8%A7%D9%8A%D8%A7->, 16.08.2018). Esad rejimi ise bu iddiaları kabul etmemiş ve muhalefeti suçlayarak uluslararası alandan destek sağlamaya çalışmıştır.

BM konseyi, yaşanan olayları araştırmak üzere Suriye'ye özel ekip göndermiştir. Rusya ve Çin ise Esad rejimine karşı sıkı tedbirler alınmasını sürekli olduğu gibi bu olaylarda da engellemeye çalışmışlardır. Bu bağlamda Rusya, kimyasal silahları kimin kullandığına dair delil olması gerektiğini savunmuştur. 2013 yılının sonlarına doğru Suriye'deki kimyasal silahların denetim altına alınarak yok edilmesi hususu gündeme alınmıştır. Büyük devletlerin bu konudaki görüşmeleri halen devam etmektedir.

2013 yılından itibaren, Suriye'nin başkenti olan Şam merkezinin doğusunda yer alan Doğu Guta'da Esad rejimi ve Rus uçaklarının saldırıları nedeniyle çok sayıda insan yaşamını yitirmiştir. Bölgede, yarısı çocuk olmak üzere 400 bin civarı sivil yaşamaktadır. Günümüze kadar abluka altında tutulan bölgeye son yıllarda yeterli gıda ve tıbbi malzeme yardımı da sağlanamaz duruma gelmiştir. Rejim tarafından bölgeye 46 kez silahlı saldırı düzenlendiği ifade edilmektedir. Rejimin, Guta'daki teröristlerle mücadele amacıyla gerçekleştirdiğini savunduğu bu hareketleri sonucunda birçok insan hayatını kaybetmiştir. Asıl amacı başkenti korumak olduğu belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rusya ve Çin tarafından çekince konulması nedeniyle söz konusu olaylara müdahale edemediği görülmüştür (<https://www.haberturk.com/11-soruda-dogu-guta-da-neler-yasaniyor-1848609#>, 04.11.2018).

Arap baharının en ciddi şekilde etkilediği ülke olan Suriye'deki iç savaşın bitirilmesi hususunda uluslararası toplum ve politika belirleyicilerin başlattıkları girişimler olmuştur. Bunlara bakılacak olursa öncelikle, Birleşmiş Milletler özel

temsilcisi Kofi Annan, Suriye'deki savaşa son vermek için "Kofi Annan Barış Planı"'nı hazırlamıştır. Bu plandaki altı maddeye bakacak olursak;

- Suriye için özel temsilci atanmasını kabul etmek.
- Saldırılara son vermek.
- İnsani yardımın ulaştırılabilmesi için derhal uygulanmak üzere, günde 2 saat çatışmaları durdurmak.
- Keyfi olarak tutuklanan ve gözaltına alınanları serbest bırakmak.
- Gazetecilerin ülke içinde serbestçe dolaşımını sağlamak.
- Barışçıl toplanma ve protesto hakkına saygı duymak.

Suriye yönetimi, Kofi Annan'ın planını kabul etmiştir. Planın 10 Nisan 2012 tarihinden itibaren 48 saat içerisinde uygulanması kabul edilmiştir. Ancak Suriye yönetimi, şehir merkezi dışında güvenlik güçlerine yönelik saldırılara cevap verme hakkını saklı tutarak planın bazı maddelerine çekince koymuştur (Akgün, 2012). Suriye muhalifleri ise planı kabul ettiklerini bildirmemişlerdir (Dursunoğlu, 2012: 421).

Annan Planı kapsamında 12 Nisan 2012 tarihinde kabul edilen ateşkes sürecinden sonra Şam'da 15 Mayıs 2012 tarihinde düzenlenen intihar saldırısında 55 kişi yaşamını yitirmiştir. Bu saldırı ile beraber Kofi Annan Planı uygulamadan kaldırılmış ve olaylar tekrar şiddetlenmiştir (Sandıklı & Semin, 2012: 168).

Suriye'de iç savaşının sona erdirilmesi için ilk uluslararası zirve 30 Haziran 2012 tarihinde Cenevre'de gerçekleştirilmiştir. Bu zirve, BM Suriye Özel Temsilcisi Kofi Annan koordinatörlüğünde gerçekleşmiştir. Zirveye ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa ile birlikte AB temsilcileri, Türkiye, Katar, Kuveyt, Arap Birliği Temsilcileri ve Irak katılırken Suriye rejiminden ve muhalefetinden katılım olmamıştır. Zirve neticesinde alınan kararlar;

- Suriye rejimi ile muhalifleri içeren geçiş hükümeti oluşturulması ve bu kapsamda ülkedeki gruplara temsil imkânı sağlanması ile Suriyeli kadınların da temsil edilmesi.
- Anayasa ve yargı sisteminin Suriye halkının istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde düzenlenmesi.
- Hukuka uygun şekilde çok partili serbest seçim sistemine geçilmesi şeklindedir.

Bu zirvede alınan kararlar, ortaya çıkan anlaşmazlık nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. ABD geçiş hükümetinde Esad'ın olmaması gerektiğini düşünmektedir. Rusya ise aksi kanaattedir. Suriye tarafından kimsenin zirvede bulunmaması ve net bir yol haritasının çizilememiş olması nedeniyle ateşkes sağlanamamıştır. Bunun neticesinde Kofi Annan istifa etmiştir (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

22 Ocak-16 Şubat 2014 yılında ikinci Cenevre görüşmeleri başlamıştır. Lahtar İbrahimi, BM Suriye Özel Temsilcisi olarak görevlendirilmiştir. Görüşmelere SMDGUK, Suriye rejimi, Türkiye ve başkaca ülkeler katılmıştır. İran'ın katılımını ise muhalifler istemediğinden davetiye gönderilmemiştir. Bu görüşmeden de sonuç alınamamıştır. Sebebi ise Suriye'deki sorunun çözümünde Esad'ın yönetimden indirilmesinin ön koşul olarak ortaya atılmasıdır. Görüşmelerin sonuçsuz kalması neticesinde İbrahimi de istifa etmiştir (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

Üçüncü Cenevre görüşmeleri ise gecikmeli olarak 1 Şubat 2016'da başlayabilmiştir. Birkaç gün sonra BM Suriye Özel Temsilcisi Stefan De Mistura tarafından görüşmelerin 25 Şubat 2016'ya kadar askıya alındığı açıklanmıştır. İran ilk defa bu görüşmede sürece dahil olmuştur. Bu görüşme de taraflar arasındaki anlaşmazlıklardan dolayı sonuçsuz kalmıştır. Suriye'de Esad yönetiminin Halep'i kuşatma altına almasıyla bu görüşme son bulmuştur (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

20 Aralık 2016'da Türkiye, Rusya ve İran, Suriye'de ateşkes yapılması konusunda anlaşmışlardır. Moskova'da gerçekleşen görüşmeden sonra; barış görüşmelerine yeniden başlanılacağı ve bu 3 devletin barış görüşmelerinin garantörü olacağı belirtilmiştir. Görüşmenin taraflarının önceliğinin rejim değişikliği olmadığı belirtilmiş ve DAESH, ismini Fetih el Şam olarak değiştiren El-Nusra ve YPG ateşkes mutabakatına dâhil edilmemiştir (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

Türkiye, Rusya ve İran garantörlüğünde Kazakistan'ın başkenti Astana'da barış görüşmelerine başlanmıştır. İlk görüşme, 23 Ocak 2017 tarihinde gerçekleşmiştir.

Görüşme sonucu yayınlanan bildiride Suriye'deki durumun askeri yöntemlerle çözülemeyeceği belirtilmiştir. Muhalif gruplara Cenevre'de yapılacak konferansa katılmaları ve DAEŞ ile Nusra gruplarıyla savaşmaları çağrısında bulunulmuştur. İkinci Astana görüşmeleri ise 16 Şubat 2017 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Suriye hükümeti delegeleri ve muhalifler de görüşmeye katılmıştır. Ürdün, görüşmelere ilk kez garantör ülke olarak katılmıştır. Görüşme neticesinde Rusya Genelkurmay Başkanlığı yetkilisi Sergey Afanasyev, başta kadın ve çocuklar olmak üzere Suriye'de zorla tutulan kişilerin takas edilmesi konusunda bir mekanizma kurulduğunu belirtmiştir (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

23 Şubat 2017 tarihinde dördüncü Cenevre görüşmeleri başlamış ve 4 Mart 2017 tarihinde son bulmuştur. BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura, görüşmelerden net sonuçlar alınamasa da eskisinden daha olumlu geçtiğini açıklamıştır. Geçiş yönetimi, çok partili ve özgür seçim ortamı ile yeni anayasa maddelerine ek olarak dördüncü madde bağlamında terörle mücadele hususunun eklendiği belirtilmiştir (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

Üçüncü Astana görüşmesi, 14 Mart 2017 tarihinde başlamış ancak neticeye varılamamıştır. 22 Mart 2017 tarihinde beşinci Cenevre görüşmeleri başlamıştır. BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura, yavaş ve olumlu ilerlemelerin varlığını vurgulamıştır. Dördüncü Astana görüşmeleri 3-4 Mayıs 2017 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Çatışmasızlık bölgelerinin incelemeye alındığı görüşmeler İran ve muhaliflerin arasındaki anlaşmazlık nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Ancak, görüşme sonrasında çatışmasızlık bölgelerine yönelik bir muhtıra imzalanmıştır. Çatışmasızlık bölgelerinin sınırları ve işleyişi hakkında ayrıntı ve düzenlemeler ise oluşturulacak çalışma grubuna bırakılmıştır. Muhtırada, her türlü silah kullanımının durdurulması ve bölgelere acil ve kesintisiz insani yardım akışının sağlanması durumları kayıt altına alınmıştır (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

Altıncı Cenevre görüşmesi 16-20 Mayıs 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde BM uzmanları sürece katılmıştır. 4-5 Temmuz 2017 tarihleri arasında ise beşinci Astana görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Yedinci

Cenevre görüşmesinde öncesinde ayrı ayrı görüşen taraflar bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Ancak dolaylı görüşme gerçekleştirilmiş ve yüz yüze görüşme sağlanamamıştır. 14 Eylül 2017 tarihinde altıncı Astana görüşmesi gerçekleştirilmiştir. İdlib'deki çatışmasızlık bölgelerinin sınırları ile ateşkesin uygulanması görüşme konularının başında gelmektedir. Esirlerin serbest bırakılması ve cenazelerin teslim edilmesi konuları da görüşülmüştür. Görüşme sonucunda İdlib'de oluşturulacak çatışmasızlık bölgeleri ve gözlemci heyetler hususunda anlaşmaya varılarak İdlib için Türkiye, Rusya ve İran'dan toplam 500 gözlemcinin gitmesi kararlaştırılmıştır. İdlib'de yerleşik bulunan Heyet'ut Tahrir'uş Şam ise bu görüşmeyi tanımadıklarını ve İdlib'e müdahale edecek güçlere karşılık vereceklerini açıklamıştır (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

30 Ekim 2017 tarihinde yedinci Astana görüşmeleri başlamıştır. Görüşmelerde Esad rejimi tarafından cezaevlerindeki tutuklu ve esirlerin serbest bırakılması, ateşkes ihlalleri, tarihi bölgelerdeki mayınların temizlenmesi, başta Doğu Guta olmak üzere abluka altındaki bölgelere insani yardım ulaştırılması konuları üzerinde durulmuştur. Esir ve tutukluların değişimi ile ablukadaki bölgelere insani yardım ulaştırılması konularında ısrarcı olursa da neticeye varılamamıştır.

22 Kasım 2017 tarihinde Soçi zirvesi başlamıştır. V. Putin, sonuca ulaşabilmek için tüm tarafların taviz vermesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu zirve sonucunda;

- Suriye'de tüm tarafların katılacağı Ulusal Diyalog Kongresinin düzenleneceği,
- Savaş sonrası Suriye'nin sosyal ve ekonomik bakımdan yeniden düzenlenmesinde Türkiye, İran ve Rusya'nın yer alacağı,
- Ülke genelinde BM gözetiminde demokratik seçimlerin yapılması ve siyasi çözümün Cenevre görüşmelerinde tamamlanması hususları kararlaştırılmıştır (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

Sekizinci Cenevre görüşmeleri 28 Kasım 2017 tarihinde başlatılmış ancak neticeye varılmamıştır. 30 Ocak 2018 tarihinde İran, Rusya ve Türkiye, Suriye'deki iç savaşın çözümü için ikinci Soçi Zirvesinde bir araya gelmişlerdir. Suriye Ulusal

Diyalog Kongresi'nde anayasa komitesinin kurulması kararı alınmıştır. Bu komitede; rejim, Suriye uzmanları, bağımsızlar, aşiret liderleri ve kadınların yer alması kararlaştırılmıştır (<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>, 04.11.2018).

2.2.1. Suriye'deki İç Savaşı Etkileyen İç Aktörler

Suriye'deki olaylarda; kabile ve yerel liderler, sosyal medya kullanıcıları ve iş adamları önemli rol oynamışlardır. Sosyal medya üzerinden ayaklanmalara isimler verilmiş, görüntü ve videolar paylaşılarak olayların daha da yayılması amaçlanmıştır. Ayrıca bu yayınlardan dış ülkeler de faydalanmışlar ve ülke içerisindeki durumu gözlemleyebilmişlerdir (Barut, 2012: 358-365).

Suriye'de İslami bir yönetim isteyen Müslüman Kardeşler, İsrail ile iyi ilişkiler geliştirilmesi gerektiğini savunan Rıfat Esad, Abdülhalim Haddam, Savunma Bakanının oğlu General Manaf Talas vs. ile Kürt gruplar, Suriye muhaliflerini oluşturmaktadır (Atlıoğlu, 2007: 84).

Suriye Ulusal Konseyi (SUK), Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK) ve Kürt Ulusal Meclisi gibi yapılar muhalif örgütlerdir (Sarıgöl, 2012: 51). Suriye'de bağımsız birçok muhalif grup bulunmaktadır. Sünni Müslümanlar en bilinenidir. Temmuz 2011'de radikal dinci unsurlar da muhalif cepheye katılmıştır. El-Kaide terör örgütü lideri Ayman el-Zevahiri de muhalifleri desteklemiştir (Yavuz & Erdurmaz, 2012.b: 273).

SUK, Suriye dışında oluşturulmuştur. Müslüman Kardeşler bu konseyin kuruluşunda oldukça etkili olmuştur (Dursunoğlu, 2012: 389). SUK içerisinde yer alanların çoğu yurtdışında yaşadıklarından Suriye gerçeklerine yabancı kaldıkları yönünde eleştirilmişlerdir. Bu nedenle Suriye halkının desteğini tam olarak alamamaktadırlar (Sandıklı & Semin, 2012: 132).

Suriye'de muhalif unsurları destekleyen başlıca ülkeler ise; Türkiye, Fransa, İngiltere, ABD ve Suudi Arabistan'dır (Orhan, 2013: 48). ABD önderliğindeki Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye'nin bulunduğu grubun temel amacı; Suriye'deki çatışmaların sona ermesi ve meşruluğunu kaybeden Beşşar Esad yönetiminin

devrilmesidir (Orhan, 2013: 49). İsrail de kendi güvenliğine tehlike olarak gördüğü Suriye'deki Esad rejiminin devrilmesini istemektedir (Mahalli, 2014: 210).

ABD'nin Suriye politikalarına bakıldığında Suriye'de kendisine yakın bir yönetimin başa geçmesi amacını taşıdığı görülmektedir. Ayrıca, İsrail'in güvenliğinin sağlanması amacıyla Suriye'de bulunduğu iddia edilen kitle imha silahlarının yok edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Varol, 2006: 172). Suriye'deki Arap milliyetçiliğinin ABD açısından uzun vadede tehdit olarak algılanması söz konusudur.

Rusya, Çin ve İran ise Esad rejiminin yanında görülmektedir (Byman, 2013: 89). Rusya ile Çin, BM tarafından Suriye'ye askeri bir müdahale yapılmasını birlikte hareket ederek engellemektedirler. Suriye'de rejimin devrilmesinden sonra yeni kurulacak rejimin Batı yanlısı olma ihtimalinin Rusya, Çin ve İran'ın çıkarlarına aykırı olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda Rusya ve Çin, 3 kez BM nezdinde yapılmak istenen askeri müdahaleyi veto etmişlerdir (Erdoğan, 2012: 57).

Rusya'nın Suriye rejimini desteklemesinin diğer sebepleri ise; Suriye'nin Rusya'dan önemli miktarlarda silah alımı yapması, Suriye'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı muhalif tutumu ve Rusya'da 20 milyona yakın Müslüman nüfusun yaşamasıdır. Ayrıca Suriye'de bulunan Tartus Limanı, Rusya'nın Akdeniz'deki tek askeri limanıdır ve Esad yönetimi tarafından Rusya'nın kullanımına müsaade edilmektedir (Bakeer, 2013: 204). Rusya, sıcak denizlere inme politikasını gerçekleştirebileceği bu önemli noktayı kaybetmeyi göze alamamaktadır.

İran, Suriye ile uzun yıllar iyi ilişkiler kurmuştur. İki ülkenin yönetim anlayışındaki benzerlikler ve iki ülkenin de Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail karşıtı olması, bu yakınlaşmanın temel sebeplerindendir. Bu sebeplerden ötürü Suriye ve İran, iki önemli müttefik olarak görülmektedir (Arıkan, 2012: 103).

2.2.1.1. Suriye Ulusal Konseyi (SUK)

Suriye Ulusal Konseyi (SUK), Suriye muhaliflerinin oluşturduğu en etkin gruplardandır. İstanbul'da Suriye'deki rejimin karşıtları 2011 Ağustos'ta toplantılar düzenlemişlerdir. Bu toplantıda Suriye Ulusal Konseyi (SUK) oluşturulmuştur. SUK, resmi olarak bakıldığında 2 Ekim 2011 tarihinde kurulmuştur. Bu örgütün başkanlığı, Suriye dışında yaşayan siyaset sosyolojisi profesörü Burhan Galyun'a verilmiştir.

SUK, kendini Suriye halkının resmi temsilcisi olarak görmektedir. İstanbul'da yapılan toplantılarda da böyle kabul edilmiştir. SUK, Esad rejiminin meşruiyetini kaybettiğini savunmaktadır. Bu sebeple de Esad rejimiyle görüşme gerçekleştirmemektedir. Yalnızca yönetimi devretmesi halinde görüşebileceklerini belirtmişlerdir (Toraman, 2015: 147).

SUK'un amacı, muhalifleri birleştirmek ve onlara destek sağlamaktır. Esad rejiminin sona ermesi halinde neler yapılabileceği de bu örgütte tartışılmaktadır. Genel görüş olarak; demokratik, sivil idarenin hâkimiyetinde ve hukukun üstünlüğüne dayalı devlet oluşturulması savunulmaktadır (Toraman, 2015: 147).

SUK, Suriye'de en fazla yardım alan muhalif örgütlerdendir. Batı ülkeleri tarafından da desteklenmektedir. Bu örgüt, farklı siyasi grupları barındırmaktadır. Şam Deklarasyonu Grubu ile Müslüman Kardeşler bu grupların başında gelmektedir. Bir kısım Kürt ve Süryani grup da bu örgüt içerisinde yer almaktadır. Farklı grupları içermesinin doğal sonucu olarak konseyin, ortak karar almakta zorlandığı görülmektedir.

SUK, yeni muhalif gruplar ve kendi içindeki çekişmelerden dolayı zamanla zayıflamıştır. Suriye'deki silahsız muhalif gruplar tarafından, SUK'un terör ürettiği iddia edilmektedir. SUK ve diğer silahlı muhaliflerin mezhepçilik yaptığı savunulmaktadır. Suriye'deki silahlı muhaliflerin önemli kısmını oluşturan SUK'un, Esad rejimini devirmenin dışında herhangi bir hedef için ortak karar alamadığı görülmektedir. Ayrıca bu konsey, Esad rejiminin ortada kaldırılabilmesi için dış güçlerin müdahalesine olumlu bakmaktadır.

Türkiye, 18 Ekim'de Esad karşıtlarının birleştiği Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ile görüşmüştür. Böylece, muhaliflerle ilk resmi görüşmeyi gerçekleştiren devlet Türkiye olmuştur (<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/Genel/a510799.aspx>, 19.08.2018).

2.2.1.2. Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK)

Suriye muhalefeti içerisinde yer alan, silahlı mücadeleye başvurmadan demokratik yollarla mücadeleyi savunan, milliyetçileri barındıran ve dış müdahale istemeyen bazı yapılanmalar mevcuttur (Çınar, 2013: 25). Bu yapılanmaların başında da

Demokratik Değişim İçin Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK) gelmektedir. 28-30 Haziran 2011 tarihlerinde Şam'da gerçekleştirilen toplantıda UKK'nin kurulmasına karar verilmiştir.

Ulusal Koordinasyon Komitesi (UKK), Baas rejimine karşı akademisyenlerle bilim adamları tarafından kurulmuştur. UKK lideri ise Heysem el-Menna'dır. (Sarigöl, 2012: 72). 6 Ekim'de basın toplantısı gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantıda yapıları ve icra komitesi konularında bilgi verilmiştir (Toraman, 2015: 51).

UKK, Suriye içinde kurulan, merkezi Şam'da bulunan ve sol eğilimli siyasi partiler, Kürt partileri ve genç eylemcilerden oluşan bir yapıdır. Ulusal Koordinasyon Komitesi de Suriye Ulusal Konseyi gibi muhalif bir örgüt olmasına rağmen bu özellikleri ile ondan ayrılmaktadır. Komitenin genel sekreterliğini Hasan Abdulazim yapmaktadır.

UKK, Suriye ordusunun şiddetten vazgeçmesini istemektedir. Ordunun sokaklardan çekilmesini, siyasi suçluların ise serbest kalmasını talep etmektedirler. Eğer bu istenilenler iktidar tarafından gerçekleştirilirse; iktidarla muhalefet arasında iletişimin başlatılabileceğini belirtmektedirler.

UKK, Suriye dışındaki güçlerin askeri müdahalede bulunmasını kabul etmemektedir. Muhaliflerin ise silahlandırılmasını istememektedir. Mezhepsel farklılıkların sebebiyet verdiği çatışmaları ise olumlu bulmamaktadır.

UKK, Esad rejimini tanımaktadır. Esad rejimi de UKK'yı tanıyıp faaliyetlerine müsaade etmektedir. UKK, Esad'ın kalabileceğini belirtmektedir. Örgütün istediği, rejimin diğer unsurlarının değişmesidir. UKK'nın Esad'a karşı bu olumlu tavrı eleştirilmiştir. UKK'nın rejimin kuklası olduğu savunulmuştur. SUK ile farklı fikirlerde ve yapıda olmalarından dolayı anlaşmazlık içindedirler (Toraman, 2015: 52).

2.2.1.3. El-Nusra Cephesi

El Nusra Cephesi, selefi ve silahlı bir örgüttür. Bu örgüt, Suriye rejimine karşı savaşılmaktadır (<https://now.mmedia.me/lb/ar/mediawatchinthepressar/>, 16.08.2018).

El Nusra cephesinin asıl ismi “Cephet Al Nusra Li Ahli Şam”dır ve El-Kaide terör örgütüne bağlı olduklarını ilan etmişlerdir. Ocak 2012’de Ebu Muhammed el Cevlani liderliğinde kurulmuştur. 24 Ocak 2012 tarihinde ilk açıklamasını yaparak Suriye halkını, Suriye rejimine karşı cihada ve silahlanmaya davet etmiştir. Ülkedeki gençler, askeri ve maddi destek nedeniyle bu örgüte katılmaya başlamıştır. Bu katılımlar sayesinde de örgüt günden güne güçlenmiştir. Günümüzde ise Al Nusra cephesi Suriye’deki en güçlü gruplar arasında görülmektedir (Elkhatib, 2012: 67).

Örgüt, medyayı etkin şekilde kullanmaktadır. Esad rejimine karşı süreç içerisinde en büyük silahlı mücadeleyi veren grup olarak görülmektedir. Bu cephe, halka yakınlık kurarak diğer gruplardan farklılık oluşturmuştur. IŞİD’le savaşıması, Nusra cephesini halkın gözünde farklı bir yere yere yerleştirmiştir. Ancak zamanla El Nusra cephesinin terör örgütü mü yoksa muhalif yapı mı olduğu konusunda tartışmalar yaşanmış ve faaliyetleri bazı kesimler tarafından eleştirilmiştir.

Nusra Cephesi, son derece modern taktik, teknik ve prosedürleri bulunan bir örgüttür. Örgüte bağlı askerler, küçük gruplar şeklinde hareket eder ve kendi içlerinde farklı görevler icra ederler. Örgütün askeri planlar yaparak eylemlerde bulunan kanadının yanı sıra, silah ve mühimmat geliştiren mühendislik birimi de bulunmaktadır (Demir, 2018: 70-71).

El Nusra cephesi, süreç içerisinde bazı büyük saldırıların sorumluluğunu üstlenmiştir. 2012 yılının sonlarında Şam’daki Genel Kurmay Başkanlığı binasının patlatılması, Heriste şehrindeki hava istihbarat binasının uçurulması, Halep’teki üst subay gazinosunun patlatılması gibi olayları bu cephe tarafından gerçekleştirildiği kabul edilmektedir.

Örgütün yapısında çoğunluk olarak Sünniler bulunmaktadır. Ancak radikal İslamcılar da bu örgütte yer almaktadır. Bu durum ise uluslararası boyutta endişeyle karşılanmaktadır. Bu endişenin sebebi ise radikal İslamcıların Suriye rejimi devrildikten sonra fikirlerini yayabileceği ihtimalidir. Suriye’deki kimyasal silahları ellerine geçirmeleri ihtimali de uluslararası toplum tarafından endişe ile karşılanmaktadır.

El Nusra cephesi, 18 Eylül 2013 tarihinde Suriye’nin Azez şehrinde kendi egemenliğini sağlamıştır. Özgür Suriye Ordusuyla çatışmalara girmişti. Kısa bir süre

sonra ise taraflar, birbirleri ile çatışmama konusunda anlaşmaya varmışlardır (Abuhasan, 2013: 104).

Günümüzde El Nusra'nın eğitimli savaşçıları, sempatican timleri ve Suriye topraklarında geniş alana yayılmış güçlü bir istihbarat ağı bulunmaktadır. Yalnızca Suriye'de değil Lübnan'daki mülteci kamplarında da örgütlenmektedirler. DAEŞ ile bir dönem karşı karşıya gelseler de 2014 yılında ateşkes ilan etmişlerdir. El Nusra, El Kaide bağını kabul etmiş ve faaliyetlerinde El Kaide düsturlarını uyguladığını açıkça beyan etmiştir. Bu nedenle El Nusra, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından terörist grup olarak nitelendirilmiştir. Başlangıçta muhalif bir örgütlenme olarak ortaya çıkan El Nusra'nın zamanla terör örgütü olarak kabul edilmesi, ülkelerin terör örgütü algıları bakımından zamanla değişim yaşayabileceklerinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (<https://www.sabah.com.tr/dunya/2016/12/16/teror-orgutu-el-nusra-cephesi-kimdir-el-nusra-ne-zaman-kurulmustur>, 04.11.2018).

2.2.1.4. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)

Özgür Suriye Ordusu, muhaliflerin oluşturduğu askeri bir kuvvettir. Askeri eğitim alan bu grubun mensupları, ağır askeri silah ve teçhizatları kullanabilmektedirler.

Suriye rejimi, göstericilere karşı güç kullanmaktan vazgeçmeyince ve ölümler arttıkça ordudan bir grup asker bölünmüştür. Bu askerler, protestocuları korumak için orduya hafif silahlarla karşı koymaya başlamıştır. Başlanan bu harekete ise “Özgür Suriye Ordusu” ismini vermişlerdir. Bu ordunun kuruluş tarihi 29.07.2011 olarak kabul edilmektedir. Zamanla bu ordunun mensubu artmış ve tugaylar oluşturulmaya başlanmıştır. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), Türkiye’de kurulmuştur. Muhalifler arasındaki ilk silahlı yapılanmadır.

ÖSO’da yer alanların çoğunluğu Sünni Müslümanlar oluşturmaktadır. Suriye ordusundaki görevinden istifa eden Albay Riyad el Esad liderliğinde oluşturulmuştur. ÖSO, Suriye’deki sivil halkı, Suriye ordusundan koruma amacı güttüğünü savunmaktadır. ÖSO’nun asıl amacı ise Esad rejiminin yıkılmasıdır. ÖSO, rejimin siyasi yollarla yıkılamayacağını savunmaktadır. Bu nedenle silahlı mücadele gerçekleştirmenin zorunluluk olduğunu öne sürmektedir. Rejim ordusuna kayıplar verdirerek bazı şehirlerde denetimi sağlamıştır. Suriye Özgür Ordusu, Suriye’de rejime karşı olan muhalefetin askeri kanadındadır ve halen varlığı devam etmektedir

(Abuhasan, 2013: 127). Halen aktif şekilde Esad rejimi, DAEŞ, YPG ve bazı İslamcı gruplarla çatışmaya devam etmektedir (https://www.yeniakit.com.tr/kimdir/%C3%96zg%C3%BCr_Suriye_Ordusu, 04.11.2018).

2.2.1.5. Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDGUK)

Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDGUK), 11 Kasım 2012 tarihinde Emevi Camii eski imamı Muaz el Hatip başkanlığında oluşturulmuştur. Bu koalisyon; Suriye Ulusal Konseyi, Devrimci Gruplar ve Kürt Ulusal Meclisi üyelerinden meydana gelmiştir.

SMDGUK’u, Suriye halkının temsilcisi olarak birçok ülke tanımaktadır. Bu koalisyonun amacı da diğer gruplar gibi Esad yönetimini sonlandırmaktır. SMDGUK, Esad rejimini tanımamaktadır. Esad rejiminin tüm kadrosuyla yönetimi bırakması halinde Suriye’de çözüme gidilebileceğini savunmaktadır. Esad rejimi ortadan kalktığında, demokratik bir Suriye kurmayı hedeflemektedir.

Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu da diğer muhalif gruplar gibi birlik olmayı başaramamıştır. Muaz el Hatip istifa edince Ahmed el Cerba başkan olmuştur. Cerba, Suudi Arabistan’a yakınlığı ile eleştirilmiştir. Bu durum, koalisyon içinde dağlımalara sebebiyet vermiştir (Ulutaş & Hoca, 2014: 45).

2.2.1.6. Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD)

Irak – Şam İslam Devleti (İŞİD), Ebu Musa el Zerkavi tarafından “Cemaat et-Tevhid ve’l Cihad” ismiyle kurulmuştur. Irak’ta Amerika Birleşik Devletleri işgaline karşı direnmiştir. Sünni gruplar arasında Irak’ta en etkili olan grup olarak kabul edilmektedir.

İŞİD, 2004 yılında El Kaide’ye bağlılığını bildirmiştir. Sonra ismi “Irak İslam Devleti (İİD)” olmuştur. “Irak El Kaidesi (IEK)” olarak da adlandırılan bu örgüt, zamanla Suriye’deki sürece de müdahil olmuştur.

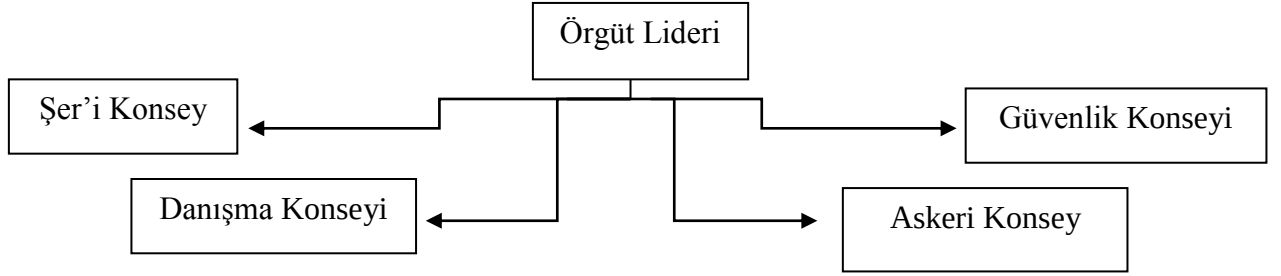
IŞİD, Suriye’de olayların başlamasıyla orada da etkili olmaya başlamıştır. 2013 yılında IİD lideri Ebu Bekir el-Bağdadi bir bildiri yayınlamıştır. El Kaide’nin uzantısı El Nusra Cephesi’nin IİD’nin bir kolu olduğunu ve Irak Şam İslam Devleti’ni kuracaklarını bildirmiştir. Sonrasında ismi yeniden değiştirilmiş ve Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) yapılmıştır. Günümüze kadar da böyle devam etmiştir. El Kaide ise 2013 yılında yayınlanan bildiriye kabul etmeyerek bağlantılarının bulunmadığını duyurmuştur (Toraman, 2015: 114).

IŞİD, süreç içerisinde Suriye’nin önde gelen örgütlerinden olmuştur. Bazı çevrelerin meşru görmesi ile güçlenen örgütün, zamanla uygulamış olduğu insanlık dışı yöntemler, hemen hemen bütün uluslararası kuruluşlardan büyük tepki almıştır. IŞİD, uyguladığı yöntemlerle Sünni gruplar tarafından da eleştirilmektedir. Buna rağmen örgütün insan kaynağı bakımından dünyanın her yerinden ve farklı milletlerden kendisine savaşçı sağladığı görülmektedir.

IŞİD, başlarda Esad rejimine karşı savaşmıştır. Sonraları diğer gruplarla anlaşamayınca muhaliflere karşı savaşmaya başlamıştır. Son zamanlarında Şiilere karşı yapmış olduğu katliamlar ve bu görüntüleri internette paylaşması sonucunda örgüt, herkes tarafından bir nefret objesi olarak değerlendirilmiştir. Hatta Suriye’deki hiçbir ortak konuda hemfikir olamayan Küresel güçlerin, IŞİD konusunda ortak bir mutabakata vardıkları görülmektedir.

IŞİD, 29 Haziran 2014’te sahip olduğu topraklarda hilafet ilan etmiştir. Liderleri el Bağdadi’yi de halife olarak duyurmuştur. Musul’un kontrolünü ele geçirmiş ve diğer silahlı grupları kendileriyle birlik olmaya davet etmiştir. IŞİD, Suriye ve Irak’ta önemli enerji kaynaklarının bulunduğu bölgeler de dahil olmak üzere birçok yerleşim yerini ele geçirmiştir (Toraman, 2015: 114). Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri tarafından örgütün yerleşim noktaları bombalanmaya başlamıştır. Bundan sonra da IŞİD, toprak kaybetmeye başlamıştır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40554786>, 04.11.2018). IŞİD’in uyguladığı şiddet ve yöntemler, Batı’nın tepkisini çekmiş ve içerideki muhaliflerin çoğalması nedeniyle de gücü azalmaya başlamıştır. Buna rağmen IŞİD, günümüzde tam olarak yenilmiş sayılamamaktadır (<https://www.birgun.net/haber-detay/isid-in-yukselisi-ve-dususu-halifelik-hayali-sondu-peki-simdi-ne-olacak-185986.html>, 04.11.2018).

Şekil 1. IŞİD Teşkilat Şeması

Stratejik Seviye

Kaynak: http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/savben_dergi/141/2.pdf.

IŞİD, üst düzey yöneticilere suikastlar düzenlemiştir. Toplu katliamlar yaparak bunları görüntülerini internetten yayınlamıştır. Bu politikasıyla toplumu korkuyla kontrol etme amacındadır. İnterneti etkin şekilde kullanmaktadır. Dünyadaki örgütler içerisinde finansal açıdan en kuvvetli örgütlerdendir (Erdoğan & Deligöz, 2015: 58).

ABD öncülüğünde oluşturulan koalisyon güçler ve onların desteklediği paramiliter örgütlerin mücadelesi sonucunda örgüt, elindeki Irak topraklarının tamamı ve Suriye topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiş, örgütün finans ve insan kaynakları tükenme seviyesine gelmiştir. Ortadoğu'daki etkinliğini kaybettikten sonra örgüt, Afganistan gibi ülkelerde hayat sahası bulmaya çalışmaktadır.

2.3. Suriye İç Savaşı ve Demokratik Birlik Partisi (PYD) / Halk Savunma Birlikleri (YPG)

Suriye'de başlayan olaylar nedeniyle Esad yönetimi çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlardan biri de Kürtlere yöneliktir. Esad yönetimi, Suriye'deki Kürtlere uzun zamandır vermediği vatandaşlığı vermiştir. Bu şekilde Kürtlerin kendi tarafında yer almasını sağlamaya çalışmıştır.

Suriye’de Kürtler, diğer muhalif gruplar gibi birlik olamamışlardır. Kürtlerin kendi içinde çatıştığı konulardan biri Esad yönetimidir. Bir kısmı bu yönetimin devrilmesi gerektiğini savunurken diğer bir kısmı da başka öneriler sunmaktadır.

Kürtler, Suriye’deki en kalabalık etnik azınlıktır. Buna rağmen içlerinde var olan bölünmüşlük sebebiyle sayıları kadar etkin olamamaktadırlar. Kürtlerin bir araya gelebilmeleri ve birlik olabilmeleri için PYD, 2012 yılında 13 Kürt partisiyle Mesut Barzani liderliğindeki Kürt Ulusal Komitesi’ni kurmuştur. Ancak komite de kendi içinde uyuşmazlıklar yaşadığından Kürtlerin resmi temsilcisi olamamıştır (Toraman, 2015: 119).

Kürtler kurduğu en önemli bölgesel yapı olarak görülen Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekitiya Demokrat-PYD), 2003 yılında kurulmuştur. Örgütün liderliğini 2010 yılından bu yana Salih Müslim Muhammed üstlenmektedir. PYD, PKK’ya yakın olduğu gerekçesi ile Türkiye tarafından eleştirilmekte ve terör örgütünün uzantısı olarak görülmektedir. PYD, Suriye’de Kürtlerin demokratik özerklik talebi sonucu ortaya çıkmıştır (Sandıklı & Semin, 2012: 48).

PYD’nin silahlı unsurları, 19 Temmuz 2012 tarihinde Suriye’nin Ayn al-Arab (Kobani) bölgesini ele geçirmişlerdir. 20 Temmuzda Afrin’i, 21 Temmuzda Malikiye kasabalarında yönetimi ele geçirmişlerdir. PYD’nin silahlı unsurları, bu olaydan sonra Halk Savunma Birlikleri (YPG) ismini almışlardır. YPG, PYD’nin silahlı kolu olarak faaliyet göstermektedir. Bölgesel amaçlar bakımından da Türkiye’nin düşmanı konumundadır. Türkiye, başlangıçta PYD’ye karşı ılımlı politika izlemesine karşılık YPG’nin faaliyetleri çerçevesinde örgütü, kendi toprak bütünlüğü için tehdit olarak görmüş ve politikasını değiştirmiştir (Taştekin, 2016: 13 - 14).

2.4. Suriye İç Savaşı’nın Türkiye’ye Bakan Yönü ve PYD/YPG

Arap Baharının Suriye’ye sıçraması nedeniyle Suriye’de meydana gelen olaylar, Türkiye-Suriye ilişkilerini siyasi bir gerilime sürüklemeye başlamıştır. Bu gerilimi, sınır ihlalleri ve Türkiye sınırına düşen mermiler yükseltmiştir. Suriye’de şiddetlenen iç savaşa birlikte Türkiye’nin sınır köylerine çok sayıda mermi ve havan topu düşmüştür. Düşen mermiler ve havan topları nedeniyle 5 Türk vatandaşı ölürken 10’u

yaralanmıştır. Türkiye, bu gelişmelerden dolayı 4 Ekim 2012 tarihinde Suriye tarafına ateş açmıştır. Türkiye tarafından açılan ateş nedeniyle 34 Suriye askeri ölmüştür (Abuhasan, 2013: 109). Bu durum üzerine çatışmalar artmıştır ve Türkiye, Suriye'deki iç savaşta muhalifleri desteklemeye başlamıştır.

Türkiye ve Suriye arasındaki gerginliği artıran pek çok olay olmuştur. Bu olaylara bakılacak olursa;

- Türkiye, 11 Ekim 2012 tarihinde ABD'nin askeri istihbarat bilgisiyle, Rusya'dan Suriye'ye giden yolcu uçağını Ankara Esenboğa Havalimanı'na indirmiştir. Suriye ve Rusya, bu olaya tepki göstermiştir. ABD ve Avrupa ülkeleri ise bu olayda Türkiye'yi haklı bulmuşlardır.
- Türkiye - Suriye sınırında Cilvegözü Sınır Kapısı yer almaktadır. Bu sınır kapısında 12 Şubat 2013 tarihinde bombalı araç saldırısı gerçekleştirilmiştir. Bu bombalı saldırıda 14 kişi ölmüş, 30 kişi yaralanmıştır. Ölenlerin 4'ünün Türk vatandaşı olduğu belirtilmiştir (<http://www.aljazeera.net/news/pages/c2f0585c-89e5-48c5-a744-86d32fc0d814>, 17.08.2018).

Suriye hükümeti, bu olayı Özgür Suriye Ordusu'nun gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Muhalifler ise, saldırının Suriye hükümetince yapıldığını belirtmiştir. Olayla alakalı gözaltına alınanlar olmuş ve Suriye ordusu ve istihbaratıyla bağlantılarının bulunduğu açıklanmıştır.

- 11 Mayıs 2013 günü Hatay'ın Reyhanlı İlçesi'nde saat 13.55 sıralarında 2 araca yüklenen tahrip gücü yüksek patlayıcıların infilakı gerçekleşmiştir. Bu olayda 50 kişi ölmüş ve çok sayıda kişi de yaralanmıştır. Bu olayla ilgili olarak da çok sayıda fail belirtilmiş ancak net bir beyana yine ulaşılamamıştır.

Türkiye, Suriye ile sınır komşusudur. Suriye'de yaşanan olaylardan Türkiye de doğal olarak etkilenmiştir ve etkilenmeye de devam etmektedir.

Suriye'deki iç savaşın Türkiye'ye etkileri şunlardır;

- Suriye'de yaşayanların büyük bir çoğunluğu, iç savaş nedeniyle Türkiye'ye sığınmışlardır. Günümüzde hemen hemen ülkenin her yerinde Suriye vatandaşları bulunmaktadır. Bu kişiler ülkeye genellikle kontrolsüz girdiğinden kayıt altına da alınamamaktadır. Bu sebeple de Türkiye'deki Suriyeli sayısı ve bunların durumları tam

olarak bilinmemektedir. Suriyeli sığınmacıların ülke içerisinde giriştikleri bazı hırsızlık, fuhuş, kaçakçılık vs. olayları, ülke içerisinde sığınmacılara olan bakışı da etkilemiştir. Bunun yanı sıra, Türkiye’de akrabaları bulunan Suriye vatandaşlarının da mülteci müracaatı yapmaksızın ülkeye girmekte olduğu görülmüştür.

Suriye’den Türkiye’ye ilk göç hareketi, 29 Nisan 2011 tarihinde 300-400 kişi ile başlamıştır (Çetin & Uzman, 2012: 21). İktidar tarafından Suriye’den gelenlerin tamamının Suriye vatandaşı olarak kabul edildiği ve bu konuda ayırım yapılmadığı belirtilmiştir (Davutoğlu, 2013). Geçici koruma statüsüne alınan bu kişilerin ihtiyaçları Türkiye’deki Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından karşılanmıştır (Poyraz, 2012: 64). Sığınmacıların sayısı günden güne artış göstermektedir. Bu da Türkiye ekonomisini zor duruma sokmaktadır.

- İç savaş nedeniyle Esad rejiminin, terör örgütü PKK ile olan eski bağlarını Türkiye’ye karşı kullanmayı amaçladığı savunulmaktadır. Esad rejimi, PKK’nın silah gücü ve imkânının artmasına yardımcı olarak bu durumu Türkiye’ye karşı kullanmak istediği yönünde eleştirilmektedir (Özdağ, 2011: 134).
- Hatay ilindeki Cilvegözü sınır kapısı, olaylar sebebiyle ticarete kapatılmıştır. Bu nedenle bu sınır kapısından ihracat gerçekleştirilememektedir. Sınır ticaretinin engellenmesi nedeniyle bölge halkı başka ticari alanlara sevk edilmiştir.
- Suriye’deki iç savaş nedeniyle Hatay’da Alevi-Sünni çatışmasının çıkarılmak istendiği savunulmuştur. Zaman zaman çıkan olaylar neticesinde kolluk kuvvetlerinin vatandaşla karşı karşıya geldiği görülmüştür. Bu durumun bölge halkının huzurunu bozduğu belirtilmiştir.
- Suriye yönetimi, ülkenin kontrolünü elinde tutamadığından sınırları koruyamamış ve Suriye’de yaşayan terör örgütü mensuplarının yapılanmasına engel olamamıştır.
- Türkiye’nin Suriye’deki iç savaşla ilgili süreklilik gösteren ve etkin bir politikası yoktur. Olayların başladığı ilk günden itibaren farklı durumlar karşısında farklı müttefiklerle işbirliği yapmış ve duruma göre Suriye politikasında değişikliğe gitmiştir. Türkiye, Birleşmiş Milletler Mülteci politikasına aykırı davranarak topraklarına birçok grubun kayıtsız girmesine fırsat verdiği için eleştirilmektedir. Bu sebeple de Birleşmiş Milletler Mülteci Fonundan mülteciler için gerekli yardımı alamamaktadır. Ülkenin kendi kaynakları ile yardım yapılmasına neden olan bu durum, ekonomik açıdan sorun yaşayan Türk vatandaşlarının tepkisine neden olmaktadır. Sürekli şekilde terörle

m¼cadele eden T¼rkiye için bu durumun ileride sakıncalara sebebiyet verebileceği savunulmaktadır (Erdoğan, 2013: 142).

T¼rkiye, Suriye’deki savaşın kısa zamanda sonuçlanacağı d¼ř¼ncesiyle hareket ederek hızlı davranmış ve erken bir zamanda Suriye muhaliflerini desteklemiştir. Başlangıçta ilişkilerin diplomatik boyutta ilerletilmesi imkânı olmasına karşın bu imkânın değerlendirilmediği gerekçesi ile eleştirilmiştir. T¼rkiye, olaylara insani açıdan yaklaşarak m¼dahale ettiğini savunmaktadır. Ancak bu durumun sonucunda ortaya çıkan siyasi sorunlarla m¼cadelede başarılı olduğunun s¼ylenmesi zordur S¼re boyunca T¼rkiye’nin Ortadoğu devletleriyle olan ilişkilerinin de bu olaylardaki rol¼ nedeniyle k¼t¼ye gittiği g¼r¼lm¼řt¼r. Arap Baharı ile diğer ¼lkelerde yaşanan y¼netim değişiklikleri, T¼rkiye’nin Suriye’deki y¼netimin de değişeceği y¼n¼ndeki beklentisini arttırmıştır. Bu nedenle T¼rkiye, başlangıçta diplomatik kanalları etkin kullanmayarak muhalifleri desteklemiş ve Esad rejiminin devrilmesi için çabalamıştır.

T¼rkiye, o d¼nem Suriye’de Esad rejiminin devrilip yerine M¼sl¼man Kardeşlerin gelmesini istemekteydi. Bu durumun da ¼lkedeki sorunları ¼zeceęi savunulmaktaydı (Taşpınar, 2012: 187). T¼rkiye, medyada da M¼sl¼man Kardeşlere destek vermiş ve bu grubu destekleyen televizyon kanalı olan Rabia TV’nin, İstanbul’da 2014 yılında yayına başlamasına imkân tanımıştır (Mahalli, 2014: 45).

T¼rkiye’nin genel dış politikasının cumhuriyetin kuruluşundan itibaren barış odaklı olduğu g¼r¼lmektedir. Ancak Suriye konusunda bu politikadan sapma yaşandığı savunulmuştur. Suriye iç savaşının ilk anında itibaren T¼rkiye’nin s¼rece m¼dahil olduğu g¼r¼lm¼ř ve bu tutum eleştirilmiştir (Oğuzlu, 2012: 78).

Suriye’de K¼rtler, T¼rkiye sınırına yakın b¼lgelerinde yer almaktadır (¼zkaya, 2007: 119). Suriye’de yaşananların T¼rkiye’nin g¼venlięine en önemli etkisinin K¼rtler konusunda olacağı d¼ř¼n¼lmektedir. Suriye, federasyon tipi yapıya d¼n¼ř¼rse K¼rt ¼zerk B¼lgesi oluşturulabilecektir. ¼zerkliklerini kazanan K¼rtler, T¼rkiye’de de ¼zerklik kazanabilmek için harekete geçeceklerdir. Suriye’nin kuzeyinde oluşabilecek bu ¼zerk b¼lgenin T¼rkiye’yi yeni bir çatışma ortamına sokabileceği ifade edilmektedir (Yavuz & Erdurmaz, 2012.b: 287). Suriye’de oluşma ihtimali bulunan ¼zerk K¼rt b¼lgesinin Irak’taki K¼rt B¼lgesel Y¼netimi ile birleşmesi ihtimali, T¼rkiye açısından toprak b¼t¼nl¼ę¼ne tehdit unsuru olarak g¼r¼lmektedir. G¼ney sınırında kurulacak olan

bağımsız bir Kürt Devleti, Türkiye açısından tehlikeli bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Ülkenin doğusunda yıllardır PKK ile mücadele eden Türkiye'nin bağımsız Kürdistan Devletine karşı mesafeli durması ve ona karşı olması anlaşılabilir bir durumdur (Mahalli, 2014: 49).

Terör örgütü PKK'nın Suriye Kürtleri üzerinde propaganda yapmadan ve kilit noktalarına Suriye'nin istihbaratından isimlerin yerleştirilmesine izin verilmesi suretiyle Suriye'de yapılandığı savunulmaktadır. Tarihte Suriye ile Türkiye arasında bu durumun zaman zaman gerilim yaşanmasına sebep olduğu görülmektedir. Suriye iç savaşında Türkiye'nin tutumunda Suriye yönetiminin bu tutumunun etkisi olduğu savunulmaktadır. Türkiye tarafı yıllardır PKK'ya destek verdiğini iddia ettiği Suriye yönetiminin devrilmesini istemekte ve bunu olayların başladığı ilk andan itibaren ifade etmekten geri durmamaktadır (Bozkurt, 2012: 173).

Amerika Birleşik Devletleri Irak'ı işgal ettikten sonra 2004 - 2005 yıllarında Suriye'de Kürt hareketlerinde hızlanma görülmüştür. Kürt lider Meşal Tammo 2011 yılında suikast sonucu öldürülmesi sonucunda bu bölgedeki Kürtler, isyan hareketlerine başlamışlardır. Kürtlerin yaşadıkları ülkelerde çıkarmış oldukları isyanlarda ve mücadelelerde ortak hareket edemedikleri görülmektedir. Irak, Suriye ve Türkiye'deki Kürtlerin faaliyetlerinde ve amaçlarında bir araya gelememeleri, onlar açısından dezavantaj olarak değerlendirilmektedir Sarıgöl, 2012: 80).

Kürtler, kuzeydeki hakimiyetleri için El-Nusra ile 2013 yılında çatışmaya başlamışlardır. İsrail'in bölgedeki çıkarları doğrultusunda Kürtleri desteklediği görülür. İsrail'in bölgede kendisine rakip olarak gördüğü ve kendisi açısından tehdit unsuru olarak kabul ettiği ülkelerde yaşayan Kürtleri desteklediği ve bu ülkelerin zayıflamasını hedeflediği savunulmaktadır. Bu nedenle Suriye, İran ve Türkiye'deki ayrılıkçı harekete katılan Kürtlerin bölgedeki en büyük destekçisinin İsrail olduğu kabul edilmektedir (Erdoğan, 2012: 95). Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği de Suriye'de PYD'yi destekleyerek ve özerk bir yapının kurulması durumunda bu yapıyı tanıyacaklarını beyan etmiştir (Kıymaz, 2012: 73).

Yine Irak'ın kuzeyindeki Kürt yönetiminin ticari bakımdan Suriye kuzeyindeki Kürtlere ihtiyacı olduğu kabul edilmektedir. Suriye kuzeyinde Kürt devletinin kurulması durumunda günümüzde artık böyle bir ihtimal kalmamış olsa bile Irak'ın

kuzeyindeki özerk yönetimin denize açılması sağlanacaktı. Böylece de Irak petrolleri piyasaya başka ülkelere ihtiyaç duyulmaksızın pazarlanabilecekti. Bu durum da Irak petrollerinin pazarlanmasında Türkiye'ye duyulan ihtiyaç ortadan kalkmasıyla Türkiye ekonomisinin bu durumdan olumsuz yönde etkilenmesi de muhakkaktır. Bu düşünce de Türkiye'nin, Suriye'de kurulacak bölgesel Kürt yönetimine karşı olmasında önemli bir etkindir (Sarıgöl, 2012: 91).

Suriye Kürtleri arasında Suriye Kürdistan Demokrat Partisi (S-KDP) ile Kürt Demokratik Birlik Partisi (PYD) bulunmaktadır. S-KDP, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimle iyi ilişkiler içerisinde. PYD ise Türkiye tarafından, terör örgütü PKK'nın Suriye'deki uzantısı olarak görülmektedir (Sandıklı & Semin, 2012: 56). PYD, Suriye'nin kuzeyinde yaşayan Kürtler için özerklik talep etmektedir (Atlıoğlu, 2007: 88). PYD, 12 Kasım 2013 tarihinde Suriye'nin kuzeyinde geçici özerklik ilan etmiş, Şubat 2014'te resmen özerkliğini duyurmuştur (Mahalli, 2014: 273).

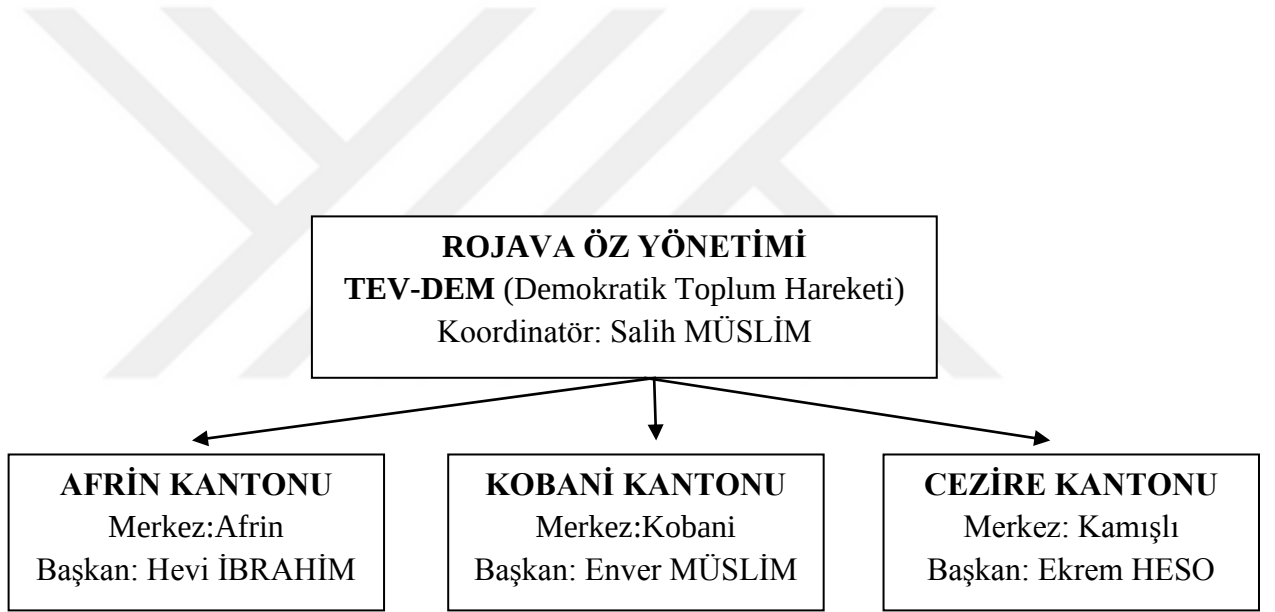
PYD, Suriye'de yaşanan olayların başında Esad yönetimine karşı sert bir tavır almamış ve diyalog kanallarını açık tutmuştur. Sürecin ilerlemesi ile beraber PYD'nin de tutumunda değişiklikler meydana gelmiştir.

12 Mayıs 2012 tarihinde Esad, Suriye'nin kuzeyinde yer alan Kamışlı bölgesindeki birliklerini iç savaş nedeniyle geri çekmiştir. Bu nedenle bu bölgede kontrol PYD'ye geçmiştir (Bakeer, 2013: 145). PYD, Esad yönetimi ile ilişkilerini tam anlamıyla sonlandırmak yerine kendi menfaatlerine uygun olarak bölgesel amaçlarına ulaşmaya çalışmıştır. Esad yönetimi açısından bakıldığında ise bölgede PYD'nin güçlenmesi, Esad yönetiminin muhaliflerle mücadelesi açısından yönetime kendisine avantaj sağlayacaktır. Bu yönüyle Esad rejiminin bölgede PYD'ye karşı tutumunun çatışmacı bir tutum olmadığı kabul edilmektedir (Bozkurt, 2012: 19).

PYD, 2012 Temmuz sonunda Suriye'nin kuzeyindeki Aynu'l-arab (Kobani), Afrin (Efrin) ve Malikiye (Derik) kasabalarının kontrolünü ele geçirmiştir. Bu süreçte Türk topraklarını geçiş güzergahı olarak kullanan Kürtlerin bu davranışına Türkiye'nin izin vermesi, iktidarın birçok açıdan eleştirilmesine neden olmuştur (Karabat, 2013: 265).

2014 yılının başında ise PYD ile Esad rejimi arasında yapılan görüşmelerde "Demokratik Özerk Yönetim" olarak adlandırılan siyasi yapının anayasası ilan

edilmiştir. Bu Anayasaya bakıldığında; Suriye rejimi parlamenter demokrasi olarak adlandırılmıştır. Suriye'nin kuzeyi ise Cizîr, Kobanê, Efrîn olmak üzere üç kantona ayrılmış ve Suriye toprakları sayılmıştır. Bu üç kanton, demokratik özerk yönetim olarak adlandırılan bölgelerdir. Qamişlo, Cizîre kantonunun merkezi olarak belirlenmiştir. Kantonda yönetim, Kürt, Süryani, Ermeni, Çeçen, Müslüman, Hristiyan ve Ezidîlere bırakılmıştır. Kantonun dili ise Kürtçe, Arapça ve Süryanice olarak belirtilmiştir. Bu bölgelerin savunması ise PYD'ye bırakılmıştır (<http://xqwnnews.com/rojave-yenianayasa-ile-uc-kantona-ayrildi/>, 26.08.2018).

Şekil 2. Kanton Yönetimi

Kaynak: Acun & Keskin, 2016.

Özetle de tarihi süreçte farklılık gösterse bile son zamanlarda Türkiye ve Suriye'nin terör örgütlerine karşı beraber geliştirdikleri güvenlik yaklaşımı, Suriye'de olayların başlaması ve Türkiye'nin muhaliflerin yanında yer almasıyla son bulmuştur (Atlıoğlu, 2012: 213).

Suriye ile Türkiye arasında ortaya çıkabilecek başka bir sorun, Suriye'de yaşayan Türkmenlerdir. Türkmenler Suriye'de dağınık halde bulunmaktadır. Bu

nedenle PKK terör örgütünün kolu olarak değerdendirilen PYD tarafından yapılacak saldırıya karşı Türkmenlerin birlik olarak kendilerini koruyamayacakları savunulmaktadır (Özdağ, 2012: 160). Türkmenlerin, Suriye’de yaşanan olaylardan uzak durmaya çalıştıkları görölmektedir (Soyalan, 2013: 51). Buna rağmen iç savaştan etkilenen Türkmenlerin bir kısmı savaş nedeniyle hayatını kaybederken bir kısmı da Türkiye’ye sığınmıştır (Öztürkmen & Oğuzlu, 2011: 205).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ULUSAL GÜVENLİĞİNDE TERÖR TEHDİDİ: PYD ÖRNEĞİ

Amerika Birleşik Devletleri, 2003 yılında Irak’ı işgal edince bölgede bazı siyasi değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden etkilenen bir grup da Suriyeli Kürtlerdir. Suriyeli Kürtler 2003 yılında ilk kez Baas Rejimine karşı siyasi faaliyetlere başlamışlardır. Suriye Kürtleri, Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesud Barzani ile ilişkilerini geliştirmişlerdir. Bu durum PKK’nın Suriye’deki çıkarlarına aykırı görülmüştür. PKK’nın Suriye’deki etkinliğini korumak ve bölgesel hedeflerine ulaşmak için PYD’yi desteklediği savunulmaktadır.

Suriye demografisinde Kürtlerin nüfusu yaklaşık olarak iki buçuk milyon (1.9 milyon vatandaş, 250 bin kayıt dışı-kimliksiz, 350 bin Ecnebi) olarak tahmin edilmektedir. Bu rakam 22 milyon olan Suriye’nin %11-12’sine tekabül etmektedir (Halhalli, 2017, s.45) Yoğunlukları Suriye’nin kuzey bölgesindedir. Türkiye-Suriye sınır hattına yakınlıkları nedeniyle de jeopolitik öneme sahiptirler. Bu bölgede zengin petrol yatakları da mevcuttur. Gerek nüfus gerekse stratejik önemleri nedeniyle milliyetçi hak talepleri olmuştur. Esad rejimi tarafından ise bu taleplerin bir tehdit olarak algılanması durumu söz konusuydu. Suriye yönetiminin tarihsel olarak bakıldığında, PKK’yı Türkiye’ye karşı desteklediği savunulmaktadır. Rejimin, Abdullah Öcalan’ı ülkede ağırlaması ve Abdullah Öcalan’ın uzun yıllar Şam’da ikamet etmesi bu düşüncüyü desteklemektedir. Rejim, 1998 yılına gelindiğinde Türkiye ile Adana Anlaşması’nı imzalayarak Öcalan’ı sınır dışı etmiş ve PKK kamplarını kapatarak üyeleri ile uzantılarını tutuklamıştır. Bu süreç neticesinde iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihte hiç olmadığı kadar geliştiği görülmüştür. Bu müttefiklik süreci ise Suriye’de olayların başlaması ile son bulmuş ve yerini gergin bir kriz ortamına bırakmıştır. PKK’nın bölgede gücünü yitirmesi sonucunda bölgedeki Kürtler, PYD çatısı altında örgütlenmiştir (Acun, 2015: 108). Suriye’deki Kürt oluşumu bölgesel Kürt dinamiği kapsamında incelendiğinde, Kürt grupların mücadelesinde Irak’ta KDP, Türkiye’de PKK, İran’da PJAK ve Suriye’de ise PYD etkin rol oynamıştır (Bingöl, 2016, s.15).

Demokratik Birlik Partisi (PYD), 2003 yılında Fuad Ömer liderliğinde kurulmuştur. 2010 yılına kadar örgütün lideri de Fuad Ömer olmuştur. Bundan sonra eş başkanları Salih Müslim Muhammed ile Ayşe Abdullah olmuştur. Türkiye'ye göre PYD, Suriye'deki PKK üyesi teröristler tarafından kurulmuştur (Pollock, 2012: 37). Merkezi Kamışlı'da bulunan PYD, Kürdistan Toplulukları Birliği (KCK)'nin Suriye faaliyetlerini yürüten resmi bir üyesi olarak görülmektedir (Wilgenburg & Tanır, 2012). Örgüt 2003 yılında kurulsun da PKK'nın Suriye'de faaliyete başladığı 1980'li yıllara kadar tarihçesi uzanmaktadır (Acun & Keskin, 2016: 93).

PYD'nin siyasi organları, parti tüzüğüne göre; kongre, konferans ve parti başkanlığı ile üyelerdir. Kongre, partinin en üst karar alma organıdır. Tüm bölge temsilcilerinden seçilenler katılabilmektedir. Bölgenin nüfusuna göre üye seçimi yapılmaktadır. Güncel siyaseti belirleyebilme ve parti programlarında değişiklik yapabilme yetkisi kongrededir.

Konferans, parti programı, tüzüğü, strateji ve parti başkanı değişikliği haricinde kararlar verebilen organdır. Bölgesel ve genel konferanslar yapılmaktadır.

Parti başkanı iki kongre arasında yani 3 yıl süreyle çalışan ve üst üste iki yıl seçilebilme imkânı olan kişidir. Başkanı kongre seçmektedir. Parti toplantılarında alınan bütün kararlardan başkan sorumlu olmaktadır. Parti üyeleri, başkandan sonraki sorumlu kişilerdir. Kongre tarafından üyeler seçilmektedirler.

PYD, kurulduğu dönem itibarıyla Esad rejimi tarafından başlangıçta parti üyeleri tedbir amaçlı hapse atılmış ya da sürgün edilmiştir. 2004 yılında PKK içerisindeki anlaşmazlıklardan dolayı PYD ikiye bölünmüştür. “Rekeftina Demokrat a Kurd ya Suri” kurulmuştur. Bu grubun kurucu lideri olan Kemal Şahin, 2005 yılında PKK tarafından öldürülmüştür (Suriye’de Kürt hareketleri, 2012). 2011 tarihinde başlayan gösterilerinin yol açtığı iç savaşta Esad rejiminin desteği, PKK/KCK örgütünün ülkenin kuzeyinde giderek güçlenmesine ve silahlı oluşumlar içerisinde bulunmasına etki etmiştir. Esad yönetimi geçmişte ülkeye girişi yasaklı PYD lideri Salih Müslim’i davet ederek hapisanede bulunan PYD militanlarını serbest bırakmıştır. Esad, Müslim ile görüşmesi sonrası PKK/KCK yapılanmasını desteklenmiş ve örgütün ülkedeki siyasi ve silahlı çalışmalarını serbest bırakmıştır (Keskin ve Acun, 2016, s.11). İç savaş sürecinde rejim muhalifi Kürtler güç kaybederken, Esad rejimi ile yakın ilişki kuran Kürt gruplar

güçlenmeye başlamıştır. Demokratik Birlik Partisi (PYD) eski lideri Salih Müslim kendi ifadesiyle “rejimle aralarında defacto bir anlaşma” olduğu belirtmiştir. KDP lideri Mesut Barzani ise 2013’te Diyarbakır’da gerçekleştirdiği bir açıklamada rejimin bazı bölgeleri PYD’ye bıraktığını ima etmiştir. PYD’nin açıklamış olduğu geçiş hükümeti politikasını ise, Kürtleri savaşın tarafı haline getirerek, Esad ile yapılan bir işbirliği olarak adlandırmıştır (Kayabaşı, 2019, s.33). 2011 yıllarındaki bu gelişmelerden sonra parti hızla yükselişe geçmiştir. Bu yıl PYD, silahlı kanadı olduğunu belirttiği Halk Koruma Birlikleri’ni (YPG) resmen kurmuştur. İç savaşın başlamasını kendi lehine çevirmek isteyen PYD aktörleşme yolunda adımlar atmaya başlamıştır. Bu konuda ilk uyarıyı, 20 Kasım 2011’de PKK’nın kandil sorumlusu Murat Karayılan yapmıştır. Karayılan (İşyar, 2017, s.40): *“Gelecek günler için hazırlık yapın. Suriye’deki olaylar, Kürtler için tarihsel bir fırsattır. Kürtler, Suriye’de temel yasal haklarını elde edip, bir halk olarak tanımlanabilirler. Bunun için Kürtlerin birliği gereklidir.”*

PYD, 19 Temmuz 2012 tarihinde Kobani’yi, 20 Temmuz’da Afrin’i, 21 Temmuz’da Derik ve Amuda’yı, 23 Temmuz’da Tirbespi (Kahtaniye)’ye bağlı Sancak, Til Ziwan ve Til Cihan köyleri ile Haseke’ye bağlı Girke Lege (Maabad)’ın kontrolünü ele geçirmiştir. PYD, bu bölgelerde başka Kürt partilerinin güç kazanmasının önüne geçmek istemektedir. Bu bölgeler PYD’nin kontrolünde olmasına rağmen Kürtler bakımından sembolik ve stratejik önemi olan Kamışlı, PYD’nin kontrolüne verilmemiştir. Esad rejimi Kamışlı’dan geri çekilmemiş, diğer yerlerde olduğu gibi bu bölgeyi PYD’nin yönetimine bırakmamıştır. Kamışlı’da Kürt silahlı kuvvetleri bulunmaktadır. Ancak burayı ele geçirmek için Esad rejimiyle savaşmak istememişlerdir. Diğer bölgeleri kendiliğinden bırakmışlarken bu bölge sebebiyle aralarının bozulmasını istememektedirler. Görüldüğü gibi Esad rejimi önemli gördükleri Kamışlı’yı kolayca PYD’ye teslim etme niyetinde görülmemiştir. Kamışlı, petrol yataklarıyla önemli olmasının yanı sıra PYD’nin çoğunluk sağlayabildiği yerlerden değildir. Bu bölgede KUK ile SUK’un da etkinliği bulunmaktadır. Esad rejimi geri çekildiğinde bölge yönetiminin yalnızca PYD’nin kontrolünde olamama ihtimali rejimi geri çekilmekten alıkoymaktadır (Suriye’de Kürt Hareketleri, 2012). Kamışlı’da Esad rejimine ait askeri üsler ve devlet kurumları kalmaya devam etmektedir. Havaalanı, istihbarat binaları ve güvenlik birimleri ile birlikte Esad rejimi, Kamışlı’nın %10’luk kısmını kontrolünde tutmaktadır (Barfi, 2013: 62).

PYD, Türkiye tarafından bölgeye müdahale edilmemesi için PKK ve KCK ile ideolojik bağının bulunmadığını savunmaktadır. Ancak Türkiye, PYD'nin bu örgütlerin Suriye kolu olarak faaliyet yürüttüğünü ve PYD'nin PKK ve KCK ile organik bağının olduğunu iddia etmektedir.

Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekitiya Demoqrat, PYD)'nin tüzüğüne göre amacı; Suriye Kürt sorununun çözümü, Kürt toplumunun örgütlendirilmesi, mücadelelerin daha etkin bir şekilde yürütülmesi, Kürtlerin problemlerinin çözülmesi vs.dir. PYD, ilişkilerini Suriye toplumunun tüm kesimleri üzerine kurmaktadır. Abdullah Öcalan'ı ise Kürtlerin kanaat önderi olarak görmektedirler.

PYD'nin silahlı kanadı olan YPG ise, Kürtlerin yaşadığı bölgede tek askeri yapı olabileceğini belirtmiştir. YPG, Yüksek Kürt Konseyi'ne bağlı olduğunu ilan etmiştir. Ocak 2013'de Derik'te toplantı yapmışlardır. Bu toplantıda YPG'nin tüzüğü oluşturularak Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olduğu belirtilmiştir (<http://www.haberdiyarbakir.com/bati-kurdistan-suriye-ypg-ordulasma-kararialdi-56261h/#ixzz2OHBWoRgF>, 25.08.2018).

YPG güçlerinin çoğunluğunu başlangıçta 16-20 yaş aralığındaki tecrübesiz ve az eğitilmiş gençler oluşturmaktaydı ancak bugün çoğu ABD'nin yardımıyla ciddi silahlı eğitimler almışlardır. PYD'nin kontrol altına aldığı alanlar genişledikçe YPG bu bölgeleri korumak için asker sıkıntısına girmektedir. Bu bağlamda YPG, sahip olduğu topraklarda zorunlu askerlik uygulamasına geçmiştir (Acun, 2015: 110).

PYD'nin YPG dışında bir de silahlı kadın birliği bulunmaktadır. Bu birliğe Kadın Koruma Birlikleri (YPJ) ismi verilmiştir.

Suriye'de yaşanan olaylar nedeniyle bölgedeki aktörlerin ilişkileri farklı noktalarda devam etmektedir. Gelecekte neler olacağını kimse kestirememektedir. Başlangıçtan günümüze aktörlerin ilişkileri olumlu ve olumsuz anlamda değişime tabi olmuştur.

PYD eski lideri Salih Müslim, Türkiye'nin kendileriyle doğrudan bağlantı kurması gerektiğini belirtmektedir. Bunun sebebi olarak da kuzey bölgede en güçlü siyasi aktör olmalarını göstermektedir. Müslim, PKK ve KCK ile organik bağlarının bulunmadığını ifade etmektedir.

Müslim PYD'yi, Suriye Kürtleri adına siyasi faaliyette bulunan bir organizasyon olarak tanımlamaktadır. Bu yönlerinden dolayı da Türkiye'nin kendileri hakkındaki endişelerinin yersiz olduğunu dile getirmektedir. PYD'nin Türkiye ile diyalog kurmaya açık olduğunu ve Türkiye'ye yönelik silahlı saldırıda bulunmayacaklarının garantilenebileceğini belirtmektedir. Ancak bu söylemler Türkiye açısından inandırıcı bulunmamıştır. Türkiye her ne kadar başlangıçta PYD ile ilişkilerinde ılımlı bir tutum sergilemiş olsa da, süreç içerisinde tutumunu değiştirmiştir. PYD'nin Esad rejimi ve Kandil ile ilişkilerinden rahatsız olduğunu belirtmiş ve PYD'yi, PKK ve KCK'nın Suriye kolu olmakla suçlamıştır. Türkiye, bu iddialarını ortaya koyarken ülke içerisinde PKK tarafından gerçekleştirilen silahlı eylemlerde ele geçirilen örgüt üyelerinin Suriye vatandaşı olduğunu belirtmiş ve PKK ile PYD arasında organik bağ olduğunu savunmuştur (Toraman, 2015: 113).

Türkiye, doğusunda yıllardır terörle mücadele etmektedir. PYD, gerek oluşumu gerek ilişkide bulunduğu gruplar bazında incelendiğinde Türkiye tarafından tehdit olarak görülmektedir. Türkiye'nin uzun yıllar mücadele ettiği terör sorunu karşısında kendi sınırında kurulacak olan özerk yapıya mesafeli durması doğaldır. Ülkelerin iç güvenlik algılarında tarihi tecrübelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Türkiye, uzun yıllar terör konusunda önemli sıkıntılar çekmiş bir ülke olarak, sınırlarında, kendi güvenlik algısı açısından mücadele verdiği terör örgütüne yakın bir oluşuma sessiz kalması pek de olası değildir.

PYD, Türkiye tarafından, faaliyetlerinde Suriye'nin içinde bulunduğu savaş halinin yanında Abdullah Öcalan üzerinden siyaset yürüttüğü gerekçesi ile suçlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, kendi sınırlarındaki terör sorunuyla birlikte ayrıca Suriye sınırı bölgesinde güvenliğinin tehdit edildiğini düşünmektedir. Türkiye uzun yıllar mücadele ettiği terör örgütü PKK'nın bölgede güç kazanmasında tarihi süreç içerisinde Suriye'nin etkili olduğunu savunmaktadır. Abdullah Öcalan'ın bir dönem Suriye'de bulunması ve o noktalarda örgütlenmesi, Türkiye'nin tepkisini çekmiştir. Dolayısıyla Suriye'deki iç savaş sürecinde PYD'nin örgütlenmesi ve üyeleri arasında, genel afa hapisten çıkan PKK üyelerinin bulunması Türkiye açısından tehdit olarak algılanmıştır. 29 Nisan 2015 tarihinde yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında bu durum görüşülmüş ve toplantı sonucunda alınan kararlar arasında Suriye'deki mevcut PYD yapılanmasının Türkiye'nin güvenlik stratejileri bakımından terör örgütü olarak

değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu yapılanmanın PKK ile organik bağının olduğu ifade edilmiş ve mücadele edilmesi gereken bir terör örgütü olduğu belirtilmiştir. Söz konusu alınan kararların 2. maddesinde Suriye yönetiminin tutumu da eleştirilmiştir (MGK Genel Sekreterliği, 2015)

Türkiye, başlangıçta Suriye'deki PYD hedeflerini vurma tehdidinde bulunmuştur. Ancak çözüm sürecinin zarar görmesini engellemek adına bu tehditleri uygulamaya koymak için beklemiştir.

Türkiye sadece Kürt probleminden dolayı PYD ile doğrudan ilişki kurmaktan kaçınmamaktadır. Türkiye'nin PYD ile ilişkisini şekillendirecek diğer bir husus da PYD'nin Esad rejimiyle olan ilişkileridir. Bu da Türkiye'nin Ortadoğu politikaları ile ilgili bir husustur. Türkiye, bir dönem Ortadoğu politikalarını Suriye'deki muhalifleri destekleyerek Esad rejiminin yıkılması üzerine kurmaktaydı. PYD ise Esad rejimine karşı duruşu sebebiyle Türkiye tarafından eleştirilmektedir. Bu durum da PYD ve Türkiye ilişkilerini sekteye uğratmaktadır. Bu nedenle Türkiye – PYD ilişkilerinin terör örgütü PKK-KCK boyutu dışında Esad rejimi ile ilişki boyutu da bulunmaktadır. Bu bağlamda yakın zamanda Türkiye ile PYD arasında olumlu ilişkilerin ortaya çıkması olası görülmemektedir.

ABD'nin askeri olarak YPG'yi desteklemesinin ardından 26 Ocak 2015'te Kobani DEAŞ'tan geri alınmıştır. Bu durum sonrası YPG, Suriye iç savaşında ABD'nin en önemli müttefiki konumuna yükselmiştir. Ayrıca YPG bu saldırı ile birlikte sadece Kürtler için değil aynı zamanda Türkmenler ve Araplar için özgürlük mücadelesi yürüttüğü algısını Batı'ya benimsetmiştir (Kerman ve Efegil, 2017).

Geleneksel ABD müttefiki olan ancak Suriye politikası noktasında hem bu müttefiklik ilişkisinden hem de genel durumdan fayda sağlayamayan Türkiye'nin önüne bir takım dış politika seçenekleri çıkmıştır. Buna göre, her şeye rağmen ABD'nin PYD politikalarına uyum sağlamak, Esad karşıtı mevcut politikayı olduğu gibi sürdürmek ya da yeni bir strateji belirlemek Türkiye'nin alternatifleri olmuştur.

Türkiye'nin söz konusu seçeneklerden kendisine göre en uygun olanı seçmesi noktasında ara değişkenlerin etkisi çok belirleyici olmuştur. İran'ın bölgede dengelenmesi gerekliliği, PYD'nin devletleşmesinin ve Türkiye'nin güney sınırında oluşan terör koridorunun engellenmesi ile Rusya'nın yeni konumu nedeniyle

Türkiye'nin çıkarlarının tehdit ediliyor oluşu, karar alıcıların olaylara bakışında öne çıkan yaklaşımlar olmuştur. Bunlara ek olarak 15 Temmuz'da yaşanan FETÖ darbe girişimi de karar alıcılar üzerinde belirgin bir etki yapmıştır. Bu süreçte Rusya ve İran'dan destek gören dış politika yöneticilerini, aynı yaklaşımı ABD'den görememek, aksine ABD'nin tutumunun eleştirel bir bakış açısı içermesi oldukça rahatsız etmiştir. Bu süreçte dış politika belirlenmesi sürecine etki eden diğer yerel faktörler de Türkiye'nin terör hassasiyetli bir yaklaşım içerisine girmesine katkı sağlarken, bir taraftan da geleneksel ABD müttefikliğinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Türkiye, 2015 yılından itibaren Suriye meselesinde Esad karşıtlığını muhafaza etmekle birlikte önceliğini daha çok PYD'nin bölge yapılanmasının engellenmesine kaydırmıştır. Bunun için önce ABD politikasını değiştirmeye çalışan Türkiye genel tutumunu sürdürmüş ve müzakere yöntemini kullanmıştır. Ancak bunu başaramayınca Türkiye, ilişkilerde kriz yaşanan Rusya'ya yönelik yapıcı adımlar atarak bu ülkeyle birlikte hareket etmeye başlamıştır. Türkiye'nin izlediği bu yeni strateji Türkiye'nin Batı ittifakı ile birlikte hareket etme olarak kendisini gösteren Batıcı tutumunun yine bir millî güvenlik meselesinde esnetilmesi anlamı taşımaktadır. Türkiye, ABD'den beklediği desteği bulamayıp bir de ABD'nin PYD'ye yardım göndermesini engelleyemeyince, karar alıcılar, Türkiye'nin ulusal çıkarını Rusya ile birlikte hareket etmekle sağlanabileceği algısıyla hareket etmiş ve yeni süreci başlatmışlardır. Ayrıca Suriye meselesine temelden farklı bakış açısına sahip olunan İran'la da benzer bir süreç yaşayan Türkiye, Rusya ve İran'la birlikte Suriye'nin geleceği noktasında inisiyatif aldığı bir döneme girmiştir. Yeni stratejisinin en önemli ayaklarından birisi olarak sahada askerî güce de başvuran Türkiye, Fırat Kalkanı operasyonu ile el-Bab'a kadar ilerleyerek hem DAESH'in sınır yapılanmasını engellemiş hem de PYD yönetimindeki terör koridorunun kırılması adına önemli bir adım atmıştır (Kiraz, 2018: 145).

Nihai olarak Türkiye, bölgede PYD'nin özerk bir yönetim kurmasını engellemek istemektedir. Türkiye-Suriye sınır bölgelerinde Kürtler haricinde Türkmenlerin de yer aldığını belirtmektedir. Suriye'nin parçalanması halinde, "Bağımsız Birleşik Kürdistan Devleti" çerçevesinde özerk bir yönetim kurulması durumu ile karşı karşıya kalınacağını ifade etmektedir. Bu da Türkiye için sorun olarak kabul edilmektedir. Türkiye bu ihtimali gözeterek bölgede birtakım önlemler almaya çalışmaktadır. Suriye'de yaşanan olayların gelecekte Türkiye'de yaşayan Kürtleri de etkileyebileceğini düşünmektedir.

3.1. PYD ve Esad Rejimi İlişkileri

Suriye’de yaşanan Arap Baharı sürecinde Türkiye’nin muhaliflere verdiği destek, Esad rejimi tarafından eleştirilmiştir. Bu nedenle Esad rejiminin, süreç boyunca Türkiye’yi kendisi için tehdit olarak görmüştür. Dolayısıyla rejimin uyguladığı politikalarda da bu durumun yansımaları görülmektedir. Süreç içerisinde Esad rejiminin koruyamadığı bazı toprakların yönetimi PYD kontrolüne geçmiş ve bu bölgelerde kontrolü sağlayan PYD’nin Türkiye açısından tehdit olarak algılanması söz konusu olmuştur. Türkiye tarafından Esad rejiminin toprakları bilinçli olarak PYD kontrolüne bıraktığı eleştirileri yapılmış ve Esad rejiminin bölgedeki Kürtleri kullanarak Türkiye sınırında terör bölgesi oluşturarak Türkiye’nin güvenliğini tehlikeye düşürdüğü savunulmuştur. Bölgede PYD’nin güçlenmesi ve Türkiye’de yaşanan bazı terör olaylarının sorumlusu olarak görülmesi, Türkiye’nin iç politikasına da yansımıştır. Barış Süreci olarak ifade edilen sürecin sonlanması ile Türkiye’nin PYD’ye karşı tutumunun da değiştiği görülmüştür.

Esad rejiminin çekildiği alanlardan; Kobani, Afrin, Amude, Derik, El Ma'abde, Ayn Al Arab, Ras Al Ayn, Dirbasiye vs. bölgeleri PYD’nin kontrolüne geçmiştir. Rejimin geri çekildiği bu bölgeler Türkiye sınırında ya da yakınında olan bölgelerdir. Bu bölgelerde PYD’nin etkin bir güç olarak ortaya çıkması neticesinde Türkiye, söz konusu bölgelere müdahale etmek zorunda kaldığını belirtmiş ve süreç içerisinde bazı sınır ötesi operasyonlara girişmiştir. Türkiye, gerçekleştirilen operasyonlarda Suriye’nin toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu, ancak sınırında PYD yönetiminde bölgesel bir Kürt yönetiminin kurulmasına izin vermeyeceğini ifade etmiştir. Buna karşın Esad rejimi, Türkiye’yi kendi topraklarında işgalci bir devlet olarak nitelendirmiş ve topraklarındaki tasarruf hakkının sadece kendisinde olduğunu savunmuştur.

PYD’nin bölgede güçlenmesi ile 2013 sonrasında bölgedeki Kürtler üzerindeki etkisinin de arttığı görülmüştür. Bu duruma Esad rejimi tarafından müdahale edilmemiştir. Esad rejiminin süreç içerisindeki konumuna bakıldığında önceliğinin muhaliflerin isyanlarını bastırmak olduğu görülmüştür. Zamanla IŞİD’in de sürece müdahil olması ile bölgede dengelerin değiştiği görülmüştür. Suriye rejimi, önceden beri PKK ve KCK ile bağlantı halinde olduğu iddiası ile Türkiye tarafından eleştirilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde bu durum, zaman zaman Türkiye ile

Suriye'nin karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi 2000'li yılların başında ikili ilişkilerin gelişmesi ile Suriye yönetiminin PKK'ya karşı tutumu da değişmiştir. Ancak Suriye'de yaşanan iç savaş sürecinde iki ülke arasında gerilen ilişkilerin, ülkelerin terör algı ve politikalarının değişmesine neden olduğu görülmüştür. Türkiye'nin Esad rejimine muhalif olanları desteklemesi, Esad rejiminin PYD'ye karşı olan tutumunu etkilemiştir.

Türkiye açısından, Esad rejim ile PYD arasındaki ilişkiler, şu örnekler özelinde eleştirilmektedir;

- Kürtlerin yaşadığı bölgelerde askeri depolar ile silahların PYD'ye bırakıldığı iddiası,
- PYD başkanı Salih Müslim dâhil tüm mahkûm PYD'liler af ile serbest bırakılmış olması,
- Kürtlerin yaşadığı yerlerin birçoğunun yönetiminin PYD'ye bilinçli olarak bırakıldığı iddiası,
- PYD ve Esad rejiminin, bölgedeki çıkarları bakımından Türkiye'yi ortak düşman olarak görmeleri,
- Esad rejiminin, Türkiye sınırını güvence altına almak için PYD ile birlikte hareket ettiği iddiası,
- Esad rejiminin, PYD'nin bölgedeki rakipleri olan gruplara karşı mücadelesi,

PYD ve Esad rejimi, yukarıdaki örnekler üzerinden müttefik oldukları gerekçesiyle Türkiye tarafından eleştirilmektedir. Esad rejimi tarafından ise bu müttefiklik durumu, açık bir şekilde kabul edilmemektedir (www.timeturk.com/tr/2013/11/01/islamcilara-karsi-suriye-ordusu-pyd-nin-yaninda.html, 26.08.2018).

3.2. PYD'nin Suriye'deki Diğer Kürt Gruplarla İlişkileri

Suriye'de Kürtlerin yaşadığı bölgelerde önemli iki aktör vardır. Bunlardan biri 15 partinin birleşimiyle oluşturdukları Kürt Ulusal Konseyi (KUK)'dir. Diğer aktör ise Demokratik Birlik Partisi (PYD)'dir. Bu gruplar siyasi örgütlerdir. Ancak PYD, siyasi olmak yanında YPG ile silahlı bir örgüt özelliği de taşımaktadır. Bu nedenle PYD, bölgede KUK'dan daha etkin ve güçlüdür. PYD bu gücü ile Türkiye sınırında 20 bin

kilometrekareye yakın alanın yönetimine sahiptir (Söylemez, 2013: 169). İç savaşta elde edilen kazanımlar neticesinde, Suriye’de yaşayan Kürt Ecnebi ve Matumilerin (kaydı olmayan) büyük bir kısmı PYD’ye katılmıştır. Bu gelişimler doğal olarak PYD’ye “Dava Partisi” rolü yüklemiştir (İşyar, 2017, s.45).

KUK ve PYD temeldeki amacı aynıdır. İkisi de özerk Kürt bölgesi kurulmasını istemektedir. Ancak iki grup arasında derin anlaşmazlıklar mevcuttur. Bu anlaşmazlıkları örneklendirecek olursak;

- KUK, PYD’nin Esad rejimi ile işbirliğini öne sürmektedir. PYD ise KUK’u Suriye Kürtlerinin yararına davranmamakla itham etmektedir.
- KUK’un silahlı kanadını oluşturmaya YPG nedeniyle PYD karşı çıkmaktadır.
- PYD’nin zaman zaman bölgedeki diğer muhalif gruplarla çatışmalara girdiği görülmektedir. KUK ise aksine muhaliflerle ortak hareket ederek rejimin yıkılması için çalıştığını savunmaktadır.
- PYD, Türkiye’yi tehdit olarak görmektedir. KUK ise rejimin yıkılmasına yardımcı olabilecek unsur ve Kürtlerin Batı’ya açılma kapısı olarak görmektedir.

PYD ve 15 Kürt Partisinden oluşan KUK, Haziran 2012 'de Erbil’de Erbil Anlaşmasını (Hewler Mutabakatı) imzalamışlardır. Ancak bu anlaşma uygulanamamıştır. Bunun nedeni ise iki grubun da Suriye Kürtleri üzerinde tek etkin güç olma isteğidir. KUK, 15 partinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. PYD de ABD’nin 2003 yılında Irak’ı işgal etmesiyle Suriye’de kurulmuştur.

Erbil Anlaşması, uygulanmaması nedeniyle Temmuz 2012’de yeniden imzalanmıştır. Bu imzayla iki tarafı eşit olarak temsil edecek Kürt Yüksek Konseyi (KYK) kurulmuştur. Konsey, iki taraftan da beşer kişinin katılımıyla oluşmuştur (Mansour, 2012: 71).

KUK ve PYD, Eylül 2012’de tekrar Erbil’de toplanmışlardır. Bu toplantıda KYK ile aşağıdaki konularda anlaşmaya varılmıştır:

1. Sınır kapılarını KYK’nın yönetmesi,
2. KYK’nın merkezi Kamışlı’da olması,
3. Amude, Derik, Afrin, Kobani’de KYK şubelerinin açılması,

4. İnsani yardımlar için yeni bir komitenin kurulması,
5. Adalet Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir.

Ancak PYD Mayıs 2013’de KUK’un en önemli partilerinden SKDP’nin 51 Kürt üyesini kaçırmakla suçlanmış ve bu nedenle yapılan anlaşma sona ermiştir. Bu kaçırma eylemi neticesinde bölgede bazı siyasi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda; Suriye Kürtleri arasında ortak politikalar üretilemeyeceği savunulmuştur. PYD, Esad rejimi ile ilişkileri açısından sorgulanmış ve eleştirilmiştir. Bunun yanında, kaçırma olayı nedeniyle Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi Başkanı Barzani, Irak-Suriye sınırını kapatmış ve silahlı çatışma sinyali vermiştir. Mesut Barzani, sınırın açılması için Suriye Kürtlerinin ortak bir yönetimde birleşmesini şart koşmuştur. Barzani yönetimi ile PYD arasındaki görüş ayrılıkları neticesinde anlaşma akim kalmıştır (Söylemez, 2013: 195).

Erbil Anlaşması bölgesel açıdan incelendiğinde önemli bir anlaşma olmaya aday bir belgedir. Tarihsel süreç içerisinde birbirleri ile çekişme halinde olan Kürt grupların ilk kez tek çatı altında toplanmasının öngörüldüğü bir anlaşma özelliği taşımaktadır. Zaman zaman silahlı çatışmanın yaşandığı gruplar arasında bu şekilde bir anlaşmanın yapılması, Kürt hareketi açısından olumlu olarak görülmüştür. Ancak, anlaşmanın tarafları arasında ortaya çıkan çıkar çatışmaları bu anlaşmanın uygulanmasını engellemiştir. Sonuç olarak Kürt hareketi içerisindeki grupların birleşme umutlarının başka bahara kaldığı ifade edilmiştir (Mansour, 2012: 47).

PYD’nin, Erbil Anlaşması (Hewler Mutabakatı)’na uymayarak mutabakatı bozması ve tek başına hareket etmesi üzerine PYD’ye tepki geldi ve PYD, yaklaşık iki yıl sonra yeniden başlayan görüşmelerde ihlâl ettiği anlaşmaya yeniden bağlılık bildirdi. Duhok’ta ki bu müzakerelerde, Suriye Kürt Ulusal Konseyi (ENKS) ve Demokratik Halk Hareketi (TEVDEM) heyetlerini bir araya geldi. Taraflar, 22 Ekim 2014’te Mesut Barzani’nin aracılığıyla “Duhok Anlaşması” olarak adlandırılan metni imzaladı. Metnin içeriğinde ortak yönetim, ortak güç ve siyasi birlik konuları vardı. Duhok’ta ki bu anlaşma sonrasında Kürt Yüksek Konseyi kuruldu ve bu konseyin Cenevre’deki Suriye görüşmelerin de Kürtleri temsil etmesi kararlaştırıldı.

ENKS çatısı altında daha çok Mesut Barzani’ye yakınlığıyla bilinen siyasi partiler yer alıyor. TEV-DEM çatısı altında ise PYD’ye yakınlığıyla bilinen partiler yer alıyordu.

Duhok'taki bu görüşmelerin temelinde ki sıkıntı ise Barzani(KDP) ve Salih Müslim (PYD) arasındaki güç mücadelesiydi.

Fakat PYD Duhok'taki anlaşmaya uymadı ve yine bu anlaşmayı da feshetti. Bu anlaşmanın içeriğinde Suriye'de siyasi faaliyetlerini sürdüren tüm partilerin katılımıyla Rojava yani Suriye'nin kuzeyindeki bölgeler yönetilmesi vardı. Ama bu gerçekleşemedi. PYD'nin, Duhok anlaşmasını vakit kazanmak için yaptığı ve herkesi aldattığı yönünde diğer Kürt partilerinden itirazlar yükseldi (<https://www.stratejikortak.com/2016/02/pydnin-kurt-partilerine-baskisi.html>.26.08.2018).

PYD'nin KUK dışında bulunan diğer Kürt gruplara karşı tavrı ise çok serttir. Gelecek Partisi (ŞEPAL) lideri Mişel Temo ve ardından Temo'nun yeğeni Civan Xelef'in KCK'ya muhalif faaliyetlerinden ve Kürtleri Esad Rejimine karşı ayaklandırmaya öncülük etmesinden dolayı suikast sonucu öldürülmesinde PYD'nin parmağının olduğu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra PYD Kürtlere karşı birçok silahlı saldırıda bulunmuştur (Ertuğrul, 2014: 105).

3.3. ÖSO ve PYD Arasındaki İlişkiler

2011 yılında Suriye ordusundan istifa eden bazı askerler, Özgür Suriye Ordusu'nu (ÖSO) kurmuşlardır. Bu grubun amacı Esad rejimini devirmektir. On binlerce silahlı üyesinin bulunduğu belirtilmektedir. Çeşitli tugaylardan oluşan ÖSO, Türkiye tarafından da desteklenmekte ve bazı sınır ötesi operasyonlarda Türk ordusu ile birlikte hareket etmektedir (<http://www.free-syrian-army.com/en/about-us/>, 26.08.2018).

ÖSO ve PYD ilişkilerinin sahaya yansımalarının sınırlı olduğu görülmektedir. Çok sayıda silahlı gruptan oluşan Özgür Suriye Ordusu'nun bütün tugaylarının aynı amaçla ve kolektif biçimde hareket ettiğinin savunulması mümkün değildir. Genel itibarıyla bakıldığında ise Özgür Suriye Ordusu ve PYD'nin çıkarlarının çatıştığı görülmektedir.

Net bir ilişki görülememesine rağmen genel amaçlar bakımından durum değerlendirildiğinde Özgür Suriye Ordusu ile PYD'nin yakın ilişki içerisinde olamayacağı anlaşılmaktadır. Özgür Suriye Ordusu, PYD'yi Esad rejimiyle olan ilişkilerinden dolayı suçlamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi Özgür Suriye

Ordusu'nun temel hedefi Esad rejiminin devrilmesidir. PYD ise Özgür Suriye Ordusu'nu Türkiye'ye ve Radikal İslamcı gruplara yakın olmakla suçlamaktadır. İki gruba bakıldığında sahada geniş çaplı bir çatışma yaşanmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Şanlıurfa'nın Ceylanpınar İlçesi karşısındaki Rasulayn'da kontrolü ele geçirmek için Temmuz 2013'de iki taraf arasında çatışma çıkmış ve iki taraftan da çok sayıda kişi ölmüştür.

Özgür Suriye Ordusu, PYD ile çatışmaları neticesinde kaybettiği Türkiye sınırındaki yerlerin kontrolünü ele geçirmek için PYD ile savaşıacağını bildirmiştir. Bu durumun Esad rejimi tarafından kullanıldığı savunulmaktadır. Esad rejiminin, muhaliflere karşı PYD ile işbirliği yaptığı iddia edilmekte ve kendisinin koruyamadığı toprakları PYD kontrolüne bırakmakla suçlanmaktadır. Dolayısıyla Özgür Suriye Ordusu da PYD'yi Esad rejimi ile ilişkilerinden ötürü kendisine rakip görmektedir.

3.4. Türkiye'nin Sınır Dışı Operasyonları

Türkiye, Suriye'de yaşanan olaylardan sonra sınır bölgesinde PYD'nin güçlenmesiyle ulusal güvenlik için Suriye'ye yönelmiştir. Öncelikli konusu, Suriye'de sınır güvenliğinin sağlanması ve terörle mücadele olmuştur. Bunun sebebi ise Suriye'deki olayların nasıl sonuçlanacağını kestirilememesidir. Suriye ile 911 kilometrelik bir sınır mevcuttur. Suriye, Türkiye'nin en uzun ortak sınıra sahip olduğu komşusudur. Bu bağlamda ülke güvenliğini tehlikeye atabilecek durumların meydana gelme olasılığı, küçümsenemeyecek kadar büyüktür.

Türkiye, Suriye'de yaşanan iç savaş sürecinde sınırları içerisinde pek çok şehirde terör saldırısına maruz kalmıştır. Bu saldırılar özellikle 2014 yılından sonra daha da yoğunlaşmıştır. Bilhassa IŞİD'in, Kobani'yi ele geçirdikten sonra Türkiye sınırına dayanması ve Türkiye'de çeşitli terör faaliyetlerinden sorumlu olduğunu belirtmesi, Türkiye'nin iç güvenlik stratejilerinde farklı bir iklimin oluşmasına neden olmuştur. Bu kapsamda süreç içerisinde yaşanan olaylara bakacak olursak (Ağralı, 2017);

- 20 Mart 2014'te Niğde saldırısında 2 güvenlik görevlisi ve 1 sivil hayatını kaybetmiştir.
- 11 Haziran 2014'te 46'sı Türk olan 49 konsolosluk görevlisi 3 ay rehin alınmıştır.

- 1 Ocak 2015'te Kilis'te 1 astsubay kaçırılarak 4 gün sonra salıverilmiştir.
- 6 Ocak 2015'te Sultanahmet Emniyet Turizm Şube Müdürlüğü'ne düzenlenen saldırıda 1 polis şehit olmuştur.
- 5 Haziran 2015'te HDP'nin Diyarbakır mitinginde bombalı saldırı düzenlenmiştir. Saldırıda 4 kişi ölmüş, 8 güvenlik görevlisi ve 279 vatandaş yaralanmıştır.
- 20 Temmuz 2015'te Şanlıurfa'nın Suruç ilçesine bombalı saldırı düzenlenmiştir. Saldırıda 34 kişi ölmüş, 69 kişi yaralanmıştır.
- 1 Eylül 2015'te sınırın karşı tarafından açılan ateşte 1 asker şehit olmuş, 1 asker kaçırılmıştır.
- 10 Ekim 2015'te Ankara tren garı önünde düzenlenen barış mitinginde saldırı olmuştur. Bu saldırıda 104 kişi ölmüştür.
- 12 Ocak 2016'da İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda bombalı saldırı yapılmıştır. Saldırıda 10 Alman turist ölmüştür.
- 19 Mart 2016'da İstanbul İstiklal Caddesi'nde canlı bomba saldırısı düzenlenmiştir. Saldırıda 3'ü ABD ve İsrail 1'i İran vatandaşı toplam 4 kişi ölmüştür.
- 1 Mayıs 2016'da Gaziantep Emniyeti'ne bomba yüklü araçla saldırılmıştır. Saldırıda 3 polis şehit olmuştur. 27'si polis 34 kişi de yaralanmıştır.
- 28 Haziran 2016'da Atatürk Havalimanı'na saldırı düzenlenmiştir. Saldırıda 19'u yabancı uyruklu 45 kişi ölmüş, 239 kişi yaralanmıştır.
- 20 Ağustos 2016'da Gaziantep'te düğünde 12-14 yaşlarındaki bir çocukla canlı bomba eylemi yapılmıştır. Olayda 51 kişi ölmüş, 69 kişi de yaralanmıştır.
- 1 Ocak 2017 yılbaşı gecesinde İstanbul'daki bir gece kulübüne Abdulgadir Masharipov saldırı gerçekleştirmiştir. Saldırıda 1 polis şehit olmuş, çok sayıda yabancı uyruklu vatandaşın da bulunduğu 39 kişi hayatını kaybetmiştir.

Türkiye, 2014'ten sonra yabancı teröristlerin transit seyahatleri konusunda çeşitli önlemler almıştır. 2015'te Suriye sınırını tahkim etmiştir. Olayların devam etmesi neticesinde Suriye'ye yönelik politikalarını askeri alanda da aktifleştirme kararı almış ve uygulamaya koyulmuştur.

Suriye'deki terör örgütleri tarafından Türkiye'ye, başta Kilis ve sınır bölgelerde olmak üzere saldırılar düzenlenmiştir. 2016 yılında başlayarak yoğunlaşan bu saldırılar, ülke güvenliğini tehlikeye atmıştır. Nisan ve Mayıs aylarında Kilis'e 54 adet Katyüşa roketiyle hedef almıştır. Saldırılarda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. Türkiye, bu

roketlerin kullanımı nedeniyle Suriye'ye karşı önlem almak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda da askeri operasyon düzenleme kararı almıştır (Yeşiltaş, Seren & Özçelik, 2017).

Türkiye'nin Suriye'de gerçekleştirmiş olduğu operasyonlarda temel amacının sınırlarında terör örgütü PKK'ya yakın olduğunu iddia ettiği bir grup tarafından devlet kurulmasını önlemek olduğu belirtilmiştir. Stratejik açıdan yapılan operasyonların yönünün Türkiye-Suriye sınır hattı olduğu ve bu bölgede güvenliğin sağlanmasının amaçlandığı görülmektedir. Fırat Kalkanı ve devamında yapılan operasyonlarda bu amaç doğrultusunda hareket edildiği savunulmuştur. Bölgenin stratejik açıdan önemli bir noktada olduğu görülmektedir. IŞİD'in kontrolünden PYD'nin kontrolüne geçmesi sonrasında Münbiç, bölgenin geçiş güzergâhı olması nedeniyle hep göz önünde olmuştur. Türkiye'nin bu noktada operasyon için çeşitli girişimleri olmuşsa da bölgesel dengeler ve Amerika Birleşik Devletleri'nin tutumu, operasyonun önüne geçmiştir. Hâlihazırda muhtemel bir Münbiç operasyonu halen Türkiye'nin bu bölgedeki öncelikleri arasında bulunmaktadır (Kurt, 2015).

15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de yaşanan başarısız darbe girişimi, ülkenin dış siyaseti üzerinde de bazı değişikliklere neden olmuştur. Bu süreç ulusal güvenlik stratejisi açısından yeni terör unsurlarının doğmasına sebep olmuştur. Türkiye'nin 2016 öncesinde Suriye'deki en önemli müttefiki Amerika Birleşik Devletleri'dir. Darbe girişimi sonrasında bölgede farklı ittifak çalışmalarına gidilmiştir. 2015 yılında Rus uçağının Türkiye'de sınır ihlali yaptığı gerekçesi ile düşürülmesi sonucunda gerilen Türkiye-Rusya ilişkileri, darbe girişiminden sonra olumlu yönde değişmeye başlamıştır. Rusya ve Türkiye, Suriye'deki durum için daha yakın ilişki kurmaya başlamıştır. 2015 yılında Suriye'deki sürece silahlı unsurları ile beraber dâhil olan Rusya'nın, süreç içerisinde önceleri Türkiye ile gergin bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Rusya'nın sürece dâhil olması, Suriye içerisinde Esad rejiminin tekrar güçlenmesine ve kaybettiği toprakları geri almaya başlamasına neden olmuştur. Bu durumda Türkiye, başlangıçta Esad rejiminin devrilmesi gerektiği yönündeki söylemini devam ettirmekle birlikte; bölgede Esad rejimine karşı tutumunu Rusya vasıtasıyla değiştirmek durumunda kalmıştır. 2016 sonrasında Türkiye'nin bölgedeki dengeleri gözetme konusunda daha dikkatli söylemler kullandığı ve Esad rejimine sert bir şekilde tavır almaktan kaçındığı görülmüştür (Orhan, 2017: 209). Bu durum neticesinde 2016

sonrasında Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ile olan ittifakını zayıflatmakla ve Rusya eksenine yönelmekle eleştirilmiştir.

3.5.1. Şah Fırat Operasyonu

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), 21 Şubat 2015 tarihinde Suriye'nin Halep kenti sınırları içinde yer alan Karakozak Köyüne operasyon düzenlemiştir.

Operasyonun amacı, IŞİD tehlikesi göz önünde bulundurularak, bölgede bulunan Süleyman Şah Türbesi'nin güvenli bir yere taşınması ile Saygı Karakolu'nda görevli askerlerin Türkiye'ye getirilmesidir. Türbedeki manevi emanetler korunmak istenilmiştir. Ayrıca Süleyman Şah, Kayı Boyu'nun öncüsü olması nedeniyle Türkler için önemli bir yere sahiptir.

TSK, operasyon için Şanlıurfa'da bulunan Mürşitpınar Sınır Kapısı'ndan Suriye'ye geçiş yapmıştır. Operasyon ile Türkiye'ye getirilen Süleyman Şah Türbesi, sonrasında Türkiye sınırına 250 metre uzaklıktaki Suriye'nin Eşmesi bölgesine bölgesel güçlerin de takviyesiyle taşındı. Bölgede gerekli güvenlik önlemleri alınarak Türk bayrağı çekilmiştir. Türkiye, uluslararası savaş kurallarına dikkat ettiğini savunmuş ve operasyonun hukuki olduğunu iddia etmiştir. Ancak bu operasyon içerde ve dışarıda tartışmalara neden olmuştur.

Süleyman Şah'ın öldüğü yer olduğu iddia edilen Caber Kalesi, 1939 yılında ilk defnedildiği yerdir. Sonrasında 1975 yılında Şah Fırat Operasyonunun düzenlendiği Karakozak Köyüne nakledilmiştir. Son olarak da operasyonla birlikte Eşmesi Köyü'ne nakledilmiştir. Türkiye'nin sınırları dışında sahip olduğu tek toprak parçası olan bahsi geçen türbenin bulunduğu 10 dönümlük alanın taşınması, birçok yönden eleştirilmiştir (<http://www.kpssguncelbilgi.com/sah-firat-operasyonu-onemli-bilgiler/>, 28.08.2018).

Türkiye, Şah Fırat Operasyonuna Amerika Birleşik Devletleri'nin neden olduğunu savunmaktadır. Türbe etrafında yaşanan çatışmalarda Amerika Birleşik Devletleri'nin de sorumlu olduğu iddia edilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, PYD'nin Suriye'nin kuzeyindeki varlığını tanımakla ve ona yardım etmekle suçlanmıştır. PYD'nin bölgede ilerlemesi çerçevesinde önüne çıkan koridorda Süleyman Şah Türbesi de bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu noktada Süleyman Şah Türbesi'nin taşınmasını amaçladığı vurgulanmaktadır. Türkiye ile bu

konuda uzlaşma sağlayamayan Amerika Birleşik Devletleri'nin, çatışma çıkması halinde nakil yapılacağı kanaatiyle çatışmanın türbe çevresinde yoğunlaşmasına izin verdiği iddia edilmektedir. Türkiye, türbenin nakledilmesini istememesine ve başka çözümler aramasına rağmen sonunda türbenin nakledilmesine kararı vermiştir (<https://www.haberler.com/sah-firat-operasyonu-abd-tuzagi-cikti-8747753-haberi/>, 28.08.2018).

Türkiye, uzun süre sıcak savaşa girmeyerek siyasi tavrını pozisyon olarak korumuştur. Bu nedenle Şah Fırat Operasyonu, kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu konuda kamuoyunda çıkan çeşitli söylemler çerçevesinde Suriye'de toprak kaybedilmesi hususu ve PYD ile işbirliği yapıldığı konuları geniş bir şekilde ele alınmıştır. Dış politika açısından bu operasyon iç kamuoyunda başarısız olarak değerlendirilmiştir. Hükümet, türbenin taşınması ve sınır dışındaki tek toprak parçasının terk edilmesi gerekçesi ile yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Bunun yanı sıra söz konusu operasyon, silah kullanılmadan gerçekleştirildiği ve askeri açıdan başarıya ulaştığı için uluslararası alanda çok fazla tepki çekmemiştir (Kurt, 2015: 207).

Şah Fırat Operasyonu'nun, Türkiye'yi muhtemel bir çatışma ortamının içine çekilmekten kurtardığı savunulmaktadır. Operasyonun amacının da bu olduğu dile getirilmektedir. Çatışmalar sebebiyle türbenin ve onu koruyan askerlerin hedef haline gelme ihtimalinin oldukça yüksek olduğu ve herhangi bir çatışma durumunda Türkiye'nin bölgeye büyük çaplı bir müdahalede bulunması gerekeceği belirtilmektedir. Bu yönüyle daha sonra ortaya çıkabilecek geniş çaplı sıcak çatışmaların önüne geçildiği savunulmaktadır. Operasyonun, Türkiye'nin güvenlik ve stratejileri ile yakından ilintili olduğu ifade edilmektedir (Kurt, 2015: 208).

3.5.2. Fırat Kalkanı Harekatı

24 Ağustos 2016 tarihinde başlayıp, 29 Mart 2017 günü sona erdiği açıklanan harekate "Fırat Kalkanı Harekatı" ismi verilmiştir. Türkiye'nin bu harekatı, uluslararası alanda tartışmalara sebebiyet vermiştir. Bu harekat, Suriye'de Türkiye açısından tehdit olarak görülen PYD/YPG güçlerine karşı düzenlenmiştir.

Harekat, Suriye Arap Cumhuriyeti ülkesinde gerçekleştirilen bir kuvvet kullanma eylemi olarak kabul edilmektedir. Anayasa'nın 92/1. Maddesine göre Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Bu bağlamda Suriye konusunda ilk TBMM kararı, 2 Ekim 2012 tarihli 1025 sayılı karardır (Resmi Gazete, 06.10.2012 tarih ve 28433 sayı). Kararda, Suriye devleti sınırlarından Türkiye sınırına yapılan saldırılara karşı meşru müdafaa hakkının kullanıldığı belirtilmektedir. Suriye'deki durum devam edince karar, 3 Ekim 2013 tarihli ve 1047 sayılı Kararla (Resmi Gazete, 04.10.2013 tarih ve 28785 sayı) uzatılmıştır. Bundan sonra da uzatılmaya devam etmiştir.

Türkiye, 24 Ağustos 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 51. Maddesinde tanınan meşru müdafaa hakkından yararlanarak uluslararası kamuoyuna Fırat Kalkanı Harekatını (FKH) başlattığını bildirmiştir. 51. maddede Birleşmiş Milletler üyelerinden biri silahlı saldırıya hedef olursa Güvenlik Konseyi tarafından barış ve güvenliğin korunması bakımından önlemler alınana kadar üye devletlerin bireysel veya ortak meşru savunma haklarını kullanabilecekleri belirtilmiştir. Maddeye dayanarak Türkiye, Suriye'deki terör örgütlerinin Türkiye'ye yönelttikleri tehditleri gerekçe göstermiştir (Yeşiltaş, Seren & Özçelik, 2017: 45).

Türk Silahlı Kuvvetleri, 24 Ağustos 2016 tarihinde Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte harekate başlamıştır. Yılsonunda Suriye yönetimi, Rusya hava kuvvetlerinin de desteğiyle gerçekleştirdiği operasyon sonucunda Halep'i ele geçirmiştir. Türkiye ve Rusya, siviller ile savaşçıların Halep'ten tahliyesi konusunda anlaşmışlardır. 21 Aralık 2016'da Rusya, Türkiye ve İran Dışişleri Bakanları, Moskova'da bildiri imzalamıştır. Bunun dışında Cenevre ve Astana görüşmeleri gerçekleştirilmiştir (Terzioğlu, 2018: 159).

Fırat Kalkanı Harekâtının, her şeyden önce Türkiye-Suriye sınırındaki terör örgütlerinin temizlenmesi amacıyla gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Harekat kapsamında iki temel amaç üzerinde durulmuştur. İlki sınır güvenliği ve bölgede yaşayanların güvenliği, ikincisi ise PYD/YPG birliklerinin bölgeden temizlenmesi ile Özgür Suriye Ordusu'nun bu bölgelerde kontrolü sağlamasıdır. Ayrıca, Türkiye'deki Suriyelilerin topraklarına dönmelerinin de amaçlandığı ifade edilmiştir. Hukuki zeminin oluşturulması açısından bu operasyonun meşru müdafaa hakkının kullanılması olarak görülmesi gerektiği savunulmaktadır (Terzioğlu, 2018: 160).

Fırat Kalkanı Harekatı, Türkiye'nin Suriye politikasında bir kırılma noktası olarak görülmektedir. Cumhuriyet tarihi boyunca Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen en kapsamlı sınır ötesi operasyonlardan biri olarak kayda geçmiştir. Bu sebeplerle siyasi ve toplumsal açıdan olduğu kadar tarihi açıdan da önem taşımaktadır. Bu operasyon neticesinde Türkiye, Suriye'deki çatışma ortamına bilfiil iştirak etmiş ve sürecin ana aktörlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır (Yeşiltaş, Seren & Özçelik, 2017: 47).

Harekât, 24 Ağustos 2016 tarihinde başlatılmıştır. Cerablus ve çevre köyler, ilk gün ele geçirilmiştir. PYD/YPG tarafından ilk gün çok direnç gösterilmediği de dikkat çekmiştir. Harekât kapsamında güneye doğru ilerleyen Türk Silahlı Kuvvetleri, YPG mevziilerini hedeflemiştir. Beş gün içerisinde 400 kilometrelik alan temizlenmiştir. 28 Ağustos'ta Amerika Birleşik Devletleri, YPG'nin Fırat Nehri'nin doğusuna çekileceğini garanti ederek ilerlemeyi durdurmuştur. Bu nedenle 12 kilometre kala Münbiç hedefine varılmaktan vazgeçilmiştir. Bu aşamadan sonra harekâtın yönü değiştirilmiş ve Türk Silahlı Kuvvetleri batıya doğru (Çobanbey (Rai)) istikametine yönelmiştir (Yeşiltaş, Seren & Özçelik, 2017: 48).

Fırat Kalkanı Harekatında güneydeki ilerlemeden sonra PYD/YPG, El-Bab'a çekilmeye başlamış ve asıl hedef olarak El-Bab belirlenmiştir. El-Bab, Kuzey Suriye'de Rakka'dan sonra en önemli stratejik nokta olarak kabul edilmektedir (Ulutaş & Duran, 2016: 68).

3 Eylül'de Çobanbey kasabası ile çevre köylerine Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından taarruza geçilmiştir. Topçu atışları ve hava akınlarıyla başlayan bu operasyon, Vukuf ve çevre köylerin temizlenmesiyle sonlanmıştır. Eylül ayında, Dabık'ın alınması için daha fazla asker görevlendirilmiştir. Dabık, yabancı savaşlarını Türkiye'den geçirilebilmesi bakımından stratejik öneme sahiptir. Kilis'e terör örgütlerince yapılan roket saldırılarında da önemli bir bölge olmuştur. Dabık Köyü kuzeyden çevrenin Mare ve Aktarin çevresine yönelinmiştir. Mare-Aktarin hattı ele geçirilince Dabık Köyü de 16 Ekim 2016 tarihinde ele geçirilmiştir. Bu aşamadan sonra Türk Silahlı Kuvvetleri, 1.300 kilometre karelik bir alanı kontrol etmeye başlamıştır. Ancak bu arada çok sayıda zayıat da verilmiştir (Yeşiltaş, Seren & Özçelik, 2017: 50).

Fırat Kalkanı Harekâtının ilk hedefi, sınır bölgesinden terör örgütlerini uzaklaştırmak ve Türkiye bakımından muhtemel tehditlerin önüne geçebilmek olarak belirlenmiştir. Bu örgütlerin Türkiye'yi vurma ve ülke içerisinde terör eylemlerini gerçekleştirme ya da destekleme imkânları ellerinden alınmaya çalışılmıştır. Kuzeydeki bölgeler kadar kolay olmasa da El-Bab ele geçirilmiştir. El-Bab operasyonu 9 Aralık 2016 tarihinde başlayıp 24 Şubat 2017 tarihinde tamamlanmıştır ve Türkiye'nin ilk hedefi gerçekleştirilmiştir. El-Bab, Türkiye'ye 30 km. uzaklıktadır ve Türkiye'nin Arap coğrafyasına açılan kapısıdır. Terör örgütlerinin bu operasyonla birlikte Türkiye sınırı ile bağlantısı kesilmiştir. PYD/YPG'nin Amerika Birleşik Devletleri'nin desteği ile Afrin'e ulaşma hedefi bu şekilde ortadan kaldırılmıştır. El-Bab ele geçirildikten sonra istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece Fırat Kalkanı Harekâtı, en güney sınırına ulaşmıştır (Ulutaş & Duran, 2016: 66).

Fırat Kalkanı Harekâtının ikinci hedefi, PYD/YPG'nin Suriye'nin kuzeyinde ilerlemesinin önüne geçmektir. Sonrasında ise kontrol ettiği alanlardaki varlıkları sonlandırılmak istenilmektedir. Bu hedef ise olaylardan sonra sonraki operasyonlara bırakılmıştır.

Türkiye, harekât doğrultusunda Münbiç'te mücadelesine devam ederken Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya, PYD/YPG'ye koruma kalkanı oluşturmuştur. Bu nedenle harekâtın askeri aşaması durdurulmuştur. Elde edilen bölgelerde istikrar ve düzenin sağlanmasına odaklanılmıştır. Bu bağlamda Türk kamu kurumları ile sivil kurumların bu bölgede faaliyetlerini artırmaya gayret gösterilmiştir (Orhan, 2017: 114).

Türkiye, Fırat Kalkanı ile ele geçirdiği bölgelerde askeri hazırlıklarına devam etmektedir. Bölgedeki güçler, kendi içinde sürekli bir koordinasyon sorunu yaşayan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) birliklerinden oluşmaktadır. Sorunu aşabilmek için Türkiye, Özgür Suriye Ordusu'na bağlı birliklerin bir kısmını düzenli ve profesyonel hale getirmeye çalışmaktadır. Bu gruba da "Ulusal Ordu" ismi verilmektedir (Orhan, 2017: 115).

Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya'nın tutumu Türkiye'nin PYD/YPG ile mücadelesini sınırlandırmıştır. 2015 sonrası dönemde PYD'nin Amerika Birleşik

Devletleri ile ilişkilerinin geliştiği ve IŞİD’le mücadelede ABD’nin lojistik desteğini arkasına alarak bölgede daha da güçlendiği görülmektedir.

El-Bab kuşatması tamamlanınca 216 gün süren harekât, 29 Mart 2017 tarihinde sona erdirilmiştir. Operasyonlarda 67 Türk askeri şehit olmuştur. Cerablus, Al Rai ve el-Bab terör örgütlerinden temizlenmiştir. PYD/YPG ve Esad rejiminin bölgedeki hâkimiyeti son bulmuştur. Türkiye, YPG’nin bölgeden çekilmeden kendi birliklerini çekmeyeceğini belirtmiştir (Ağralı, 2017: 88).

Suriye yönetimi, Türkiye’nin Fırat Kalkanı Harekâtını Suriye’nin egemenliğinin ihlal edilmesi olarak tanımlamış ve kınadıklarını belirtmiştir. Söz konusu topraklarda operasyon yapma yetkisinin salt Suriye yönetiminde olduğunu savunmuş ve Türkiye’nin derhal topraklarını terk etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Türkiye ise iç güvenlik stratejileri bakımından bölgedeki terör faaliyetleri sona ermeden ve terör unsurları bölgeyi terk etmeden silahlı kuvvetlerini geri çekmeyeceğini açıklamıştır (<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37643394>, 28.08.2018).

Uluslararası alanda Fırat Kalkanı Harekâtının nasıl değerlendirildiği incelendiğinde genel olarak Türkiye’nin meşru müdafaa hakkı kabul edilmektedir. Rusya ve İran ise olayı daha çok terörle mücadele boyutunda ele almıştır. Özellikle Rusya, bölgede radikal İslamcı terör örgütleri ve IŞİD ile mücadele konusunda Türkiye’ye önemli görevler düştüğünü ve müşterek olarak bölgede terörle mücadele edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. (Terzioğlu, 2018: 140).

3.5.3. Zeytin Dalı Operasyonu

Fırat Kalkanı Harekâtı, kantonlar arasındaki toprak bütünlüğünü engellemek bakımından oldukça önemlidir. Ancak, istenilen etkiyi tam olarak sağlayamadığı için Türkiye tarafından yeterli görülmemiş ve operasyonlara devam edilmesi gerektiği savunulmuştur. Bu nedenle Zeytin Dalı Operasyonu olarak adlandırılan yeni bir harekât gerçekleştirilmiştir.

Zeytin Dalı Operasyonu, Suriye’deki terör örgütleri üzerine düzenlenen kapsamlı bir askeri harekâttir. Türkiye, PYD/YPG’nin Irak-Suriye bağlantısını keserek örgütü iki ülkede de izole etmeyi hedeflemektedir.

Zeytin Dalı Operasyonunun Türkiye açısından sebeplerine bakıldığında;

- 10 bin km. alanın Özgür Suriye Ordusu yönetimine geçmesi,
 - PYD/YPG'nin Doğu Akdeniz'e ulaşma hedefinin önüne geçilmek istenmesi,
 - Türkiye'nin Arap dünyası ile coğrafi irtibatının kopmasının engellenmesinin amaçlanması,
 - Türkiye-Suriye sınır güvenliğinin sağlanmak istenmesi,
 - PYD/YPG'nin Amanos Dağları üzerinden Türkiye'ye sızması ve terör faaliyetlerinde bulunmasının önüne geçmek istenmesi,
 - Fırat Kalkanı Harekâtının devamının ve güvenliğinin sağlanmak istenmesi,
 - Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye tarafından terör örgütü olarak nitelendirilen PYD/YPG'yi desteklemesinin engellenmek istenmesi
- (http://sdam.org.tr/image/foto/2018/01/24/turkiyenin-pyd-kontrolundeki-afrine-yonelik-zeytin-dali-harekati_1516806585.pdf, 04.09.2018).

Türkiye, sınır ötesinde terörle mücadele edebilmek için istihbarat, harekât ve bilgi kapasitesini azami seviyeye çıkarmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Özgür Suriye Ordusu gibi yerel unsurlarla, çevre ülkelerle, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya gibi küresel aktörlerle, uluslararası organizasyonlarla ve uluslararası örgütlerle askeri-siyasi-istihbari ilişkilerini dengeleyerek geliştirmeye çalışmaktadır (Özçelik & Acun, 2018: 70).

Zeytin Dalı Operasyonu, Afrin şehir merkezi ve kırsalının 58 günde PYD/YPG'nin elinden alınması ile sonuçlanan bir başarılı bir operasyon olarak görülmektedir. (Özçelik & Acun, 2018: 71).

Türkiye, Afrin'de 2012 yılından bu güne büyüme gösteren PYD/YPG tehdidini ortadan kaldırmak amacıyla devletlerarası müzakere yönetimlerine başvurmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya ile bu konuda bir süreç yürütmüştür. Alternatif planlar da yapılmıştır. Ancak bir sonuca ulaşamamıştır. Bu nedenle Türkiye, askeri harekâta geçmiştir (Özçelik & Acun, 2018: 71).

Zeytin Dalı Operasyonu başlayınca TSK, süresi haricinde operasyonla ilgili diğer açıklamaları yapmıştır. Operasyonun amacının, Türkiye sınırlarının güvenliğini sağlamak olduğu belirtilmiştir. Yöneldiği kitle ise Suriye'nin Afrin bölgesindeki örgütlerdir. Operasyonun hukuki boyutu da diğer harekâtlarda olduğu gibi meşru müdafaaya dayandırılmıştır. Rusya'nın, operasyona siyaseten destek vererek askeri

boyutunu kolaylaştırıcı hamlelerde bulunduğu savunulmuştur. (Özçelik & Acun, 2018: 72).

Afrin bölgesi, PYD/YPG açısından önemli bir bölgedir. Afrin, Akdeniz'e açılan bir kapı olarak görülmektedir. Bu nedenle terör saldırıları için de üs olarak görülmektedir. Terör örgütlerinin Türkiye'ye yönelik eylemleri de Afrin'e komşu yerlerde ağırlık kazanmaktadır.

Afrin, Suriye'nin kuzey batısında ve Türkiye sınırında olan bir kenttir. 50.000'in üzerinde olan nüfusunun çoğu Kürtlerden oluşmaktadır. Afrin'in Hatay ve Kilis ile sınırı bulunmaktadır ve sınırdan çıplak gözle bakıldığında görülebilecek yakınlıktadır. (<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/zeytin-dali-harekati-nedir-2182797/>, 04.09.2018).

Zeytin Dalı Operasyonu, hedeflere ulaşılması bakımından 3 safhaya ayrılmıştır. Öncelikle Afrin kırsalının terör unsurlarından temizlenmesi hedeflenmiştir. İkinci olarak kent merkezinin terör unsurlarından temizlenmesi yani Afrin genelinde bir temizleme yapılması hedeflenmiştir. Son olarak ise Afrin'de istikrar faaliyetlerine geçilmesi, asayiş, yapılanma ve sosyal hizmetlerin tesisi gibi hususlar hedeflenmiştir. Böylelikle elde edilen bölgelerin gelecekteki terör hedeflerine karşı birleştirilmesi amaçlanmıştır.

Operasyon, 20 Ocak 2018 tarihinde başlamıştır. Hedeflenen bölgelere hava harekâtı ve karadan operasyonlar yapılmıştır. 3 Şubat 2018 tarihinde İdlib bölgesinde rejim muhaliflerince Rusya'ya ait bir SU-25 yakın hava destek uçağı güdümlü füze ile düşürülmüştür. Bu olay operasyonu olumsuz etkilemiştir. Rusya bu olaydan sonra Suriye hava sahasını Türk Hava Kuvvetlerinin kullanımına geçici olarak kapatmıştır. Hava desteğinden mahrum kılınan operasyonda yavaşlama meydana gelmiştir. 9 Şubat 2018'de ise hava sahasının yeniden açılmıştır (Özçelik & Acun, 2018: 74).

Operasyonun ikinci safhası 13-18 Mart tarihleri arasında gerçekleşmiştir. İkinci safhada Afrin merkezinin çevrelenmiş ve kontrol altına alınmıştır. Yaklaşık 5 gün süren bu safhada önemli bir dirençle karşılaşılmamıştır. 18 Mart 2018 tarihinde Afrin kontrol altına alınmış ve bu safha bitmiştir. Bölgeyi terk eden terörist unsurların kaçarken geride bıraktıkları patlayıcıların temizlenmesi için çalışmalara başlanmıştır (Özçelik & Acun, 2018: 75).

Türkiye'nin Zeytin Dalı Operasyonu, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Suriye yönetimi ve İran tarafından eleştirilmiştir. Türkiye'nin bu bölgeyi PYD/YPG'den temizlemesinin farklı gerekçelerle kendi çıkarları açısından olumsuz olarak algılamışlardır. Ancak Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtından sonra bölgeyi terör örgütlerinden temizleyerek ülke güvenliğini sağlamayı hedeflediğini açıklamış ve bu ülkelerin eleştirilerine karşı tutumunu değiştirmemiştir. Afrin bölgesinde 2012 yılından sonra Esad yönetiminin etkinliği kalmamıştır. Bölge PYD/YPG kontrolünde idare edilmektedir. Bu nedenle Türkiye tarafından Suriye yönetiminin itirazları ve Amerika Birleşik Devletleri ile İran'ın çekinceleri dikkate alınmayarak operasyona devam edilmiştir (Özçelik & Acun, 2018: 76).

Zeytin Dalı Operasyonunun Türkiye açısından kazanımlarının şunlar olduğu görülmüştür (Özçelik & Acun, 2018: 77);

- Türkiye'nin sınır güvenliği konusunda eskiye oranla daha güvenli bir duruma geldiği görülmüş, Hatay-Osmaniye-Kilis-İslahiye bölgesindeki terör saldırılarının önüne geçilmiştir. Ayrıca PYD/YPG güçleri Türkiye sınırından 35 km. kadar uzaklaştırılmıştır.
- PYD/YPG Afrin bölgesindeki kazanımlarını kaybetmiştir. Böylelikle Türkiye açısından bu bölgede bir tehdit unsuru olması ihtimalinin önüne geçildiği savunulmuştur.
- Amerika Birleşik Devletleri'nin PYD/YPG ile olan ittifakında sorunlar yaşanmaya başlanmıştır.
- Türkiye, Suriye'deki yerini kuvvetlendirmiştir.
- Fırat Kalkanı ve İdlib harekât alanları birbirine bağlanmıştır.

3.5.4. İdlib Operasyonları

Türkiye'nin Afrin'e müdahalesi, bölgedeki dengeleri değiştirmiştir. Türkiye, Afrin Harekâtı ile siyasi, ekonomik ve güvenlik odaklı avantaj elde etmeyi ve gelecekteki tehditleri önlemeye amaçlamıştır. Yine Doğu Akdeniz'in güvenlik altına alınmasını da hedeflemektedir. Türkiye, Suriye'de ortaya çıkan durumlara karşı

kendisini güvenceye almadığı sürece kontrol ettiği bölgeleri terk etmeyeceğini belirtmiştir. (http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/50198/afrin_harekatinin_guncel_ve_potansiyel_stratejik_sonuclari, 04.09.2018).

Suriye'deki olaylardan dolayı yaşanan göç nedeniyle Türkiye'deki Güneydoğu Anadolu Projesi'nin sıkıntıya girdiği iddia edilmektedir. Projenin ihtiyaçlarının arttığı ve bu bağlamda Afrin Harekatinin, GAP'ın geleceği için de önem taşıdığı savunulmaktadır. Ayrıca Afrin'de kontrolün sağlanmasının, Basra Körfezi'nden ya da başka bölgelerden doğu Akdeniz'e açılacak enerji koridorları ile boru hatlarının kurulmasında ve yönetilmesinde Türkiye'yi söz sahibi yapacağı da vurgulanmıştır (http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/50198/afrin_harekatinin_guncel_ve_potansiyel_stratejik_sonuclari, 04.09.2018).

Amerika Birleşik Devletleri, İran ile İsrail arasında tampon güvenlik bölgesi oluşturmak için Suriye'de kalıcı bir konuma geçmeye çalışmaktadır. İsrail'in bölgedeki politikalarına destek vermektedir. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri, Suriye'nin parçalanacağını öngördüğünden sınırda yaşayanların Türkiye ile birleşebileceğini öngörmektedir. Bu konuda da Kürtler önemli bir aktör olarak görülmektedir. Suriye'deki Kürtlerin özgür bırakılması durumunda Türkiye'yi tercih edecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle Suriye'deki Kürtlerin bölgede bağımsız bir devlet kurması, Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'in bölgedeki çıkarları açısından daha faydalı olarak görülmektedir (http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/50198/afrin_harekatinin_guncel_ve_potansiyel_stratejik_sonuclari, 04.09.2018).

Suriye'de Türkiye ve diğer devletler için önem taşıyan diğer bölge ise İdlib'dir. Bu bölgede hava sahası Rusların kontrolü altındadır. Suriye hava savunma unsurları da mevcuttur. Suriye'de Esad rejimine bağlı kuvvetler, İdlib'de yoğun operasyonlar gerçekleştirmektedir. Suriye kuvvetlerinin, İdlib'in Hatay ile sınır oluşturan yerlerini ele geçirdiği takdirde bu durumun Türkiye açısından bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabileceği savunulmaktadır. Her ne kadar Türkiye, Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunduğunu iddia etse de bölge gerçekleri açısından bu noktaların Türkiye için hayati öneme sahip olduğu belirtilmektedir. Esad rejiminin Suriye'deki iç savaşta, Türkiye'nin

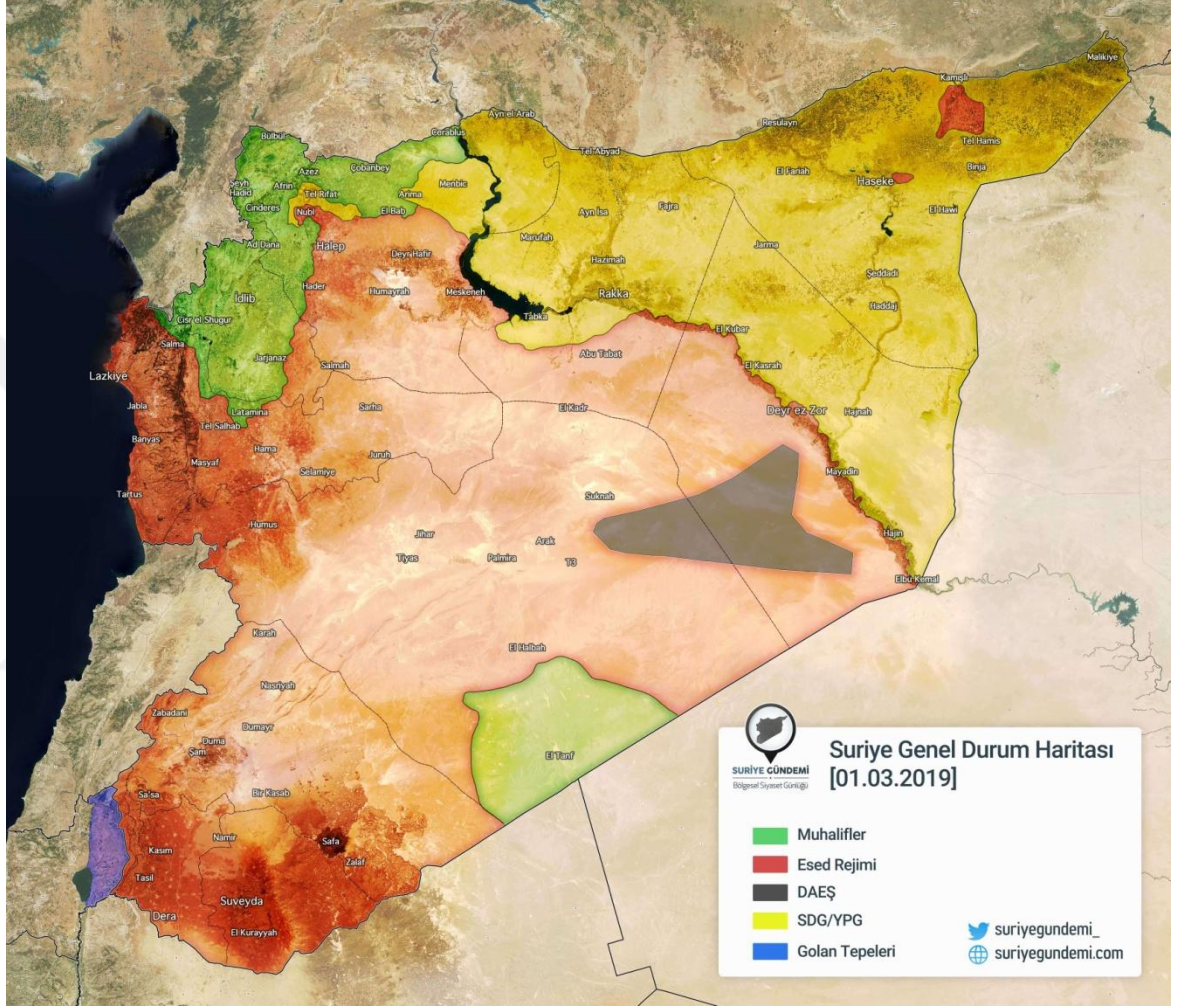
muhallifleri desteklemesi nedeniyle Türkiye'ye bakışı açıktır. Bu bölgede iki ülkenin çıkarlarının çatışması da bu durumun doğal sonucu olarak kabul edilmektedir (<https://www.mepanews.com/afrin-harekati-ve-jeostratejik-sartlar-12494h.htm>, 04.09.2018).

Fırat Kalkanı ile Astana sürecine katılmayı reddedenler Nusra Cephesi etrafında toplanarak Heyet Tahrir el Şam (HTŞ) adıyla bir cephe oluşturmuşlardır. Astana'ya katılmayanların terörist sayılacağına belirtilmesi üzerine HTŞ harekete geçerek İdlib'de Ahrar el Şam liderliğindeki grubu yenerek 19-24 Temmuz arasında Salkin, El Dana, Sahab, Barabo, Tel Havaş, El Hamirat, Tarmala ve El Toba gibi otuza yakın yerleşim yerini ele geçirmiştir. Ahrar el Şam ve müttefikleri İdlib'in güneyindeki Hama kırsalına çekilmiştir. HTŞ, Türkiye'den yardımların kesilmesinin önüne geçmek amacıyla da Bab el Heva Kapısı'nı sivil bir yönetime bırakmıştır. HTŞ'nin bu saldırısından önce İdlib'de kontrol noktalarının çoğunluğu Nusra ve müttefiklerinde bulunmaktaydı (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41542725>, 04.09.2018).

Türkiye, Rusya ve İran'ın garantörlüğünde Astana'da gerçekleştirilen toplantılara katılmıştır. Bu toplantıda çatışmazlık bölgesi olarak belirlenen dört bölgeden biri İdlib'dir. Bu nedenle Türkiye, Suriye'nin kuzeybatısında yer alan İdlib'e asker göndermiştir. Rejim ile muhaliflerin çatışmasının engellenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bölgedeki siviller korunmak istenilmiştir. Türkiye, İdlib'de barış ve istikrarın sağlanması amacıyla Özgür Suriye Ordusu ile beraber harekât başlatmıştır. Öncelikle Özgür Suriye Ordusu'na bağlı Hamza Tugayı İdlib'e yönelmiştir (<https://www.yenisafak.com/bilgi/turkiyenin-sinir-otesi-1950den-bugune-harekatlar-tarihi-2745679/idlib-harekati-315754>, 04.09.2018). Türk Silahlı Kuvvetleri, 8 Ekim 2017'de İdlib'e girerek gözlem noktaları oluşturmuş, keşif faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye, İdlib'e asker göndererek Afrin'in güneyinde de askeri varlığa sahip olmuştur (<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/zeytin-dali-harekati-nedir-2182797/>, 04.09.2018).

İdlib operasyonu, Türkiye'nin Suriye içerisindeki son operasyonudur. Türkiye'nin İdlib'de çatışmasızlığı tesis etmek amacıyla hareket ederken başka beklentilerinin de bulunduğu belirtilmektedir. Bu beklentilerinin başında Kürtlerin kontrolündeki Afrin'e müdahale fırsatı araması gelmektedir. İdlib vasıtasıyla Afrin'deki baskı artırılmak istenilmektedir. Türkiye tarafından Akdeniz'e kadar Kürt koridoru planı

önlenmek istenmektedir. Ayrıca, Suriye'deki göçler genel olarak bu bölgeden gerçekleştirildiğinden muhtemel göçlerin önüne geçilmek istenilmiştir. İdlib'te gerçekleşecek olası bir savaş ise orada yaşayan yaklaşık 2 milyon kişinin Türkiye'ye göç etme ihtimalini ortaya çıkaracaktır (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41542725>, 04.09.2018).

Harita 1. 1 Mart 2019 itibariyle Suriye'de son durum

Kaynak: <https://syria.liveuamap.com/>

Günümüzde Suriye'deki son durum açısından yapılan değerlendirmeler çerçevesinde, bölgede çatışmaların tüm hızıyla devam ettiği görülmektedir. Suriye iç savaşının müdahili konumundaki tarafların bir yandan kazanımlarını korumak, bir

yandan da yeni topraklar kazanmak için çabaladıkları görülmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bölgede Türkiye, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması gerektiğini belirtmektedir. Yapmış olduğu operasyonlarda elde ettiği toprakların, terör tehdidinden arındırıldıktan sonra Suriye'ye iade edileceğini taahhüt etmektedir. Bu aşamada PYD'nin terör örgütü olarak tanınması gerektiğini savunmakta ve kontrolünde olan bölgelerden çekilmeye zorlanmaktadır. PYD ise kendisini bölgedeki Kürtlerin temsilcisi olarak görmekte ve bölgede son tahlilde bağımsız bir Kürt devleti kurulmasını amaçlamaktadır. Stratejik açıdan bakıldığında da PYD'nin elinde bulunan topraklar, enerji hatları üzerinde bulunmaktadır. Suriye'de bulunan enerji kaynaklarının büyük çoğunluğu ülkenin kuzeyinde PYD kontrolünde bulunmaktadır. Bu durum da bölgenin ekonomik açıdan önemini artırmaktadır.

SONUÇ

Türkiye ve Suriye, 911 kilometre uzunluğunda sınıra sahip olan iki komşu ülkedir. Tarih boyunca olumlu veya olumsuz pek çok da ilişkileri olmuştur. Türkiye ile Suriye'nin başlıca uyuşmazlık faktörleri; tarihsel geçmiş, coğrafi faktörler, su kaynakları, bölgesel politikalar ve terördür. Suriye'nin Türkiye ile pazarlık unsuru olarak terör örgütlerini desteklediği ve bu nedenle iki ülke ilişkilerinin zaman zaman gerildiği görülmüştür.

2000'li yıllara gelindiğinde “Komşularla sıfır problem” politikası çerçevesinde Suriye ile yeni bir sürece girilmiştir. Bu bağlamda Türkiye-Suriye ilişkileri olumlu bir seviyeye ulaşmıştır. Arap Baharı olarak adlandırılan olaylar, bu olumlu seyri altüst etmiştir. Şartlar değişince Türkiye'nin “sıfır sorun” politikası da değişmek zorunda kalmıştır. 2011 yılında Suriye'de yaşanan olaylar nedeniyle iç savaş çıkmış ve Türkiye, Suriye'deki muhalifleri desteklemiştir. Bu nedenle Suriye rejimi ile Türkiye'nin arası açılmıştır.

Ortadoğu'da Arap Baharı olarak ortaya çıkan yeni durum, yıllardır güç kaybetmeyen iktidarlarının sonunu getirerek, dünyanın dikkatini Ortadoğu'ya çevirmiştir. İlk kıvılcım Tunus'ta başlayarak Mısır, Yemen, Libya ve Bahreyn'e sıçramıştır. Arap Baharı olaylarının kökeninde ise Arap ülkelerindeki zayıf ekonomi, fakirlik ve işsizlik gibi sorunların bulunduğu savunulmaktadır. Suriye'de ise Esad, Arap dünyasında yaşanan bu gelişmelerin ortaya çıktığı ilk zamanlarda değişim rüzgârının ülkesini etkileyemeyeceğini düşünerek hareket etmiştir. Ancak Dera'da başlayan gösteriler tutuklamaları beraberinde getirerek gösterilerin de ileri safhalara ulaşmasına neden olmuştur. Diğer taraftan rejimin göstericilere sert müdahalelerde bulunmasıyla olaylar masumluğunu kaybederek önce sokak çatışmalarına daha sonrasında iç savaşa doğru evrilmiştir.

Türkiye ise, sınır komşusu olan Suriye'de yaşanan olaylardan etkilenmiş ve etkilenmeye devam etmektedir. Suriye'nin geleceği ve bundan sonra neler yaşanacağı belirsizdir. Ortadoğu'da Suriye özelinde artık büyük stratejilere dayanan politikalar yürütmek imkansız gözükmektedir. Bunun yerine risk ve tehditleri minimal seviyede tutarak sınırlı ancak ulaşılabilir hedefler belirleyerek sonuç alınabilen politikalar belirlemek daha doğru olacaktır. Stratejik konumu itibarıyla, Suriye'den yaşanan göçler

ve PYD gibi örgütler düşünüldüğünde Türkiye'nin Suriye'nin geleceğiyle alakalı kendi güvenlik politikaları bağlamında endişe duyması oldukça doğaldır.

Suriye'de Esad rejimi, ayaklanmaları bastırmak için aşırı şiddet uygulamakla suçlanmıştır. İç savaş sürecinde çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş ve çok sayıda kişi de başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Olayların tarafları, Suriye ordusu, Suriye özgür ordusu, DEAŞ ve Nusra Cephesi'dir. Rejimi; Rusya, Çin, İran ve Hizbullah desteklerken; ABD'nin politikalarında git geller olmakla beraber ABD ve Türkiye genellikle muhalifleri desteklemektedir.

Suriye ordusu, ülkenin karışık şehir yapısı ve kırsal alanlarının büyüklüğü nedeniyle zorlanmaktadır. Bu arada zaman kazanan muhalifler ise günden güne güçlenmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Suriye'ye yönelik yaptırım tasarıları Rusya ve Çin'in vetosu nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Kofi Annan barış planı teklifi de başarıya ulaşamamıştır.

2012 yılından itibaren Türkiye ve Suriye arasında yaşanan uçak düşürme, bombalı saldırı gibi olaylar iki ülke arasındaki ilişkileri krize sokmuştur. Suriye'den gelen göçler, sınıra yakın illerde yaşanan olaylar gibi birçok sebepten dolayı Türkiye, Suriye'deki olaylardan olumsuz olarak etkilenmiştir.

Suriye'deki olaylar nedeniyle Türkiye, dış kaynaklı terör tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Suriye'deki iç savaşın artık sonuna geldiği düşünülmeyle beraber. Bu iç savaş oldukça uzadığı için terör örgütlerine üretken bir ortam meydana gelmiştir. Suriye'ye Türkiye'nin diğer iki komşusu olan İran ve Irak da destek vermektedir. Tüm bu durumlar Türkiye'de iç güvenlik problemlerine sebebiyet vermektedir. Suriye'den Türkiye'ye gelen mültecilerin durumu da Türkiye için ayrı bir sorun teşkil etmektedir.

Gelecekte Suriye'nin durumunun ne olacağı belirsizliğini korurken günden güne Türkiye üzerinde artan tehditlere seyirci kalması mümkün görülmemektedir. Bu noktada ulusal güvenlik politikalarının esnekliği ve dinamikliği bağlamında Türkiye, kendi güvenliğini tehdit eden bu duruma önceleri PYD gibi unsurlarla diyalog üzerine bir strateji izlemiş fakat bir sonuç elde edilemeyince de mevcut duruma bir dur deme gereksinimi hissederek uzun zamandır sıcak savaşa girilmemesine rağmen Suriye'ye askeri operasyonlar düzenlemiştir. Halen de devam eden bu operasyonlar ile sınırda terör tehdidinden uzaklaştırılmasının amaçlandığı belirtilmektedir.

Suriye iç savaşı esnasında sınırlarında DEAŞ gibi dünyanın her yerinden kendisine eleman bulma kabiliyeti olan bir terör örgütü ile karşılaşan Türkiye, aynı zamanda ülkenin kuzeyinde kantonlar vasıtasıyla Kürt koridoru oluşturmaya başlayarak özerklik talebinde bulunan PYD/YPG ile de karşı karşıya kalmıştır. Suriye'deki belirsizlik ve IŞİD'le mücadelesiyle ABD'nin ve Batı'nın desteğini yanına alarak gücünü artıran PYD halen istikrarsızlık ortamını sürdürmektedir. Bu doğrultuda 2016 tarihinden itibaren Türkiye ortaklıkta olduğu müttefiklerine PYD'yi terörist olarak tanımları konusunda çağrıda bulunarak onları ikna etmeye yönelik çabaları, bölgede yeni dengeleri de ortaya çıkarmıştır.

Suriye topraklarının geniş ve karışık olması tek elden yönetilmesine savaş halinde olanak sağlamadığından, ülkenin Türkiye sınırı olan kuzey kesimi rejim tarafından Demokratik Birlik Partisi (PYD)'ye bırakılmıştır. Türkiye de Suriye ile olan uzun sınırının güvenliğini sağlamada zorluk çektiğinden PYD kontrolünde olan bu bölgede terör hareketleri kolaylaşmakta, suç oranları da artmaktadır.

Türkiye hem Fırat Kalkanı hem de Zeytin Dalı operasyonlarıyla PYD/YPG'nin güney sınırlarında Kuzey Irak Kürt bölgesiyle birleşerek bir koridor oluşturmalarını engellemiş olabilir. Ancak gerek Fırat'ın doğusunda gerekse Suriye'nin diğer şehirlerinde belirsizlik halen devam etmektedir. Bu noktada hem Moskova'nın hem de Washington'un Suriye krizinin çözümünde Ankara'ya ihtiyaç duydukları bir gerçektir. Moskova açısından Türkiye'nin sahada yer alması PYD/ABD ilişkisinin rahat ilerlemesi yönünde engel teşkil etmekte iken, İran'ın Esad rejimi üzerinde etkin nüfuzunun olması da Türkiye tarafından dengelenebileceği ABD tarafından bilinmektedir. Bu anlamda Türkiye, Suriye krizinde Washington-Moskova arasında diplomasi kartlarını iyi kullanarak bölgede uzlaşmaya yönelik etkinliğini artırmalıdır.

Bu istikrarsızlık döneminin Türkiye'ye bakan en önemli sonucu değerlendirildiğinde, DEAŞ ve PYD terörünün kısmen minimize edilmesi, il/ilçelere yönelik saldırılarının sona erdirilmesi, sınırdan gerçekleştirilen sızma girişimlerinin azaltılması ve sınır güvenliğinin sınır ötesinden başlayan bir düzlemde kurulması olmuştur. Bu strateji değişikliği ile terörün hem ülke içerisindeki ağı çökertilmiş hem de ülke sınırlarından püskürtülmüştür. Diğer taraftan Obama döneminde Türkiye, “uçuşa yasak bölge, güvenli insani bölge ve ortak kara hareketi” önerdiğinde, bu tezlerine destek bulamamıştır. Ancak 2019 Ocak ayında 32 km'lik güvenli bölgeden bahseden

ABD Başkanı Donald Trump ise Fırat Kalkanı esnasında da TSK'nın 20-30 km'den fazla ilerlememesi yönünde baskı kurmuştur. ABD'nin şimdi önerdiği güvenli bölge stratejisi ise görünürde Türkiye'nin güneyinde sınır güvenliğinin tesis edilmesi, gibi görünse de asıl plan PYD'nin Suriye'nin kuzeyinde yaşatılması olacaktır. Bu nedenle Türkiye bu süreçte ne ABD'nin ne de PYD'nin talep ettiği şekilde uluslararası devletlerin güvencesinde “güvenli bölge” isteklerini kabul etmemelidir. Çünkü önceki tecrübelerden de görüleceği gibi uluslararası güçler tarafından kurulan hiçbir güvenli bölgenin başarılı olmadığı, kalıcı huzur getirmediği ortadadır. Aynı formülün Türkiye'ye dayatılması da bilinçli bir stratejidir. Oluşturulacak bir güvenli bölgenin ancak Türkiye'nin kontrolünde inşa edilmesi gerekmektedir.

Suriye'ye yönelik olarak gerçekleştirilen operasyonların ve Suriye'deki iç savaşın sonucu, tüm bunların ulusal ve uluslararası alandaki boyutu ve etkileri gelecekte ortaya çıkacak olsa da Türkiye'nin güvenliğinin eskisi gibi barışçıl şekilde korunmasının ne oranda mümkün olacağı ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde nelerin yaşanacağı belirsizliğini korumaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Acar, Ü. & Urhal, Ö. (2007). *Devlet-güvenlik istihbarat-terörizm*. Ankara: Adalet Yayınları.

Arı, T. (2004). *Uluslararası ilişkiler ve dış politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Athoğlu, Y. (2007). *Beşşar Esad Suriyesi'nde reform demokratikleşme ve güvenlik ikilemi*. İstanbul: Tasam Yayınları.

Bagby, L.M. (2002). *Political thought*. Toronto: Wadsworth/Thomson Learning Publication.

Balcıoğlu, M. (2001). *Teşkilat-ı Mahsusa'dan cumhuriyete*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Barut, M.C. (2012). *Al-akd al-akhir fi tarih Suriye cedeliyyet al-somud ve el-islak*. Beyrut: El-merkez El-arabi lil-ebhath ve Deraset El-siyaset.

Beriş, E. (2006). Teoride ve pratikte demokrasi: tarihsel ve siyasal gelişim. *Feodaliteden Küreselleşmeye*. (ed.Tevfik Erdem). Ankara Lotus Yayınevi.

Beyaz Kitap. (1998). Savunma 1998, Ankara, Milli Savunma Bakanlığı.

Buzan, B., O. Wæver & J. De Wilde (1998), *Security : A New Framework for Analysis*, Boulder, Colo., Lynne Rienner Pub.

Buzan, B. & Hansen, L. (2009). *The evolution of international security studies*. UK: Cambridge University Press.

Carr, E.H. (2001). *The twenty years' crisis*. New York: Palgrave Mcmillan.

Caşın, M.H., Özgöker, U. & Çolak, H. (2007). *Küreselleşmenin Avrupa Birliği ortak güvenlik ve savunma politikasına etkisi, Avrupa Birliği*. 1. Basım, İstanbul: NOKTA Kitabevi.

Çınar, S. (2013). *Parola: Suriye işaret: Türkiye*. İstanbul: AZ Yayıncılık.

- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası güvenlik ve strateji*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Dursunoğlu, A. (2012). *Suriye'de Elde Var Sıfır*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık.
- Erendil, M. (1992). *Çağdaş Ortadoğu Olayları*. Ankara: Genelkurmay Yayınları.
- Goldstein, J.S. (1996). *International relation*. New York: Harper Collins College Pub.
- Hardt, M. & Negri A. (2008). *İmparatorluk*. (çev. A.Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harp Akademileri Yayınları. (1996). *Milli güvenlik siyaseti ve stratejisi*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Hobbes, T. (2005). *Leviathan*. (çev. Semih Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İlhan, S. (1999). *Türkiye'nin jeopolitik konumu ve Türk dünyası*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İlhan, S. (2000). *Jeopolitik duyarlılık*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kaplan, F. (1991), *The Wizards of Armageddon*, Stanford, Stanford University Press.
- Karabat, A. (2013). *Suriye savaşları*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keyman, E.F. (2005). *Değişen dünya dönüşen Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kıymaz, A. (2012). *Arap Baharı'nda kışın açan çiçek Suriye*. Ankara: Sarkaç Yayınları.
- Kinzer, S. (2002). *Hilal ve yıldız*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lewis, C.T. & Short, C. (1879). *A latin dictionary*. Oxford: Clarenton Press.
- Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W Taliaferro (2009). *Neoclassical Realism and Foreign Policy*, New York: Cambridge University Press.
- Machiavelli, N. (2005). *Hükümdar*. (çev. Mehmet Özey). İstanbul: Şule Yayınları.
- Mahalli, H. (2014). *Diren Suriye*. İstanbul: Destek Yayınları.

Miş, N. (2009). *Ortadoğu Yıllığı 2007*, Editörler: İnat, K., Ataman, M., M. Yeşiltaş, Küre yayınları.

Nişanyan, S. (2009), *Sözlerin soyağacı*. İstanbul: Everest Yayınları.

Oran, B. (2001). *Türk dış politikasının kurumsal çerçevesi, Türk dış politikası*, Cilt I, İstanbul: İletişim Yayınları.

Öke, M.M. (2001). *Kürsel Toplum*. Ankara: Asam Yayınları.

Russell, B. (2002). *Batı felsefesi tarihi*. (çev. Muammer Sencer). İstanbul: Say Yayınları.

Sher, G. (2006). John Stuart Mill. (ed. S.M. Chan). *Classics of Western Philosophy*. Indianapolis: Hackett Comp. Pub.

Sheehan, M., (2005). *International Security*, Lynne Rienner, Boulder, USA.

Soyalan, M.Y. (2013). *Emevi Hanedanlığından Esed Diktatörlüğüne Suriye*. İstanbul: Mana Yayınları.

Tannenbaum, D. & Schultz, D. (2006). *Siyasi düşünce tarihi*. (çev. Fatih Demirci). Ankara: Adres Yayınları.

Taştekin, F. (2015). *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal!*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.ř.

Taştekin, F. (2016). *Rojava: Kürtlerin zamanı*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A.ř.

Tezkan, Y. (2005). *Jeopolitikten Milli Güvenliğe*. Ankara: Ülke Kitapları.

Ülman, B. (2000). *Türkiye'nin yeni güvenlik algılamaları ve bölücülük*. İstanbul: Büke Yayınları.

Vural, İ.Y. & Aktan, C.C. (2003). *Özgürlük yazıları*. İstanbul: Çizgi Kitapevi.

Wokler, R. (2003). *Düşüncenin ustaları*. (çev. C.Atilla). İstanbul: Altın Kitaplar.

Yavuz, C. & Erdurmaz, S. (2012.a). *Arap Baharı Ve Türkiye, Ortadoğu'da kırılan fay hatları*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Yavuz, C. & Erduramaz, S. (2012.b). *Arap Baharı ve Türkiye*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Yılmaz, S. (2008). *Güç ve Politika*, İstanbul, Alfa Yayınları.

Zengin, G. (2013). *Kavga: Arap Baharında Türk dış politikası 2010-2013*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Makaleler

Açıkmış, S. (2014). Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Ana Akımlara Yeniden Bakış, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C.12, 1-9

Akgün, B. (2012). ABD'nin Suriye politikası. SDE Analiz: Suriye Krizinde Bölgesel ve Küresel Aktörler , Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Stratejik Düşünce Enstitüsü*.

Aktaş, A. (2011). Güvenlikleştirme yaklaşımı ve Türkiye'nin ulusal güvenlik anlayışındaki dönüşüm. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2).

Aktaş, M. (2012). Arap Baharı ve kadın hakları. *EKEV Akademi Dergisi*, 52, 29-43.

Arıkan, P. (2012). Suriye'nin Nusayri yüzü ve İran. *Ortadoğu Analiz*, IV (43), 18-29.

Atlıoğlu, Y. (2012). Suriye muhalefetine anatomisi. Ümit Özdağ (Ed.). *Küçük Ortadoğu Suriye*. Ankara: Kripto Yayınları, 79-121.

Aydın, M. (2003). Securitization of history and geography: understanding of security in Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 3 (2).

Bayır, Ö. E. (2013). Soğuk Savaş Sonrasında Güvenliğe Yönelik Teorik Tartışmalar, *Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmalar*, 171-189.

Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, C.5, S.18, 69-85.

Bilgin, P. (2004), Whose Middle East? Geopolitical Inventions and Practices of Security, *International Relations*, 18, 17-33.

Bingöl, O. (2016). Suriye’de Kürt Hareketi: PYD/YPG’nin PKK ve bölgesel Kürt Dinamiği ile İlişkisi ve Türkiye’ye Etkileri, *Merkez Strateji Enstitüsü*.

Booth, K. (1997). “Security and Self: Reflections of a Fallen Realist”, *Critical Security Studies Concepts and Cases*, Keith Krause, Michael C. Williams (ed.), Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, s. 83-119.

Bozboğa, R. (2012). Suriye Kürtlerinin fotoğrafı. Ümit Özdağ (Ed.). *Küçük Ortadoğu Suriye*. Ankara: Kripto Yayınları, 297-311.

Bozkurt, C. (2012). Suriye Kürtleri ve PKK, *Küçük Ortadoğu Suriye*. Ankara: Kripto Yayınları, 313-348.

Brown, N. (2013). Tracking the "Arab Spring": Egypt's failed transition. *Journal of Democracy*, 24(4), 45-46.

Buzkıran, D. (2013). Arap baharının Türkiye’ye olan ekonomik ve sosyal etkileri, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5, 147-162.

Byman, D. (2013). Outside support for insurgent movements. *Studies in Conflict and Terrorism*, XXXVI (12), 981-1004.

Çelik, A.H. (2015). Buazizi’den Rabia’ya, Trablus’tan Şam’a Arap baharının sonuçları üzerine bir değerlendirme, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6, 34-53.

Çetin, A. & Uzman, N. (2012). Sığınmacılar çerçevesinde Suriye-Türkiye ilişkilerine bir bakış. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, I (1), 3-18.

Davutoğlu, A. (2013). Turkey's humanitarian diplomacy: objectives, challenges and prospects. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, XLI (6), 865-870.

Demir, S. ve Rijnoveanu, C. (2013). “The Impact Of The Syria Crisis On The Global And Regional Political Daynamics”, *Türk Dünyası incelemeleri Dergisi*, Cilt.13, Sayı.1, Yaz.

- Doğan, G. & Durgun, B. (2012). Arap Baharı ve Libya: tarihsel süreç ve demokratikleşme kavramı çerçevesinde bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 61-90.
- Erdoğan, Ş. & Deligöz, E. (2015). Irak Şam İslam Devleti (İŞİD): gücü ve geleceği. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14.
- Erdoğan, H. (2012). Nihai hesaplaşmaya doğru: Ortadoğu'da sonuncu bahar. Barış Adıbelli (Ed.). *Emperyalizmin oyununda ikinci perde Arap Baharı ve Suriye*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 273-320.
- Gökcan, Ö. (2018). Suriye'nin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri (1946-2011), *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 5:2, 159-180.
- Güneş, C., (2015). The Impact of the Syrian War on Kurdish Politics Across the Middle East, *Chatham House*, s.5-19.
- Halhalli, B. (2017). Suriye'deki Kürt Siyasi Partiler Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *International Journal of Kurdish Studies*, Vol.3/1, 45-58.
- Hirs, E. E. (1946). Kant'ın ebedi barış üzerindeki felsefi denemesi. *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 268–291.
- İşyar, Ö. G. (2017). Suriye İç Savaşında PYD'nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri, *Bilge Strateji*, Cilt 9, Sayı 16, 67-78.
- Karakoç, J. (2013). US Policy Towards Syria since the early 2000s. *Critique: Journal of Socialist Theory*, XLI (2), 223-243.
- Karaosmanoğlu, A. (2000). The evolution of the national security culture and the military in Turkey. *Journal of International Affairs*, 54 (1), 199-216.
- Kerman, İ. ve Efegil, E. (2017). Terör Örgütü PKK/PYD'nin Suriye'de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi, *ANKASAM, Hibrit Savaşlar Özel Sayısı*, 146-164.
- Khashanah, K. (2014). The Syrian Crisis: a systemic framework. *Contemporary Arab Affairs*, VII (1), 1-21.

- Krause, K. & M. C. Williams (1996), Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods, *International Studies Quarterly*, 40, 229-254.
- Kuşoğlu, B. (2013). Libya Arap Baharı'na NATO "Katkısı". 1. *Yasama Dergisi*, 22(99).
- Küçükvatan, M. (2011). Soğuk savaşın Türk dış politikasına etkileri ve 1957 Türkiye-Suriye bunalımı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XI(23), 73-91.
- Külebi, A. (2004). Türkiye'nin askeri stratejisi, gücü ve geleceği. *Cumhuriyet, Strateji*.
- Levent, H. (2012). Suriye krizinin dinamikleri ve aktörlerin değerlendirilmesi. *Ortadoğu Analiz*, IV (44), 30-43.
- Mütercimler, E. (2001). Değişen güvenlik kavramı ve küresel stratejiler. *M5 Savunma ve Strateji Dergisi*.
- Oğuzlu, T. (2012). Komşularla sıfır sorun politikası ve Arap Baharı: tıkanmışlık durumunun bir analizi. *Ortadoğu Analiz*, IV (42), 46-54.
- Onay, Y. (2002). Soğuk savaş sonrası düzenin getirdiklerinin Türkiye jeopolitiğe yansması ve tehdit farklılaşması. *Jeopolitik*, 3, İstanbul.
- Oran, B. (2008). Türk dış politikasının kuramsal çerçevesi. *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, 1 (13), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Orhan, O. (2013). ABD Suriye konusunda neyi bekliyor. *Ortadoğu Analiz*, V (53), 87-93.
- Orhan, O. (2017). Türkiye'nin YPG ile mücadele seçenekleri. *Ortadoğu Analiz*, 9 (80), 46-49.
- Özdağ, Ü. (2012). Suriye ve Ortadoğu'da bölgesel iç savaş. Ümit Özdağ (Ed.). *Küçük Ortadoğu Suriye*. Ankara: Kripto Yayınları, 61-78.
- Özkaya, A.N. (2007). Suriye Kürtleri: siyasi etkisizlik ve Suriye Devleti'nin politikaları. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, II (8), 90-116.

Özpek, B.B. (2013). Arap Baharı - Gezi Protestoları ve hükümetlerin meşruluğu. *Ortadoğu Analiz*, 56, 52-59.

Öztürkmen, A. & Oğuzlu, T. (2011). Suriye’de değişimin gündeme taşıdığı toplum: Suriye Türkmenleri. *Ortadoğu Analiz*, III (35), 46-60.

Pollock, D. (2012). Syria’s Kurds Unite Against Assad, but not with opposition. *Washington Institute for Near East Policy*, 31.

Poyraz, Y. (2012). Suriye vatandaşlarının geçici korunması ve uluslararası mültecî hukuku. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XX (2), 53-70.

Reçber, K. & Ayhan, V. (2013). Türkiye ile Suriye arasındaki krizin Hatay bölgesi üzerindeki etkileri. *Alternatif Politika*, 5 (3).

Rotschild, E. (1995). What is Security?, *Daedalus: Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, 124:3, 53-98.

Sağsen, İ. (2011). Arap Baharı Türk Dış Politikası ve dış algılaması. *Ortadoğu Analiz*, 3 (31).

Sarıgöl, A. (2012). Arap Baharı'nın son darbesi Suriye'de muhtemel bir kürt oluşumunun Türkiye'ye ve Ortadoğu'ya etkileri. Barış Adıbelli (Ed.). *Emperyalizmin oyununda ikinci perde Arap Baharı ve Suriye*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 197-272.

Söylemez, H. (2013). Erbil’de Kürt satrancı. *Aksiyon Dergisi*.

Şelebi, S. E. (2012). Athar alrabi’ al-Arabi ala almantıka. *Şo’on Arabiyya Dergisi*.

Taşpınar, Ö. (2012). Turkey's strategic vision and Syria. *The Washington*, XXXV (3), 127-140.

Terzioğlu, S.S. (2018). Uluslar arası Hukuk açısından Fırat Kalkanı Harekâtının meşruluğu sorunu. *TBB Dergisi*, 134, 587-638.

Topakkaya, A. (2007.a). Politika kavramının farklı anlamları üzerine bir analiz. *Maltepe Üniv. Fen-Edb. Fak. Dergisi*, 1, 1-12.

Topakkaya, A. (2007.b), Hobbes, Locke, Rousseau ve Kant. Hukuk felsefelerinde bireysel özgürlükle toplumun genel iradesi arasındaki ilişkinin kurulumu üzerine bir analiz. *Düşünen Siyaset*, Ankara: Lotus Yayınları, 55-66.

Topakkaya, A. (2008). Tarihsel materyalizm bağlamında Marx'ı yeniden okumak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 378-395.

Türel, O. (2011). 2011 yazında Ortadoğu'yu düşünürken. *Mülkiye Dergisi*, XXXV (272), 8-59.

Ulutaş, U. ve Halid Hoca (2014). “Suriye Devrim mi, Bölünme mi?”, SETA Analiz, Sayı.95, Mayıs.

Ulutaş, Ufuk, Kılıç Buğra Kanat ve Can Acun (2015). “Sınırları Aşan Kriz Suriye”, SETA Analiz, Sayı.120, Mart.

Ülman, H. (1968). Türk dış politikasına yön veren etkenler (1923-1968) I. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 23 (3), 241-273.

Varol, M. (2006). Tarihsel perspektifte Ortadoğu'da ABD politikaları. Atilla Sandıklı & Kenan Dağcı (Ed.). *Büyük Ortadoğu Projesi yeni oluşumlar ve değişen dengeler*. İstanbul: Tasam Yayınları, 105-115.

Yeşiltaş, M. ve Öncel, R. (2017). Analiz: Yenilgiden Sonra DEAŞ; Yükselişi, Çöküşü Ve Geleceği, *SETA Analiz*, Sayı: 226, 43-58.

Waeber, O. (1998), In Adler, E. & Barnett, M. (Eds.) *Security Communities*, Cambridge, Cambridge University Press: 69-118.

Wolfers, A. (1952). National security: as an ambiguous symbol. *Political Science Quarterly*, 67 (4), Academy of Political Science Pub., 481-502.

Zisser, E. (2012). The Struggle for Syria: return to the past?. *Mediterranean Politics*, XVII (1), 105-110.

İnternet Kaynakları

Ağralı, B. (2017). Türkiye'nin IŞİD ile aktif mücadelesi: Fırat Kalkanı Harekâtı. <https://www.akademikparadigma.com/wp-content/uploads/2017/11/Makale-Bu%CC%88s%CC%A7ra-Ag%CC%86ral%C4%B1-.pdf>, 28.08.2018.

Aljazeera, Suriye'deki ölenlerin sayısı yükselmesi ile birlikte Türkiye sınırında patlama, 11.02.2013, <http://www.aljazeera.net/news/pages/c2f0585c-89e5-48c5-a744-86d32fc0d814>, 17.08.2018.

Aljazeera, Tetavvur el-avda ala el-sahatin el-Suriye vel Tunusiye. *Basın Bülteni*, 21.01.2013, <http://www.aljazeera.net/programs/pages/de21b002-81fe-4d0f-836d-a8230689ef54>, 15.08.2018.

Alwatan Gazetesi, Aşrat asbab littawra dıd al ikhwan ve hukum Mursi. *Basın Bülteni*, 02.07.2013, <http://www.alwatan.sy/view.aspx?id=3139>, 15.08.2018.

Arap Baharının Sembol İsimleri, <http://www.timeturk.com/tr/2011/06/08/arap-baharininsembolleri.html#.VIApHZGZnFo>, 15.08.2018.

Ayhan, V. (2012). Tunus İsyanı: Arapların devrim ateşini yakması. Ortadoğu Etütleri, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201227_veysell.pdf, 15.08.2018.

Barzani sınırı PKK'ya kapattı. <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2013/05/20/barzani-siniripkkya-kapatti>, 20.05.2013, 26.08.2018.

Elkhatib, M. (2012). Men Hiye Cebhet Elnusra. 14.12.2012, <http://www.elnashra.com/news/show/558861/>, 16.08.2018.

Erdoğan, A., Suriye'deki iç savaşın Türkiye'ye yansımaları. *Basın Bülteni*, 06.04.2013, <http://www.haberekstra.net/makale/ahmet-erdogan/suriyedeki-ic-savas-in-turkiyeye-yansimalari/78.html>, 17.08.2018.

Erdoğan, İ. (2010). Mekaniksel materyalizm ve Marks: devlet ve din anlayışı. *Makaleler*, <http://www.irfanerdogan.com/makaleler/devletvedin.htm>, 13.08.2018.

Özdağ, Ü. Suriye’de iç savaş ve Türkiye, MedyaOkuryazar, 05.10.2011, <http://www.medyaokuryazar.com/suriyede-ic-savas-ve-turkiye/>, 17.08.2018.

Özgür Suriye Ordusu Resmi İnternet Sitesi, <http://www.free-syrian-army.com/en/about-us/>, 26.08.2018.

PYD Resmi Sitesi, Parti Tüzüğü, Reziknama Partiya Yekitiya Demoqrat (PYD) 2010, 25.08.2018.

Rojava yeni anayasa ile üç kantona ayrıldı. 06 Ocak 2014, <http://xqwnews.com/rojavanianayasa-ile-uc-kantona-ayrildi/>, 26.08.2018.

Sağ yakalandı linç edildi, <http://www.sabah.com.tr/dunya/2011/10/21/sag-yakalandi-linc-edildi>, 15.08.2018.

Tunus Anayasası, <http://www2.bianet.org/bianet/kadin/153131-tunus-un-yeni-anayasasiyururluge-girdi>, 15.08.2018.

Tunus’ta bir günlük hükümet istifalarla sarsıldı, http://mobil.zaman.com.tr/newsDetail_openPrintPage.action?newsId=1081020, 15.08.2018.

Türkiye’nin PYD kontrolündeki Afrin’e yönelik Zeytin Dalı Harekâtı, http://sdam.org.tr/image/foto/2018/01/24/turkiyenin-pyd-kontrolundeki-afrine-yonelik-zeytin-dali-harekati_1516806585.pdf, 04.09.2018.

White, J. (2012). Suriye ordusu üzerinde artan baskı. Basın Bülteni, 07.03.2012, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=yazarHaber&ArticleID=18106>, 16.08.2018.

YPG Ordulaşma Kararı Aldı, <http://www.haberdiyarbakir.com/bati-kurdistan-suriye-ypg-ordulasma-kararialdi-56261h/#ixzz2OHBWoRgF>, 25.08.2018.

<http://www.tdk.gov.tr>, 10.08.2018.

<http://www.mgk.gov.tr>, 10.08.2018.

<http://www.aljazeera.com/indepth/spotlight/tunisia/2011/1/201114142223827361.html>, 15.08.2018.

<http://www.aljazeera.com.tr/gorus/arap-baharini-yeniden-dusunmek>, 15.08.2018.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arab_Spring_map.png, 15.08.2018.

<http://www.manaz.net/strategic-image-jpeg-maps/suriyede-son-durum-19-aralik-2014/>, 19.08.2018.

http://www.kho.edu.tr/akademik/enstitu/savben_dergi/141/2.pdf, 19.08.2018.

<http://www.kpssguncelbilgi.com/sah-firat-operasyonu-onemli-bilgiler/>, 28.08.2018.

<https://www.haberler.com/sah-firat-operasyonu-abd-tuzagi-cikti-8747753-haberi/>, 28.08.2018.

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/tskdan-suleyman-sah-karakoluna-sah-firat-operasyonu,LmYkF4lOM0SIRTlJzsiEeg>, 28.08.2018.

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti>, 28.08.2018.

<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37643394>, 28.08.2018.

<https://www.yenisafak.com/bilgi/turkiyenin-sinir-otesi-1950den-bugune-harekatlar-tarihi-2745679/firat-kalkani-harekati-121699>, 30.08.2018.

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/firat-kalkani-ve-el-bab-operasyonu-hedefler-kazanimlar/730556>, 30.08.2018.

<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/zeytin-dali-harekati-nedir-2182797/>, 04.09.2018.

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/50198/afrin_harekatinin_guncel_ve_potansiyel_stratejik_sonuc_lari, 04.09.2018.

<https://www.yenisafak.com/bilgi/turkiyenin-sinir-otesi-1950den-bugune-harekatlar-tarihi-2745679/idlib-harekati-315754>, 04.09.2018.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41542725>, 04.09.2018.

<https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>,
04.11.2018.

<https://www.haberturk.com/11-soruda-dogu-guta-da-neler-yasaniyor-1848609#>,
04.11.2018.

<https://www.sabah.com.tr/dunya/2016/12/16/teror-orgutu-el-nusra-cephesi-kimdir-el-nusra-ne-zaman-kurulmustur>, 04.11.2018.

[https://www.yeniakit.com.tr/kimdir/%C3%96zg%C3%BCr Suriye Ordusu](https://www.yeniakit.com.tr/kimdir/%C3%96zg%C3%BCr_Suriye_Ordusu),
04.11.2018.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40554786>, 04.11.2018.

<https://www.birgun.net/haber-detay/isid-in-yukselisi-ve-dususu-halifelik-hayali-sondu-peki-simdi-ne-olacak-185986.html>, 04.11.2018.

Diğer Kaynaklar

Abuhasan, M. (2013). *Arap Baharı sonrası Suriye’de yaşanan gelişmeler ve Türkiye’nin güvenliğine etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Acun, C. (2015). Kuzey Suriye’de PYD kuşağı. *SETA*, 107.

Acun, C. & Keskin, B. (2016). PKK’nın Kuzey Suriye örgütlenmesi PYD – YPG. *SETA*.

Akar, M. (2018). *Neoklasik Realist Teori Bağlamında Türkiye’nin Kuzey Irak ve Kuzey Suriye Politikası (2002-2015)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Aksu, F. (2013). *Doğu Akdeniz deniz yetki alanları sorunu ve Türkiye – AB ilişkileri*. Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 159-196.

Alkan, N. (2002). *Gençlik ve terörizm*. TEMUH Dairesi Başkanlığı Yayınları No:9, Ankara.

Bakeer, A.H. (2013). Suriye’de kâbusa doğru. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Raporu*, Ankara.

Barfi, B. (2013). The fractious politics of Syria’s Kurds. *The Washington Institute*.

Bayramoğlu, A.B. (2010). *Ulusal güvenlik açısından Türkiye’nin enerji politikalarının değerlendirilmesi (1990-2007)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Bilgin, P. (2009). Securing Turkey through western-oriented foreign policy. *New Perspectives on Turkey*, 40.

Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları, *Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Dergisi*, 8:14, 69-96.

Demir, C. (2018). Suriye’de kara kışa dönen Arap baharı: küresel ve bölgesel güçlerin yönetimindeki vekalet savaşı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Konya.

Erikli, E. (2003). *Bölgesel ve küresel gelişmelerin ışığında Türkiye’nin dış güvenlik politikası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Ertuğrul, E. (2014). *Suriye Kürtleri ve demokratik birlik partisi (pyd)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Genel Kurmay Başkanlığı. (2001). Genel Savunma Konuları Brifingi, Ankara.

İnan, K. (1993). *Yeni dünya düzeni içinde Türkiye ve oluşan yeni dengeler*. Değişen Dünyada Türkiye ve Türk Dünyası Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Kiraz, S. (2018). *Suriye iç savaşı sırasındaki Türk dış politikasının neoklasik realizmin bakış açısından analizi (2011-2017)*,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kayabaşı, Y. (2019), Suriye İç Savaşında Yerel Aktörlerin Rolü Ve Türkiye’nin Suriye İhtilafına Yaklaşımı (2011-2018), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kurt, V. (2015). Türkiye’nin Suriye politikası ve Şah Fırat Operasyonu. *SETA Perspektif*, 91.

Mangold, P., (1990). *National Security and International Relations*, Routledge, London.

Mansour, R. (2012). The role of Iraqi Kurdistan in the Syrian-Kurd Pursuit of autonomy. *Al Jazeera Centre for Studies Report*.

Milli Güvenlik Siyasetinin Oluşturulması. (1994). İstanbul: Harp Akademileri Yayınları.

Orhan, O. & Gündoğar, S. (2015). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri. *Orsam Rapor No: 19*.

Özcelik, N. & Acun, C. (2018). Terörle mücadelede yeni safha Zeytin Dalı Harekâtı. *SETA Raporu*.

Özhan, T. & Ete, H. (2008). Kürt meselesi problem ve çözüm önerileri. *SETA Analiz*.

Reinl, J. (2016). Yüzüncü yılında Sykes-Picot anlaşmasının geleceği. <https://www.mepanews.com/yuzuncu-yilinda-sykes-picot-anlasmasin-gelecegi-508h.htm>, 04.11.2018

Sandıklı, A. (2008). Değişen güvenlik anlayışları ve Türkiye'nin güvenlik stratejisi. *Bilgesam Rapor No:2*, Ankara.

Sandıklı, A. & Semin, A. (2012). Bütün boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye. *Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Merkezi Raporu (Rapor No:52)*, İstanbul.

Sevim, L. (2014). *Ulusal Güvenlik Bağlamında Tıbbi Tehdit ve Tıbbi İstihbarat Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Ankara.

Soğuksu, A. (2007). *Soğuk savaş sonrası jeopolitik yapılanmanın Türkiye'nin ulusal güvenlik sorunlarına ve politikalarına etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Suriye'de Kürt hareketleri. (2012). *ORSAM, Rapor No: 127*.

Toraman, İ. (2015). *Arap Baharı ve Suriye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

Torun, A. (2012). *Ulusal Güvenlik ve Küreselleşme: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ulutaş, U. & Duran, B. (2016). Türkiye'nin DEAŞ'la mücadelesinin kritik dönemeci: Fırat Kalkanı Harekatı. *Türk Dış Politikası Yıllığı*.

Ulutaş, U. & Hoca, H. (2014). Suriye devrim mi, bölünme mi. *SETA Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*, 95.

Uysal, A. (2011). *Ortadoğu'da Türkiye algısı: Mısır örneği*. Stratejik Düşünce Enstitüsü, SDE Rapor, Ankara.

Wilgenburg, W. & Tanır, İ. (2012). Birlik mi PYD'nin güç gösterisi mi? Erbil Anlaşmasından sonra Suriye Kürt dinamikleri. *ORSAM Rapor No: 138*.

Yalçın, H.B. (2017). *Ulusal güvenlik stratejisi, ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin*. İstanbul: SETA Yayınları.

Yeşiltaş, M., Seren, M. & Özçelik, N. (2017). Fırat Kalkanı Harekatı, harekâtın icrası, istikrarın tesisi ve alınan dersler. *SETA Raporu*.

Yıldırım, R. & Abdulcelil, T. (2012). Mısır'da siyasi aktörler, partiler, dini hareketler. *SETA*, Ankara.

Ziya, S. (2012), *Libya Seçimleri: Kaos ve İstikrar Arasında*, SETA Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

14 Mayıs 2013 tarihli UTSAM başkanı Dr. Süleyman Özeren ile yapılan mülakat.